

1495

83

C-72

2011

2003

ՀՐԻՍՏՈՍ ԾԱԽՏ

Թ Ե Ն Ը Վ Ի Ե Վ

M H HOVENESIAN
7 MONROE AV
WORCESTER MASS
01602

ՀԻՍՏՈՍ ԾԱԽՏ
1898

33
6-72

ՔԻՍՏՐՈՅ ՇՄԻՏ

9

ԺԵՆԸՎԻԻՎ

(ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ)

ԹԱՐԳՄԱՆՆՑ
Դ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک رخصتیلہ طبع ونشر اولمشدر

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպար. Ճիվէլէկեան

1895

ԺԵՆԸՎԻԷՎ

(ԲԱՐՈՅԱԿԵՑ)

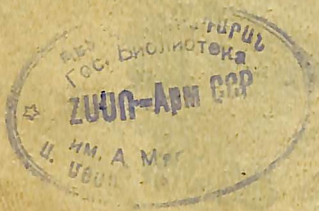
ԳԼ. Ա

ԺԵՆԸՎԻԷՎԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ Քրիստոնէութիւնը Կօլի եւ Գերմանիոյ մէջ տարածուեցաւ, ոչ միայն կուսակալութեան վերջ տուաւ, այլ ժողովրդոց բարքերը ուղղեց եւ քաղաքականութիւնը զարգացուց: Այն խոսքն էր անբեր երկիրն անգամ Քրիստոնէութեամբ լուսաւորուած ժողովուրդներուն աշխատութեամբ բարեբեր եղաւ, որով մեծատարած անտառներ, ցորենի դաշտեր եւ ծաղկալից պարտէզներ սկսան երեւիլ ամեն կողմ:

Եւրոպիոյ օոյն երկիրներուն մէջ Քրիստոնէութիւնը տարածուած ատեն՝ Ստորին-Նախնագաց մէջ ազնուարարոյ իշխան մը կը ընակէր դուքս Պրապանտի անունով, որ իւր ունեցած աներկիւղ քաջութեամբ, մարդասիրութեամբ ու արդարութեամբ ամենուն սիրելի եւ պաշտելի եղած էր: Իր դքսուհի կինն ալ նոյն ազնիւ եւ յարգելի զգացումներով օժտուած ըլլալուն, այր եւ կին մէկ սիրտ ու մէկ հոգի էին: Ասոնք ժէնրվիէվ անունով աղջիկ զաւակ մը ունէին, որուն դաստիարակութեանը համար ամենեւին ջանք չէին ինայեր: Ժէնրվիէվ որ խոհուն ու խելացի աղջիկ մ'էր, ազնիւ սիրտ մը ունէր եւ իր բոլոր շարժմանը մէջ քաղցրութիւն եւ բարօրութիւն կ'երեւէր: Երբ այն ատենի սովորութիւններուն համեմատ

57433-ահ

2690-81

իւր դքսուհի մայրը ճախարակին առջեւ նստած կ'աշխատէր, Ժէնըվիէվ ալ, տակաւին հինգ տարեկան, աթոռակի մը վրայ նստած՝ ամենայն յաջողութեամբ իւր կը գործածէր, որով հաւասար բարակութեամբ եւ մաքուր թելեր կը շինէր։ Այս աշխատութեան ժամանակ իւր մօրը հարցումներ կ'ընէր, եւ անկէ իրեն ուղղուած հարցումներուն՝

խելացի պատասխաններ կուտար, Զինքը տեսնող ու խօսքերը լսողները ափ ի բերան կը մնային, եւ կը խոստովանէին թէ օր մը այս աղջիկը զարմանալի գործեր պիտի ընէ։ Տասը-տասներկու տարեկան եղած ատենը երբ ծընողացը հետ եկեղեցի կ'երթար, խարտեայ մազերուն ոսկեգոյն երկայն խոպոպիքները ուսերուն վրայ ձգած, ճերմակ հագուստով, ու ծնողացը մէջտեղ դրուած կարմիր թաւշնայ աթոռակի մը վրայ ծնրադրած՝ անբիծ աստ-

ուած պաշտութեամբ եւ անմեղութեամբ, իւր գեղեցիկ հասարակ աչքերը շիրմեռանդութեամբ կը բարձրացնէր շէպ ի երկինք, եւ զղջմամբ կը խոնարհեցնէր, զոր տեսնողը կը կարծէր թէ՝ հրեշտակ մ'էր որ կ'աղօթէր։

Աղքատաց խրճիթները այցելելով՝ անոնց մխիթարիչ հրեշտակը կ'ըլլար, եւ իր մանր մուկնր պէտքերուն համար մերթ ընդ մերթ հօրմէն առած պզտիկ գումարները անոնց ձեռքը կը լեցնէր, անոնց իր ձեռքովը կարած հանդերձներ կը հազցունէր։ Առտու իրիկուն, թեւը պզտիկ կողով մը անցուցած՝ հիւանդներուն տունները կ'այցելէր գաղտնագողի. ու իր բաժինէն մէկ կողմ պահած անդարար կերակուրներ ու համեղ պտուղներ կը տանէր անոնց։ Ժէնըվիէվ այսպէս մեծնալով, բարեպաշտութեան, պարկեշտութեան ու անմեղութեան օրինակ մը եղաւ, եւ ամեն խոհական մայրեր զայն իրենց զաւակացը կ'առաջարկէին։

Այս միջոցներուն պատահած պատերազմի մը մէջ, Սիկիսմոնտ անուն հողատէր մեծատուն ասպետ մը՝ Ժէնըվիէվի հօր, Պրապանտի դուքսին կեանքը ազատեց։ Սիկիսմոնտ իւր ազնիւ բնաւորութեամբը եւ զգացումներովը երեւելի հանդիսացած ասպետ մը ըլլալուն՝ ամեն մարդ կ'ակնածէր անկէ եւ կը յարգէր զայն։ Երբ պատերազմէն վերադարձան, դուքսը զայն իւր ապարանքը բերաւ եւ իւր զաւկին պէս սիրելուն համար, իր մէկ հատիկ աղջիկը, Ժէնըվիէվը անոր հետ ամուսնացուց։

Այն օրը՝ որ Ժէնըվիէվ իւր ամուսնոյն ապարանքը երթալու համար ծնողացը բնակարանէն մեկնիլ պատրաստուեցաւ, թէ տանը մէջ գտնուողները եւ թէ չըջակայ բնակիչները արտասուել սկսան, Ժէնըվիէվ անգամ, որ թէեւ իւր ամուսինը խիստ կը սիրէր, բայց որովհետեւ ծնողքէն պիտի բաժնուէր՝ չկրցաւ իւր աչքերէն հոսած արտասուքը զսպել։

Հայրը վերջին անգամ իւր աղջիկը բազկացը մէջ առ-

նելով ըսաւ, «Երթա՛ս բարեաւ, սիրելի ժէնըվիէվս, մայրդ եւ ես ա՛յ ծերացած ենք, ու հոս պիտի մնանք, թերեւս անգամ մ'ալ զմեզ չի տեսնես. բայց որովհետեւ Աստուած միշտ հետդ պիտի ըլլայ, անոր պատկերը միշտ աչացդ ու սրտիդ մէջ ունեցիր, ամենեւին անոր ճանապարհէն մի խոտորիբ. եթէ այսպէս վարուիս՝ մենք ալ հոս քեզի համար մտատանջութեամբ չպիտի նեղուինք, ու խաղաղութեամբ պիտի մեռնինք։»

Հօրմէն ետքը մայրը գրկեց ժէնըվիէվը, եւ արտասուելից աչօք, հեծկտալով հագիւ թէ սա խօսքերը կրցաւ ըսել անոր. «Բարեաւ երթա՛ս, ժէնըվիէվս, բարեաւ երթա՛ս աղջիկս, Աստուած քու պաշտպանդ ըլլայ. Զգիտե՛ թէ ինչ պատրաստած է քեզի համար ճակատագիրդ. միայն՝ սէրսս անորոջ եւ աղիտալի բնազդումներով լեցուած է. դուն էիբ երկրի վրայ մեր երջանկութիւնը. երբէք չի վշտացուցիր մեր սիրտը ու միշտ բարի եղար. աշխատէ որ նոյն բարութեան եւ առաքինութեան ճամբէն չի հեռանաս, ամենեւին մի ըներ անանկ բան մը՝ որու համար թէ՛ Աստուծոյ եւ թէ՛ ծնողացդ ներկայութեանը ամօթապարտ մնաս. կը կրկնեմ, թէ միշտ բարի եւ առաքինի եղիր. գիտնալով որ Աստուած քու հետդ կըլլայ, եթէ այս աշխարհիս մէջ մէկ մ'ալ չկարենանք զիրար տեսնել, անշուշտ երկինքը կը տեսնուինք։»

Այնուհետեւ զուքսը եւ դքսուհին իրենց փեսին զարձան ու ըսին. «Մեր ամենէն մեծ հարստութիւնը եղող այս զաւակը քեզի կը յանձնենք, առ, սար զինքը, որ արժանի է քու սիրոյդ, դու պիտի ըլլաս այսուհետեւ անոր հայր եւ մայր»։ Սիկիսմոնտ կոմսը խոստացաւ անոնց այս կամքը կատարել եւ ժէնըվիէվի հետ ծուռնիկ վրայ եկաւ, անոնց ծնողական օրհնութիւնը ընդունելու համար։

Այս միջոցին վրայ հասաւ Իտոլֆ եպիսկոպոսը, սպի-

տակ մազերով ու կարմիր այտերով, որ ժէնըվիէվի եւ Սիկիսմոնտի պսակադրութիւնը կատարեր էր. նա ալ ձեռքերը երկու ամուսիններու գլխուն վրայ դնելով՝ օրհնեց եւ ըսաւ ժէնըվիէվի. «Մի լար աղնիւ տիկին, Աստուած անանկ մեծ բարօրութիւն մը սահմանած է քեզի որ մշտքէդ իսկ չանցնիր. օր մը պիտի գայ որ հոս ներկայ զրտնուողներս ուրախալից արտասուօք շնորհակալ պիտի ըլլանք նախախնամութեան. եթէ երբէք անյուսալի բան մը պատահի քեզի՝ այս ըսածս միտքդ բեր. Երթա՛յք բարեաւ, Աստուած հետերնիդ ըլլայ։»

Բարեպաշտ կրօնաւորին խօսքերը՝ ներկայից սիրտը չնոյ կասկածներով լեցուցին, կը կարծէին թէ ժէնըվիէվի գլխուն մեծ փորձանքներ պիտի գան, բայց ամենքն ալ Աստուծոյ ողորմութեանը վրայ վստահ իբեց տըրամութիւնը փարատեցին։

Ժէնըվիէվ այս տեսարաններէն խիստ յուզուած ըլլալուն, դողդոջուն քայլերով ամուսնոյն օգնութեամբ իրեն համար պատրաստուած շքեղ ձին հեծաւ. Սիկիսմոնտ ալ իւր ձիուն վրայ ցատկելով բազմաթիւ սասպետներու ընկերակցութեամբ ճամբայ ելան։

ԳԼ. Բ

ՍԻԿԻՍՄՈՆՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԵՐԹԱՅ

Կոմս Սիկիսմոնտի բերդը Ռէնօսի եւ Մօզէլի մէջտեղը բարձր ժայռի մը վրայ շինուած էր. Երբ կոմսը ու կոմսուհին իրենց հետեւորդներովը բերդին մօտեցան, բոլոր ծառաները եւ մերձակայ բնակիչները մեծ ու պզտիկ ամենքն ալ իրենց կիրակնօրեայ շքեղ հանդերձնին հագած՝ զանոնք ընդունելու համար պատրաստ կեցած էին. թեր-

զին մեծ գուռը ծաղկէ պտակներով զարդարուած էր եւ ձամբան ալ ծաղիկներ սփռուած:

Ամենքն ալ իրենց նորատի կոմուռէին տեսնելու սաստիկ փափագ մը ունենայնուն, իրենց առաջին նայուածքը ժէնըվիէյի վրայ ուղղեցին, եւ զո՛հ մնացին ժէնըվիէյի հրեշտակային աղիւս դէմքէն, որուն սիրտն ալ դէմքին պէս հրեշտակային էր եւ մարդասէր:

Երբ կոմուռէին ձիէն վար իջաւ, հոն ներկայ գտնուողները սիրալիր կերպով բարեւեց. ծերերուն հետ ակնածանօք, զաւակնին գրկած կամ անոնց ձեռքէն բռնած մայրերուն հետ՝ քաղցրութեամբ կը խօսէր, անոնց անունը եւ տարիքը կը հարցնէր եւ առատօրէն զրամական նուէրներ կուտար, որով ամենուն երախտագիտութիւնը կը գրգռէր:

Ժէնըվիէյ մամբան իւր ամուսինէն ընդունած հրահանգին համեմատ երբ իմացուց թէ այն տարի բերդին պահապանները ու ծառաները կրկին վարձք պիտի առնեն, թէ իրենց հարկատուները հարկ չպիտի վճարեն, եւ աղքատներուն ցորեն ու փայտ պիտի բաշխուի առատօրէն, բոլոր ներկայք միաբերան շնորհակալութեան եւ ցնծութեան ազդակներ հանեցին, եւ ուրախութեան արտասուք թափելով իրենց իշխանին ու իշխանուհոյն բարօրութեանցը համար բարեմաղթութիւններ ըրին: Կոմսին ծերունի զինակիցներն ալ, որք այն միջոցին իրենց զխաւորին ներկայութեանը պատկառանօք բարեւի կեցած էին չկրցան իրենց յուզումը զսպել, եւ սկսան արտասուել:

Կոմս Սիկիսմոնտ եւ ժէնըվիէյ խիստ երջանիկ օրեր անցուցին, բայց այս երջանկութիւնը քանի մը չաբաթ հաղիւ տեւեց, վասն զի, երբ իրիկուն մը ճաշէն ետքը իրենց սենեակը առանձնացած, ժէնըվիէյ բամպակ մանելով երգելու, Սիկիսմոնտ ալ իր քնարովը անոր ընկերացած պահուն՝ յանկարծ բերդին առջև փողերու ձայներ լսուեցան:

— Արդեօք ինչ պատահեցաւ, պոռայ կոմսը իւր մէկ քաջամարտիկ ծառային՝ որ դէպ 'ի իրեն կուգար:

— Տէր իմ, պատասխանեց ծառայն, Մաւրիտանացիք Սպանիայէն Գաղղիոյ վրայ յանկարծ յարձակեր են: Վարը երկու ասպետներ կ'սպասեն, որք մեծ իշխանին կողմէն հրամաններ բերած են ձեզի: Եթէ կարելի է՝ այս գիշեր իսկ համբայ ելնել պէտք է:

Կոմսը անմիջապէս վար իջաւ, երկու ասպետները բարեւեց եւ զանոնք ընդունելութեան մեծ սրահը առաջնորդեց: Կոմուռէին ալ թէեւ այս անակնկալ լուրէն սարսափած, սակայն անմիջապէս խոհանոց վազեց, որպէսզի ասպետները մեծարելու համար պէտք եղած հրահանգները տայ ծառաներուն, (պէտք է զիտնալ որ հին ժամանակները կոմուռէիք իրենց տան խոհանոցը մտնելը ստորնութիւն չէին համարեր):

Կոմսը բոլոր գիշերը իւր մեկնելու պատրաստութիւնները կարգադրելով զբաղեցաւ. նուիրակներ զրկեց որ երկրին ամեն կողմէն օժանդակներ հաւաքեն, եւ իւր բացակայութեան ժամանակամիջոցին համար ամեն բան կարգի դրաւ:

Անմիջապէս մերձակայ զղեակներուն մէջ քնակող ասպետները եկան հաւաքուեցան իր շուրջը: Ժէնըվիէյ կոմուռէին ալ իւր հիւրերը մեծարելէն ետքը կոմսին ճերմակեղէնները եւ բոլոր պէտք ունենալիք բանները ծրարեց պատրաստեց: Երբոր առաւօտը կը ծագէր, բոլոր ասպետները մեծ սրահին մէջ գումարուեցան. կոմսն ալ իւր փեռաւոր շքեղ սաղաւարտը գլուխը դրած՝ անոնց մէջ կը գտնուէր: Իսկ բերդին մեծ զրանը առջև ձիաւորք եւ կետեակք մէկ կարգի վրայ շարուած անոր կ'ըսպասէին:

Այս միջոցին ժէնըվիէյ սրահը մտաւ, եւ այն ժամանակի ասպետական սովորութեանը համեմատ, իր ձեռ-

քովը յանձնեց ասպետական գաւազանը եւ նետը՝ ըսելով.
 «Ասոնք՝ Աստուծոյ եւ անոր երկրին փառացը համար գործածէ՛, անսկզուութիւնը պաշտպանելու եւ յանդուգն մեղապարտները զգաստացնելու համար» հեծկտալով անոր զբրկացը մէջ ինկած՝ զո՛հ Սիկիսմոնտ, յարեց հառաչելով, ինչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս, եթէ դու չի վերադառնաս»։ այս ըսելէ ետքը դէմքը թաշգինակին մէջ առած՝ սկսաւ լալ։

— Հանդարտէ՛ ժէնըվիէվ, պատասխանեց կոմսը, Տիւրոջը կամքը թող կատարուի. մենք ամեն ատեն Աստուծոյ ձեռքին մէջ ենք, հոս կամ ուրիշ տեղ, ուր որ ալ ըլլանք, մեռնելու ենթակայ ենք, միմիայն Աստուած եթէ կամի՝ կրնայ զմեզ մահուանէ աղատել։ Ուրեմն մի՛ վշտանար, պաշտելի ամուսինս. եւ ինձ համար մի՛ խռովիր։ Ձերմապէս յանձնարարեցի իմ հաւատարիմ տեսչիս՝ որ բերդին, Կոմսութեանս եւ քու վրադ պէտք եղած հողը տանի։ Ասկէ ետքը նա ոչ միայն բերդին տեսուչն է՝ այլ բոլոր կալուածներուս գործակալը։ Մնաս բարեաւ սիրելի ժէնըվիէվս, զքեզ ամենակարողին պաշտպանութեանը կը յանձնեմ, միշտ յիշէ՛ դիս եւ աղօթէ՛ ինձ համար»։

Ժէնըվիէվ մինչեւ սանդուղին վարի ոտքը ամուսնոյն ընկերացաւ, բոլոր ասպետները անոնց ետեւէն իջան. երբ բերդին մեծ դուռը հասան՝ փողերը սկսան հնչել, ձիււորք եւ հետեւակը Կոմսին ներկայութիւնը բարեւոյցին։ Այն միջոցին Սիկիսմոնտ իւր աչքերէն հոսած արտասուքը չի ցուցնելու համար աչիուժիւ մը ձիուէն վրայ նետուեցաւ եւ ամենէն առաջ ձամբայ ելաւ. իրեն հետեւեցան ասպետները եւ հետեւորդք, ու շարժական կամուրջէն անցան։

Ժէնըվիէվ մինչեւ անոնց աչքէ անտեսանելի ըլլալու չափ հեռանալը աշտարակին վրայ սպասելէն ետքը՝ իր սենեակը առանձնացաւ ու նոյն օրը բան մը չկրցաւ ուտել։

ԿՕԼՕԹԻ ԼՐԲՈՒԹԻՒՆԸ

Կոմսին մեկնելէն ետքը ժէնըվիէվ առանձին կեանք մը անցուց։ Ամեն օր, արշալոյսը ծագելուն պէս պատուհանին առջեւ կը նստէր, ու իր զբաղմունքին, այսինքն ձեռագործին վրայ ցօղի կաթիլներու պէս մերթ ընդ մերթ աչքերէն արտասուք կը կաթկթէին։ Երբ պատարագին զանգակին ձայնը կ'առնէր, անմիջապէս բերդին մատուռը կ'երթար եւ ջերմեռանդութեամբ ամուսնոյն պահպանութեանը համար կ'աղօթէր։ Ամենեւին օր մը եկեղեցիէն բացակայ չէր գտնուէր. ու կէս օրէն ետքն ալ քանի մը ժամ առանձնակի աղօթելով կ'անցունէր։ Բերդին ըլլակին մէկ կողմը գտնուած դիւղին աղջիկները բոլորտիքը կը ժողուէր, անոնց բուրդ մանկ եւ կարել սորվեցնելէ զատ, աշխատութեան ժամերնին անդալի ընել տալու համար կրթական պատմութիւններ կ'ընէր, իր մանկութեան ատենէն աղքատաց եւ հիւանդաց օփովիչ բարեկամն ըլլալուն, հիմա ալ անոնց ճշմարիտ մայրը եղած էր։ Ամենեւին չէր գտնուէր թշուառ մը՝ որուն օգնութեան ձեռք կարկառած չըլլար, ամեն խրճիթ կը մտնար, հիւանդներուն այցելութիւն կուտար, ու քաղցր եւ մխիթարիչ խօսքերովը՝ հիւանդաց առնելիք ամենադառն դեղերն անգամ կ'անուշցունէր. իրիկունները իր ծառաներուն քովը նստած՝ մանկելով կ'անցունէր ժամանակը, երբեմն ալ, լուսին եղած շրշերներ, սենեակն առանձնացած, իւր վիճը կը զարնէր ու բարեպաշտական երգեր կը մրմնջէր։ Բարեկարգութիւնը եւ ասնտիկնութիւնը չափազանց սիրելուն՝ իր

Կրթմանին տակ եղողներուն անկարգ գործերուն ամենեւին չէր ներէր:

Կոմսին կողմանէ բերդին եւ ստացուածոց վրայ կարգեալ տեսուչին անունը Կօլօ էր, որ խորամանկ կեղծաւոր մարդ մը ըլլալուն՝ ամենուն վստահութիւնը գրաւելու արհեստին տեղեակ էր. 'ի մի բան մոլի եւ անխեղճ մէկն էր. Միմիայն իր անձնական շահուն եւ զուարճութեանցը վրայ կը մտածէր, 'ի նպատակ իրեն՝ ամեն անիրաւութիւն կը գործէր, եւ Կոմսին մեկնելէն ետքը սկսաւ ամենուն հետ բռնութեամբ վարուիլ. Կոմսէն աւելի չքեղապէս կը հագուէր, ամեն օր խնճոյքներ կը կազմակերպեր եւ իր տիրոջ եկամուտները այսպէս կը վատնէր: Կոմսին հին եւ հաւատարիմ ծառաներուն հետ բրտութեամբ կը վարուէր, ամենայնպէս գործաւորին վարձքն անգամ կը կտրէր ու աղքատաց պատառ մը հաց չէր տար: Միմիայն Ժէնըվիէվը կը յարգէր, անսահման բարեկամութիւն ու սէր կը ցուցնէր անոր. իսկ Ժէնըվիէվ միշտ ծանրութեամբ վարուելով, ամենեւին ընտանութիւն չէր ընել, եւ երբեմն կ'ստիպուէր անոր յիշեցնել իւր ստանձնած պարտաւորութիւնները:

Առջի բերան Կօլօ հնազանդութիւն կեղծելով՝ իր ըրած զեղխութիւնները անկէ ծածկել կը ջանար. բայց հետքնեմտ աներեսութիւնը ձեռք առաւ ու վերջապէս յանդրգնեցաւ պարկեշտ կնոջ մը պատիւը արատաւորելու առաջարկներ ընել: Ժէնըվիէվ սոսկմամբ եւ բարկութեամբ մերժեց զանոնք. ահա այն օրէն Կօլօ անհաշտ ատիւութեամբ վառուած՝ ուխտեց անկէ վրէժ առնուլ եւ մինչեւ իսկ կեանքը վերցնել աշխարհիս վրայէն:

Ժէնըվիէվ իւր ամուսնոյն նամակ մը գրելով, Կօլօ ընթացքը մի առ մի թուեց, եւ աղաչեց որ առանց ժամանակ կորսնցնելու:

մանակ կորսնցնելու այն թշուառականը իր քովէն հեռացընելու հրամանը ղրկէ:

Տրագօ անուսնով կոմսին խոհարանապետը, որ պարկեշտ եւ իր տիրոջ շահը ամեն բանէ նախապատիւ համարող մարդ մ'էր, ձեռքէն եկածին չափ Կօլօյի անիրաւ խորհրդոցը արգելք կըլլար, ուստի խօսք տուաւ կոմսուհւոյն որ Կոմսին ղրկելիք նոյն նամակը վստահելի անձի մը միջոցաւ գաղտնաբար իր տեղը պիտի հասցնէ. բայց խորամանկն Կօլօ անոնց այս խորհուրդն յաջողելով իմանալ՝ այն առաւօտուն որ կոմսուհին իր ամուսնոյն ղրկելիք նամակը իր սենեակին մէջ կը յանձնէր Տրագօյի, զէն 'ի ձեռին յանկարծ ներս մտաւ եւ սպաննեց զՏրագօ՝ կատաղութեան սոսկալի ձայներ արձակելով իւր հանած ազաղակէն բերդին բոլոր բնակիչները վազեցին եկան, ու տեսնելով որ Ժէնըվիէվ գունատեալ, սոսկումէն մարած, աթոռի մը վրայ ինկած, ու իր ոտքերուն առջեւ ալ Տր-

բազօ անկենդան փոռած էր, սոսկուժով պաշարուեցան։
 Կօլօ առիթը չի փախցուց այն միջոցին իսկ առաքինի Կոմ-
 սուհուոյն վրայ արստ մը քսելու։ Յետոյ բերդին ամենէն
 ամուր աշտարակներէն մէկուն մէջ բանտարկելով զԿոմ-
 սուհին իբր մեղապարտ եւ ոճրագործ, նամակ մը գրեց
 Կոմսին, անոր մէջ կրկնելով իր գարշելի զրպարտութիւն-
 ները։

Այս անարժան տեսուչը, իր տիրոջ բնաւորութիւնը
 աղէկ կը ճանչնար, գիտէր որ առաքինի, արդարասէր, վե-
 հանձն, զթած, միանգամայն դիւրազրգիւ, նախանձոտ եւ
 բարկութիւնը զսպելու անկարող մէկն է. հետեւաբար
 պիտի յաջողէր կոմսին վրայ իշխելու. կը յուսար որ Կոմսը
 բարկանալով իր կնոջ դէմ սոսկալի հրամաններ եւ թեր-
 եւս անոր մահուան դատաւճիռը ստորագրելով պիտի զրկէ։

ԳԼ. Գ

ԺԵՆԸՎԻԻՎ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Բերդին ամենէն սոսկալի աշտարակը՝ ոճրագործնե-
 բուն բանտն էր. որուն դրանը առջեւէն ատենօք ժէնը-
 վիէ՛վ երբ կ'անցնէր՝ կը զողար, եւ բանտարկելոց վրայ կը
 ցաւէր. ուր հիմա, աւանդ, ինքը բանտարկուած էր։ Այս
 խաւար, ցուրտ ու խոնաւ բանտը իր աչքին գերեզման մը
 կերեւար. որուն սեւ պատերը մամուռներով ու զեռիմն
 ալ կարմիր աղիւսներով ծածկուած էին.

Արեւու եւ լուսնոյ շառաւիղները չէին կրնար թա-

փանցել այս անոցի բնակարանին մէջ, միայն թէ փոք-
 րիկ լուսամուտէ մը երեւցած տկար լոյսը՝ կարծես բան-
 տին սոսկալի երեւոյթը ցուցնելու մինակ կը ծառայէր։
 Բանտին մէկ անկիւնը քիչ մը յարդ բոեր էին, որ ժէնը-
 վիէ՛վի թէ նստարանը եւ թէ անկողինն էր, անոր քով
 կտոր մը սեւ հաց եւ հողէ ամանով քիչ մը ջուր դրուած
 էր։ Թշուառուհուոյն աչքերն լալէն ուռեցած՝ ու դէմքը բո-
 լորովի փոխուած էր։ Այլ սակայն, երբ իւր սրտին առա-
 ջին յուզմունքը քիչ մը հանդարտեցաւ, շերմեանդու-
 թեամբ ՚ի ծունր իջաւ. ձեռքերը միացուց, եւ աչքերը
 գէպ ի երկինք բարձրացունելով հետեւեալ աղօթքը ըրաւ։

«Ո՛վ ամենակարող Աստուած, դու որ երկինքն ես,
 լսէ թշուառիս, որ երկրիս մութ մէկ անկիւնը փակեալ
 կը տառապիմ. աշխարհք երեսի վրայ ձգեց զիս, բայց ես
 Քեզի կ'ապաւինիմ. չիկայ մէկը՝ որ իմ տառապանացս վը-
 րայ գթայ, բայց դու ո՛վ Տէր, իմ արտասուքս կը տեսնես
 եւ հառաչանքս կը լսես. զի ամեն տեղ է քու ներկա-
 յութիւնդ. ծնողքս չեն գիտեր այս ինձի պատահած դժբաղ-
 զութիւնը եւ ամուսինս ալ այս միջոցիս հեռաւոր երկիր
 մը գտնուելուն՝ բանէ մը տեղեակ չէ. թէեւ մտերիմներս
 կը փափագին ինձ օգնութեան հասնիլ՝ բայց աւանդ, բան
 մը չեն կրնար ընել։ Սակայն դու ով Տէր, դու միայն կա-
 րող ես զիս ազատել այս մահաստուեր բանտէն. ո՛վ Աստ-
 ուած իմ, զթա՛ ինձ։»

Այս աղօթքէն ետքը տխրութեամբ նստաւ. չո՛հ աշ-
 խարհիս ամենէն թշուառ մարդն իսկ ինձմէ աւելի բաղ-
 դաւոր է, վասն զի նա կապոյտ երկինքը ու կանաչազարդ
 գեղեցիկ դաշտերը կրնայ տեսնել։ Ո՛հ, ինչո՞ւ հովուուհի կամ
 մուրացիկ մը չեզայ՝ փոխանակ կոմսուհի ըլլալու, հիմա
 որչա՛փ երջանիկ պիտի ըլլայի արդեօք։ Կոմսուհուոյ տիտ-
 զոտէս եւ ունեցածներէս հիմա բան մը չունիմ ձեռքս.

արեւն իսկ որ գաչխարհ կը լուսաւորէ՝ տհա՛ իւր լոյսը ինձ-
մէ կը ինայէ։ Բայց ո՛չ, ո՛չ, չի վհատեմ, որովհետեւ ան-
տէր եւ անօգնական մնացող թշուառին պաշտպանը գու-
եւս, ո՛վ Աստուած իմ, ուրեմն լուսաւորէ իմ վշտացեալ
հոգիս։ Այո՛, ամեն անգամ որ սիրտս քեզի կը բանամ, խը-
ռովեալ հոգիս կը հանդարտի, եւ վիշտերէ ընկձուած սիր-
տըս թափած արցունքներովս կը թեթեւնայ։»

Նոյն վայրկենին՝ Իտոլֆ եպիսկոպոսին իրենց երթաք
բարովի եկած օրուան ըրած գուշակութիւնը յիշեց եւ աչ-
քերը բանտին չորս կողմը պտտցնելով՝ յարեց. «Պաշտելի
հայր, այս էր իմ մասիս գուշակած երջանկութիւնդ. արդ-
եօք երջանկութիւն ըսածդ, ծաղիկներով զարդարուած
յաղթական կամարներէ անցնելէ ետքը այս ստորերկեայ
խաւարին բանտը մտնելս էր։ Սակայն, Աստուած իմ, գու-
ցէ այս բանտարկութիւնը ինձ երջանկութիւն պատճառէ.
այո, այնպէս է, շատ անգամ փորձութիւններ կը զրկեօ
մեզէ որք քու գաղտնի բարիքներդ են, որպէս զի թշուա-
ռութեան երեւոյթին տակ երջանկութիւնը վայելենք, ինչ-
պէս դառն ու կարծր պատեանի մէջ ախորժելի պտուղ մը
զրած ես։ Ուստի, հնազանդութեամբ պիտի համբերեմ
տանջանացս՝ զոր քու հրամանաւդ ինձ եկած կը նկատեմ։
Կը խոստովանիմ ո՛վ Տէր, թէ իմ հալածիչներուս ղէմ ա-
մենեւին չեմ տրտնջար, եթէ այս իսկ է քու հրամանդ,
թող կատարուի. բաւ է որ քու շնորհացդ մէջ անցունեմ
կեանքս ու մէկը չի կարենայ վնաս մը հասցնել ինձի։»
Այս աղօթքէն ետքը, իւր սիրտը մխիթարուեցաւ, կը
թուէր իրեն թէ ներքին ձայն մը կըսէր. «Բաջալերուէ՛ ժէ-
նրվիէվ, մի՛ վհատիր, արդարեւ, քիչ մը պիտի տանջուիս,
բայց Աստուած զքեզ երեսէ չպիտի ձգէ. դու որ այսօր
մարդոց աչքին յանցաւոր կ'երեւաս, պիտի գայ օր մը որ
անմեղութիւնդ յայտնուի։ Այս խորհրդածութիւնները հան-
գարտ քուն մը պարգեւեցին իրեն։»

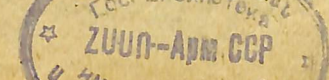
ԳԼ. Ե

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ ՄԱՆՉ ԶԱԽԱԿ ՄԸ ԿԸ ՄՆԻ

Ժէնրվիէվ բանտին մէջ քաշած տառապանքը հեարզ-
նեաէ կը սաստկանար՝ իւր յղութեանը պատճառաւ։
Մնացորոյն Կօլօէն գատ ուրիշ մէկու մը երեսը չէր կըր-
նար տեսնել, որ ամեն ատեն բանտը այցելելուն կը պնդէր
թէ ժէնրվիէվ պէտք է իր համբը կատարէ՝ որպէս զի
կորսնցուցած պատիւն ու հանգստութիւնը կարենայ ձեռք
ձգել։ Այս ամօթալի խօսքերուն ժէնրվիէվ կը պատաս-
խանէր թէ՛ աւելի կ'ուզէր մարդոց քով անպատիւ կար-
ծուիլ՝ քան թէ իրօք անպատիւ ըլլալ, թէ աւելի կ'ընտրեր
իւր անմեղութեամբը այն մութ բանտին խորը տանջուելի
քան թէ մեղքերով աղտոտած՝ դքսական ապարանքներու
մէջ բնակիլ։

Օր ըստ օրէ թշուառուհոյն տառապանքն ու ցաւերը
կը սաստկանային, զի ծննդաբերութեան ժամանակը մօ-
տեցեր էր, եւ վերջապէս Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբը
անվնաս՝ մանչ զաւակ մը ծնաւ բանտին մէջ, ամեն տե-
տակ խնամքէ զուրկ։

«Ո՛վ սիրասուն զաւակ, ըսաւ՝ գայն որտին վրայ
օեղմելով, թէեւ ծնար, բայց ո՛ւր, ստորերկրեայ ստակալի
բանտի մը մէջ. եկ'ուր ուրեմն սրտիս վրայ հանգչէ, որ
զքեզ շնչովս տաքցունեմ։ Աւա՛ղ . . . թշուառ մայրդ
կտար մը կտաւ իսկ չունի զքեզ մէջը փաթտելու համար,
եւ չիկայ մէկը՝ որ իրեն զգալ մը ապուր տայ. ո՛հ, այս աս-
տիճան թշուառութեան ու չքաւորութեան մէջ ինչպէ՞ս
պիտի մոռցանէ ու ինչամէ՞ զքեզ քու մայրդ։» Յետոյ
իւր նորածինը ղէպ 'ի երկինք վերցնելով՝ արտասուալից

աչօք յարեց. « ո՛վ Տէր, դու որ այս դաւակը ինձ պար-
գեւեցիր, ես ալ զայն բոլորովն Քեզի կը յանձնեմ. ափ-
կայ իմ առաջին պարտքս է : Եւ որովհետեւ չեմ կրնար
քու սուրբ սաճարներէդ մէկը զրկել զայն, եւ հոս ալ
օգնական ձեռք մը չիկայ որ մկրտէ, ուստի քու սուրբ
հրամանաւդ ահա ես անոր կնքահայր պիտի ըլլամ. Եթէ
զիս ողջ պահես, ո՛վ տէր, կը խոստովանիմ զաւակս ճշմա-
րիտ հաւատքով մեծցնել, քու պատուէրներդ անոր սով-
րեցնել, դքեղ ճանչցունել եւ պաշտել ալ, իւր ամեն
նմանները սիրել սովրեցնել, զգուշացնել զինքը ամեն
տեսակ մոլութիւններէ, որպէսզի օր մը այս ինձի յանձ-
նած անգին աւանդդ, մեղքերէ եւ մոլութիւններէ զերծ՝
քեզ վերադարձնեմ »

Ապա քովը դրուած շուրին սափորը առաւ՝ եւ զա-
ւակը մկրտելով անունը դրաւ ՅԱԻԱԿ, « որովհետեւ,
ըսաւ, ցաւոց եւ վշտաց մէջ ծնաւ » : Եւ զայն իւր հա-
գուստներուն մէջը փաթտելով « ահա այս է քու խանձա-
րութդ », յարեց տխրութեամբ, ու քովը դրուած կտոր մը
սեւ հացին վրայ նայելէն ետքը՝ « ահա խեղճ զաւակս,
այս է մեր կերակուրը, բայց հոգ չէ, մօրդ արցունքը զայն
պլակի կազուղցնէ. եւ Աստուծոյ օրհնութեամբը երկուքիս
ալ պիտի բաւէ » :

Օր մը, երբ զաւակը գրկացը մէջ քնացուցեր էր,
անոր երեսը նայելով հառաչեց. « ո՛վ Աստուած իմ, քու
նայուածքդ այս ողորմելի արարածին վրայէն մի՛ գար-
ձուներ. վասնզի ծաղիկ մը անգամ որ այս տխուր եւ
մութ կամարներուն տակ իւր զեղեցկութիւնը անշուշտ
կը կտրեցնէ, ուրեմն ի՛նչպէս այս քնքուշ արարածը պի-
տի կարենայ ապրիլ. ո՛վ Տէր, դու պահպանէ իմ այս մի-
տէ յոյսս եւ մխիթարիչս, որուն համար պատրաստ եմ
սիրայօժար զօհել իմ կեանքս » :

Այս միջոցին զաւակը արթնցաւ ու առաջին անգամ
իւր մօրը նայելով ժպտեցաւ, ժէնրվիէվ փոխադարձ ժպտ
մը ցուցուց անոր. ահա այս առաջին անգամն էր՝ որ
կոմսուհին ըսնար մտնելէն ՚ի վեր կը ժպտեր : « Ո՛հ կը
ժաշտիս հոգեհատոր զաւակս, գոչեց զայն սրտին վրայ
սեղմելով, այս արգելարանս քեզի սոսկում չի պատճա-
սեր ինաւ. ո՛հ, ժպտէ՛ զաւակս, ժպտէ՛ միշտ, այդ
ժպտովդ շատ մը բաներ ըսել կ'ուզես ինձի, ըսել կ'ուզե-
թէ՛ մի՛ լար, մայրիկ, այլ ուրախացիր, իրաւ է որ դուն
աղքատ ես, բայց Աստուծոյ ողորմութիւնը անգին զան-
ձեր ունի, դու անօգնական ես՝ բայց Աստուած զօրաւոր
է եւ ձեռնառու. դու զիս շատ կը սիրես, սակայն Աստուած
քեզ ալ զիս ալ շատ աւելի կը սիրէ ». ժպտէ՛ ուրեմն
սիրատուն զաւակս, ժպտէ՛, որչափ որ դու ժպտիս՝ մայրդ
պիտի չի լայ աշխարհիս վրայ » :

Քանի մը օրեր անցնելէն ետքը՝ Կօլօ վերստին այ-
ցելեց ժէնրվիէվի բռնարը ու վայրենի զեմքով մը գոչեց.
« ա՛յ համբերութիւնս հատաւ, դոնէ զաւակդ մեղքըցիր,
ժէնրվիէվ, եւ հնազանդէ. եթէ տակաւին կամակորու-
թեամբ չի հնազանդիս ինձի, պատրաստուէ՛ զաւելիդ հետ
մեռնելու » :

Ժէնրվիէվ այս սպառնալից խօսքերուն՝ հանդարտու-
թեամբ պատասխանեց, « հազար անգամ աւելի նախադաս
կը համարիմ մեռնիլը, քան թէ քու անաշարկած վա-
տուութիւնդ ընդունիլ, որուն համար Աստուծոյ, պաշտելի
ծնողացս, ամուսնոյս եւ զիս ճանչցող առաքինի անձանց
ներկայութեանը ամօթահար պիտի մնամ » :

Կօլօ խիտա զայրացած, անգամ մ'ալ անոր նայելէն
ետքը՝ կատաղութեամբ հեռացաւ, ու բանտին երկաթէ
գուռը անանկ ուժով մը քաշեց գոցեց՝ որ չէնքին հիմերը
սասանեցուց, եւ որուն արձագանքը բանտին ամեն կողմե-
րը կրկնուեցաւ :

ԳԼ. 2

ԺԵՆՐՎԻԷՎ ԻՒՐ ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ՆԱՄԱԿ ԿՐ. ԳՐԷ

Կէս գիշերուան մօտ, ԺէնըվիէՎ բանտին փոքր պատուհանին կամաց մը զարնուելու ձայնէն արթնցաւ եւ ախանջ տուաւ. «Տիկին, ըսաւ քաղցր եւ երկչոտ ձայն մը. արդեօք արթնուն ես, ո՛հ թող Աստուած պատժէ այն դարչելի Կօլօն, որ դքեզ այս վիճակին բերաւ հասուցի»

— Ո՞վ ես դու, հարցուց Կոմսուհին ոտք ելած, եւ դէպ 'ի պատուհան մէկ երկու քայլ առնելով:

— Ես՝ աշտարակին պահապանին աղջիկն եմ, պատասխանեց ձայնը. չէ՞ք յիշեր այն երկարատեւ հիւանդութեամբ տանջուող Պէրթան, որուն այնչափ բարեք ըրիք այն միջոցին. ես եմ այն, ու եկած եմ իմ երախտագիտութիւնս յայանել. բայց աւանդ, սոսկալի լուր մը պիտի հաղորդեմ, որոշուեցաւ որ այս գիշեր սպաննուիս. Սիկիսմոնտ Կոմսը ասանկ հրաման ըրեր է՝ վասն զի Կօլօյի խօսքերէն խարուելով՝ դքեզ իրօք յանցաւոր կը կարծէ: Այս դարչելին, կոմսէն նամակ մը առեր է՝ որ կը հրամայէ քու մահը փութացնել: Նորածին զաւակդ ալ մեկտեղ պիտի օպաննեն, որովհետեւ կոմսը դայն իրեն հարազատ զաւակը չէ ուզեր ճանչնալ: Ահ, Տիկին երբ այս սոսկալի լուրը առի, ինչ ընելս չի գիտցայ, ու չկրնալով գիշերը քնանալ՝ ամեն մարդու խոր քնոյ մէջ ընկղմելէն առիթը գտած, հիւանդութեանս ալ չի նայելով, մեծ զրօտաբութեամբ ոտք ելայ ու հոս եկայ, մեծ ցաւ պիտի պատճառէր իմ սրտիս՝ եթէ ինձի ըրած բարեքներուդ համար քեզմէ չնորհակալ ըլլալու եւ վերջին հրամաններդ հատարելու չի գայի: Եթէ գազանիք մը ունի՞ր՝ յայտնէ ինձ եւ ամենեւին մի՛ կասկածի՛ր իմ հաւատարմութեանս

դրայ. թերեւս օր մը կարենամ քու անմեղութեանդ համար վկայել:

ԺէնըվիէՎ Պէրթանի այս խօսքերէն սոսկաց, օւ քանի մը վայրկեան գլխակոր մտածելէն ետքը պատասխանեց.

— Սիրելի եւ ազնիւ աղջիկ, քանի որ բարեսրտութեամբդ ինձ կ'ուզես օգտակար ըլլալ, շուտով ճրագ մը, քիչ մը թուղթ եւ դրիչ մելան ճարէ ինձի»

Երիտասարդ աղջիկը անմիջապէս վազեց անոր այս հրամանը կատարեց: Բանտին մէջ աթոռ կամ սեղան մը չի գտնուելուն համար՝ ԺէնըվիէՎ պարտաւորեցաւ քարերուն վրայ տարածուելով հեռեւեալ նամակը գրել:

Պաշտելի ամուսինս,

«Ստորերկրիայ բանտիս ցուրտ քարերուն վրայ ասրածուած՝ այս վերջին նամակս կը դրեմ քեզի. զայն կարգացած ատենդ մարմինս արդէն մոխիր դարձած պիտի ըլլայ: Բանի մը վայրկենէն յաւիտենական արդարութեան անեղ ատենին պիտի ներկայանամ. վասն զի, իբր մեղադարձ՝ մահուան դատապարտուած եմ: Բայց զԱստուած վկայ կը գոչեմ թէ ես անմեղ կը մեռնիմ: Յաւիտենականութեան եզերքին վրայ կեցած՝ կը բողոքեմ այս զրպարտութեան դէմ. հաւատա՛ ինձ, որ աշխարհէս բաժնուելու ժամանակս սուտ չեմ խօսիր, քաջած տանջանքներէս աւելի քու լրտաք կը ցաւիմ, սիրելի ամուսինս, որ զիւային զբաբարութենէ մը խաբուեցար, ապա թէ ոչ՝ անկարելի էր որ կնոջդ ու զաւկիդ մահը ուզէիր: Ու վերջապէս երբ օր մը այս սխալանքդ ճանչնաս, չրլայ որ շատ ցաւիս, ինչ օգուտ, այս է եղեր իմ ճակատագիրս: Չի մոռնաս Աստուծմէ ներում խնդրելու. եւ խրատ ըլլայ քեզի աստիկայ՝ որ այտուհետեւ մէկը չի դատապարտես առանց զայն խօսեցնել տալու:

«Այս անխորհուրդ դատաստանդ՝ թող վերջին սխալդ ըլլայ, ու այս ակամայ մեղքիդ փոխարէն՝ առաքինի եւ ազնիւ գործեր կատարելու ես՝ որպէս զի թողութիւնդ գտնես: Ճաւելը ու սրամելը բանի մը օգուտ չունին, ասկէ ետքը երկնից համար մտածէ, ուր քու ժէնըվիէվդ պիտի տեսնես օր մը՝ եւ հոն պիտի ստուգես անոր անմեղութիւնն ու հաւատարմութիւնը. հոն պիտի տեսնես նաեւ առաջին անգամ ըլլալով քու զաւակդ՝ զոր չուզեցիր երկրի վրայ տեսնել: Ա՛հ, կոմս, հոն շարագործները չպիտի կրկան զմեզ իրարմէ բաժնել:

«Բանի որ ապրելու համար մէկ երկու վայրկեան ունիմ, կուզեմ իմ անմեղութիւնս քեզի յայտնել՝ վերջին պարտաւորութիւնս կատարած ըլլալու համար:

«Մեր վայելած երջանիկ օրերուն մէջ ինձ զուցուցած «իբրոյդ համար շնորհակալ եմ, եւ իմ քու վրադ ունեցած անարատ քէրս հետս գերեզման կը ասնիմ:

«Բեզի կը յանձնեմ իմ սիրելի ծնողքս. անոնց բարի զաւակ եղիր ու միեթարէ՛ զիրենք տառապանացը մէջ: Աւանդ, մահուանս ժամը հասած ըլլալով չեմ կրնար անոնց ալ նամակ մը գրել, բայց կ'ազաչեմ, դուն իմացուր իրենց թէ՛ ժէնըվիէվ ամենեւին յանցանք չուներ եւ անմեղ մեռաւ, իմացուր թէ մինչեւ վերջին շունչս անոնց վրայ կը մտածէի եւ ինձ տուած բոլոր ինսամքներուն համար երախտապարտ եմ յաւիտեան:

«Ըսկ զալով այն անմիտ Կօլօյին, չըլլայ որ բարկանալով՝ զայն սպաննես, ներէ՛ անոր, կոմս, ինչպէս որ ես կը ներեմ, կը լսեմ սիրելիս, վասն զի չեմ ուզեր որ յաւիտենականութեան մէջ հետս քէն մը տանիմ, եւ իմ պատճառաւ կաթիլ մը արիւն հոսի:

«Զըլլայ օր զահիճներս ալ պատժես, ընդհակառակն անոնց բարիք ըրէ, որովհետեւ անոնք պարտաւոր են հետս:

զանդիլ, ու ես վստահ եմ որ չուղելով զիս պիտի «պատնեն»:

«Բարի Տրադօն, որ անմեղ ըլլալովս սպաննուեցաւ, պէտք է զիսնաս որ քու ամենահաւատարիմ ծառայանքերէդ մէկն էր: Անոր այրի կնոջը վրայ ինամք տանելու ու որբերուն հայր ըլլալու ես. զայս ընելովդ նուիրական պարտաւորութիւն մը կատարած պիտի ըլլաս, վասն զի զքեզ սիրելուն համար սպաննուեցաւ: Նաեւ չի մտնաս անոր անմեղութիւնը տարածայնելու:

«Այս նամակը քեզի յանձնող աղջիկն ալ վարձատրէ, որովհետեւ երբ ամեն մարդ զիս երեսի վրայ թողուց եւ չի սպաշտպանեց Կօլօյի առջեւ, այս աղջիկը միայն հաւատարիմ մնաց ինձի:

«Ձեռքդ ունեցած մարդոցդ հետ քաղցրութեամբ վարուէ՛, աշխատէ՛ անոնց համար արժանաւոր եկեղեցականներ ու ճարտար բժիշկներ ընտրելու: Անոնց ինքրուածքները անմիջապէս կատարէ. վերջապէս, ամեն բանէ աւելի աղքատներուն բարիք ըրէ:

«Իմ վերջին բարեւներս մատուցանելով, կը խնդրեմ որ չի ցաւիս իմ վրաս, պաշտելի ամուսինս, ես ուրախ եմ որ պիտի մեռնիմ, զի այս կեսնքը կարճ, դառնութեամբ եւ ցաւերով լի է. միայն պէտք է զիտնաս թէ անմեղ կը մեռնիմ, բոլորովին անմեղ Կօլօյի ամբաստանութիւններէն, եւ վստահ եմ որ Տէրը պիտի ողորմի իմ հոգւոյս:

«Մնաս բարեաւ, կոմս, աղօթէ՛ հոգւոյս խաղաղութեանը համար. հետդ հաշտուած՝ ու սիրալից սրտով կը բաժնուիմ եւ մինչեւ գերեզմանս եմ քու խանդակաթ եւ հաւատարիմ կիներդ:

«Ժէնըվիէվ»

Սոյն նամակը գրած ատենը ժէնըվիէվի աչքերէն

արտասուք կը վազէին, որք մեղանին հետ խառնուելով նամակը գրեթէ անընթեռնի ըրեր էին: Երբ նամակը ամբողջացուց, զայն Պէրթաին յանձնեց, ըսելով. — այս նամակը ամենեւին մէկու մը մի ցուցներ, աղէկ պահէ: ու երբ կոմսը պատերազմէն վերադառնայ՝ քու ձեռքովդ անոր յանձնէ:»

Ու նամակը Պէրթաին տալէն ետքը՝ իւր թանկագին մարգարտազարդ մանեակը հանեց նորատի աղջկան յանձնեց. «Ինձ ըրած այս ծառայութեանդ փոխարէն ընդունէ այս մանեակը՝ որ հարսանեկան զարդս էր, եւ այն օրէն ի վեր վրայէս չի հանեցի: Քու օժտիդ պահէ զայն. որ քանի մը հազար Քրանքի արժողութիւն ունի: Բայց կը խրատեմ քեզի, չըլլայ որ աշխարհային հարստութիւններուն վտառնի: Յիշէ՛ միշտ թէ այս մանեակը քու իշխանուհւոյդ պարանոցը զարդարեց, քանի մը վայրկեանէն անկէ բաժնուած՝ պիտի սպաննուի:

«Ամենեւին մէկու մը սիրոյն կամ անձնուիրութեանը վրայ մի վստահիր, վասն զի անա կը տեսնես թէ՛ այս մանեակը ինձ պարզեւող ձեռքը՝ որ մը զլուխս կտրելու հրամանը կընէ. ուրեմն միմիայն Աստուծոյ վրայ վստահացիր, միշտ բարի եւ խոհեմ եղիր: Ա՛լ ժամանակը եկած է որ առ Աստուած դառնամ եւ յաւիտենականութեան օրհեւանը մանկու համար պատրաստուիմ: Երթաս բարեաւ, սիրելի աղջիկս»:

ԳԼ Է
ԵՐԿՈՒ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸ

Դիւզացի աղջիկը հազիւ թէ հեռացեր էր, անա բանափն երկաթեայ գուօք մեծ աղմուկով մը բացուելով երկու դահիճներ ներս մտան. որոնց մին վառուած ջահ մը բանած էր, երկրորդը սուր մը: Այս մարդիկը ջահին լուսովը տեսան որ կոմսուհին իւր զաւակը գրկած կ'աղօթէր — Տիկին, ոտք ելիր, ըսաւ սուրը բռնողը սպանալից ձայնով, եւ որդւոյդ հետ մեր ետեւէն եկուր: — Ո՛վ Աստուած իմ, գոչեց ժէնըվիէվ. զօրացուր զիս, ինքզինքս քեզի կը յանձնեմ. ու ոտք ելած՝ դողդոջուն քայլերով անոնց հետեւեցաւ:

Չահը բռնողը առջեւէն կը քայլեր, իսկ սուրը բռնողը՝ ետեւէն. ատոնց հետ մեծ շուն մ'ալ կար: Ստորերկրեայ այն մութ բանտէն անցնելով երբ երկաթեայ դռնէն դուրս ելան՝ Չահը մարեցին եւ անտառ մը մտան: Աչնան գեղածիժաղ գիշերներէն մէկն էր. երկնից կամարը շողշողուն լոյսերով զարդարուած, լուսինը ամպի մը եզրէն զուրս կ'եղնէր, եւ զով հով մը ծառերուն տերեւները կը շարժէր մեղմիկ: Դահիճները ամենեւին խօսք մը չի փախանակեցին իրարու, մինչեւ որ ժէնըվիէվը անտառին առնանաեաւօր մէկ կողմը եղեւնիներով ու կաղամախիներով չըջապատուած ամայի տեղ մը տարին: Հոն, իրենց մէ մէկը խորխտաձայն «Ծունգի վրայ եկուր տիկին» ըսաւ. ժէնըվիէվ հնազանդեցաւ. «զաւակդ ինձի սուր ու զուն ալ Հինց, յարեց ընկորովը, անոր աչքերը կապէ. եւ մանկանկան մատղաշ թեւէն բռնելով՝ սուրը բարձրացուց. բայց ժէնըվիէվ զայն գրկացր մէջ սեղմած՝ չթողուց, այլ աչքերը դէպ ՚ի երկինք բարձրացունելով գոչեց. «Աստ-

ուած իմ, թող ետ մեռնիմ, բայց գէթ գթած այս անմեղ մանուկին:

— Հնազանդէ եւ զաւակդ ինծի տուր, կրկնեց զահիճը անգթօրէն:

— Ո՛վ բարի մարդիկ, գոչեց ժէնըվիէվ հառաչելով ու արտասուելով. ինչ որտով պիտի սպաննէք այս անմեղ մանուկը, ինչ յանցանք գործած է. որո՞ւ վնաս մը հասուցած է. Մեռցուցէք զիս, ահա պատրաստ եմ սիրայօժար, բայց կ'աղաչեմ, զաւկիս ինայեցէք. ու զայն ծնողացքով տարէք. եւ եթէ զուժ ունիք, իմ կեանքս ալ չնորհեցէք, ոչ թէ ինծի՝ այլ այս թշուառ մանկան համար: Եթէ զթաք ինծի, կը խոտտանամ մինչեւ մահս այս անտառէն չի բաժնուիլ եւ մարդոց չերեւնալ: Յիշեցէք թէ ես ձեր իշխանուհին եմ, եւ ահա ձեր ոտքն ինկած կը պաղատիմ, եթէ երբէք ձեզի չարութիւն մ'ըրած եմ՝ պատժեցէք զիս, եթէ յանցանք մը գործեցի՝ սպաննեցէք զիս. բայց ոչ, ոչ, զուք զիտէք որ ես անմեղ եմ, եւ պիտի գայ որ մը՝ որ իմ այսօրուան թափած արտասուացս չի զթախուղ համար զըջաք: Գթասիրտ եղէք, եւ Աստուած ալ պիտի զթաձեզի: Դրամական նուէրէ մը խաբուելով անանկ մեղքի մը կը ձեռնարկէք՝ որուն պատիժը յաւիտենական պիտի ըլլայ: Վախցէք Աստուծոմէ. կուզէք որ ձեզի համար ըսեն թէ Աստուծոմէ աւելի Կօլօն կը յարգէք: Անմեղին արիւնը մի՞ թափէք, որ արդարութիւն պիտի ինդրէ Աստուծոմէ, եւ մարդասպանը հանգստութիւն չի պիտի տեսնայ աշխարհի վրայ:

— Ես ինծի տրուած հրամանը պարտաւոր եմ դորձադիւ, տիկին, գոչեց սուրը բռնողը, այս հրամանը կ'ուզէ արդարացի ըլլայ կուզէ անիրաւ, ինչ հողոս, Կօլօն եւ Պ. Կոմսը պատասխանատու են Աստուծոյ առջեւ:

ժէնըվիէվ զարձեւոր սկսաւ պաղատիլ որ իրեն կեանքին

քին ինային. Վարի մարդիկներ, անգամ մը այլքերնիդ դէպ ՚ի երկինք բարձրացուցէք, ահա լուսինը՝ որ ձեր գործեկիք ոճիրը շտեմնելու համար կարծես եղեւնիներուն ետեւը կը պահուըտի. տեսէք ինչպէս կարմիր է. ամեն անգամ որ անոր վերջալոյսը տեսնէք՝ պիտի յիշէք թէ անմեղի մը արիւնը թափելուդ համար զձեզ կը յանդիմանէ: Կը լսէք, ահա հողմը կ'ըսկսի փչիլ ու ճառերուն տերեւները կը խշրանն. տեսէք, բնութիւնն անգամ անմեղին սպաննութեանը զէմ կը բողբէ: Ո՛հ, ինչպէս կը յանդգնիք ասանկ ոճիր մը գործելու երկնից առջեւ. յիշեցէք թէ հոն վրէժխնդիր Աստուած մը կայ որ օր մը պիտի դատէ զձեզ: Ո՛վ Աստուած իմ, զու որ որբերուն եւ այրիներուն պաշտպանն ես, կակղացուր այս մարդոց սիրտը, որպէս զի թշուառ մօր մը եւ իւր զաւկին կեանքին ինային՝ մի՞ թողուր տէր, որ իրենց խիղճը կրկնակի մարդասպանութեամբ բռնաւորեն:

Չայս ըսելէ ետքը զլուխը խոնարհեցուց եւ սկսաւ հեկեկալ:

Դահիճներէն մէկը, Հէնց անուն, որ մինչեւ այն վայրկեանը լուռ կեցեր էր, սիրտը ելաւ, ու աչքէն ինկած կաթիլ մը արցունքը սրբելով՝ ըսաւ ընկերօջը.

— Բարեկամ, ես ալ չեմ կրնար համբերել, սիրտս կտոր կտոր կըլլայ. թողունք այս կինը որ, երթայ ապրի. եթէ սուրը արեան ծարաւի է՝ ասոր զայն Կօլօն սիրտը միքէ. որովհետեւ ինքն է յանցաւորը. այս կինը ամենուս ալ աղէկութիւններ ըրած է. յիշէ վերջին հեւանգութեանը միջոցին քեզի ըրած բարիքները:

— Բայց պարտաւոր ենք տկամայ հնազանդիլ, պատասխանեց երկրորդը, եթէ ասոր ինայինը՝ մեր կեանքը վրայ պիտի տանք, եւ Կօլօ նորէն գանձելով այս կինը ուր գամը պիտի ընէ. չեմ յիշեր թէ սպաննած ըլլալիս հաս-

տառելու համար հրաման առած ենք ասոր երկու աչքերը
հանելով իրեն ներկայացնելու:

— Այդ բանը արդեղ չկրնար ըլլալ զայն չ'սպաննել-
նուս. մտիկ ըրէ ինձ, չի մատնուելու համար կերդմնցնենք
այս կինը որ անտառէն դուրս չեյնէ, եւ քու որսի շունիդ
աչքերը հանելով Կօլօյին կը տանինք, ու հեռուէն ցուցը-
նելով զանոնք՝ մեր վարպետութիւնը չպիտի հասկնայ, մի-
այն թէ շունդ վրայ պիտի տաս. բայց այս ալ կարեւո-
րութիւն չունի. եթէ մտածես որ թշուառ մօր մը ու ան-
մեղ մանկան մը կեանքը աղատելու համար անբան անա-
տուն մը պիտի կորսնցնես: Ահ, բարեկամդ իմ, Քօրէնց,
յարեց աղաչելով, անգութ մի՛ ըլլար այդչափ:

— Ես երբէք անդութ եղած չիմ, պատասխանեց Քօ-
րենց, եւ այս ըսածիս վկայ են երկինք, բայց Կօլօ պիտի
կատղի երբոր. . .

— Է՛հ, դուն միշտ Կօլօն կը մտածես եւ ոչ ուրիշ բան.
յայտնի է որ անմեղները աղատելը մեծ բարեգործութիւն
մ'է, ու բարի գործ մը կատարելու համար մարդ տոանց
երկիւղի պէտք է վտանդը աչք առնէ: Մեր այս ընելիք
բարեգործութեան համար եթէ գլուխնիս դժբաղդութիւն
մ'ալ զայ՛ պէտք չէ որ հող ընենք, վասն զի ուշ կամ
կանուխ մեր ըրածին փոխարէն բարիք պիտի վայելենք:

— Շատ աղէկ, թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ Քօրէնց:

Այս օրոշումէն ետքը ժէնրվիէփի դարձան, ու զայն
երդմնցուցին անապատէն դուրս չեյնելու համար. երկու
ընկերք ալ երդմնեան իրենց սուրբուրուն վրայ մէկու մը չի
մտցնելու այս գաղտնիքը, եւ ոչ ալ վերստին երթալ ժէ-

նըվիէվը մեռցնելու. սուտի ապահով ըլլալու համար լեռնե-
րու եւ հովիտներու մէջէ անցնելով՝ ժէնրվիէվը հեռուն
անտառին ամայի մէկ կողմը տարին թողուցին: Բարձր

եղեւնիի ծառի մը տակ ժէնրվիէվ ոգեսպառ եւ գրեթէ
նուաղած գետինն ինկաւ. դահիճները անմիջապէս անե-
րեւոյթ եղան ու երբ բերդը վերադարձան՝ Կօլօն առանձին
իւր սենեակին մէջ նստած գտան՝ որ յուսահատ կերեւէր:

— Ահաւասիկ ժէնրվիէվ կոմսուհւոյն աչքերը, ըսաւ
Քօրէնց դրանը սեամին վրայ կենալով. ու ձեռքին մէջի
չաւնին աչքերը հեռուէն ցուցուց:

— Տարէք, տարէք, չի տեսնեմ զանոնք, պտտաց սոս-
կալի ձայնով, ու ոտք ելնելով ձեռքը սուրին երախտկա-
լին վրայ դրած՝ յարեց, ւայսուհետեւ ով որ այն թշուա-
ռական կնոջ անունը իմ ներկայութեանս բերանը տանէ՝
այս սուրը անոր սիրտը պիտի մխեմ: Շուտով գաւ բա կէք,
ու մէկ մալ գձեղ չի տեսնեմ:

Յրբ գահինները հեռացան՝ Կօլօ ինքնիրեն ըսաւ, Ձարմանք, դեռ երէկ, վրէժխնդութեան խորհուրդը ինձ քաղցրը կերեւէր, բայց հիմա սոսկալի եւ անսամենլի կը թափաւելի ազէկ էր որ կեանքս վերջանար ու այս դէպքը չի պատահէր: Աւա՛ղ. իր կիրքերուն հնազանդողը, միշտ գրեթե զոգ կըլլայ:

ԳԼ. Ը

ԵԶՆԻԿԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ

Ժէնըվիէյ կրկար աստե՛ն հոն նուազեալ մնալէ ետքը, վերջապէս սթափելով՝ ինքզինքը իր որդւոյն հետ միայնակ՝ ամայի անտառին մէջ գտաւ: Երկնից կամարը սեւ ամպերով ծածկուած՝ խիստ մթութիւն մը կը տիրէր եւ աստեղաշուռչ հոլը ծառերուն մէջէն կը մոնչէր. բութ մը տխուր՝ ու գայլի մը սոսնալու ձայնէն Ժէնըվիէյ սարսափահար մնաց:

«Ո՛վ Աստուած իմ, զոչեց, թէեւ սիրտս ստրտալի մէջ է, բայց քու ներկայութիւնդ զիս կը հանդարտեցնէ, վասն զի երբէք երեսի վրայ չես թողուր զանոնք՝ որ քեզի կ'ազաւեցնին: Դա՛հիճներուն ձեռքէն զիս եւ որդիս աղաւտեցիր, ուստի փա՛ռք քու Նախախնամութեանդ, եւ անշուշտ հիմա ալ պիտի չթողուս որ վայրենի գաղաններուն կերակուր ըլլանք: Միայն առ Քեզ վատակելով՝ աներկիւզ պիտի ապրիմ:»

Ու զաւակը ծնգացը վրայ պառկեցուցած՝ աչքերը դէպ ՚ի երկինք յառած կ'ըսպասէր որ առաւօտ ըլլայ, չք զիտնալով որ առտուան լոյսը իրեն նոր ցաւեր պիտի պատճառէր:

Աչնանային տխուր եւ անպամած առաւօտ մ'էր, բոլոր անտառը վայրենի եւ սոսկալի երեւոյթ մ'ունէր. ամեն կողմ չոր ժայռերէ, տխուր եղեւնիներէ ու փշալից մացառներէ զատ ուրիշ բան չէր տեսնուէր, առտուան օդը խիստ էր եւ կծու ցուրտ մը կը փչէր. չատ չանցած՝ ձիւնախառն սաստիկ անձրեւ՝ մը սկսաւ գայ:

Ժէնըվիէյ ցուրտէն կը սարսռէր, իր սիրասուն զաւակն ալ ցուրտէն ու անօթութենէն տանջուելով սկսեր էր լալ ու ճչել:

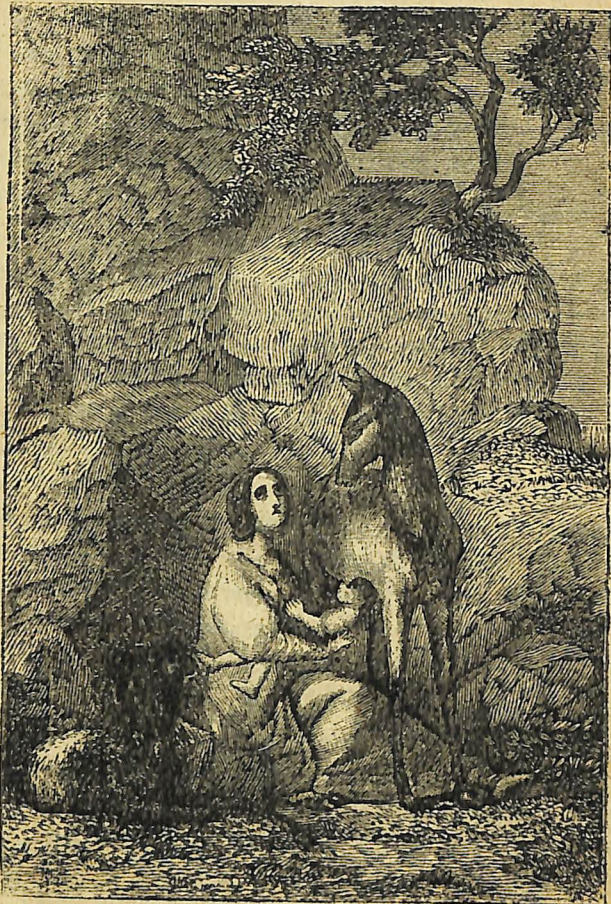
Թշուառուէին բոլոր չրջակայ տեղերը պտտեցաւ՝ որպէս զի ապաստանուելու համար խոռոչ մը կամ ժայռի հեղք մը ու ապրուելու համար ալ վայրի պտուղներ գտնէր. բայց աւա՛ղ, բան մը չի գտաւ այն. աստե՛ն իւր փափուկ ձեռքերովը սկսաւ գետինը փորել. այս գործողութեան ատեն ձիւնը իր մասներէն հոսած արեւնովը կարմրեցաւ, վերջապէս, ձիւնին տակէն տեսակ մը վայրի արմատներ գտաւ, զորս ակռայներովը կակղցուց եւ զաւկին բերանը դրաւ:

Թէեւ վերջին աստիճան ուժաթափ եղած էր, բայց իր ձամբան շարունակեց անձրեւին ու ձիւնին տակ, առանց զիտնալու թէ ո՛ր կ'երթար. ու վերջապէս, լեռան մը զլուխը զտնուած ժամանակ տեսաւ որ ժայռերուն քովը կանաչագորգ ձորակ մը կար: Մեծ դժուարութեամբ լեռնէն վար իջաւ, ու եղեւնիներով պաշարուած ժայռի մը մէջ բաւական բացուածք մը գտաւ, ուր մանկու քաշտարութիւնն ունեցաւ: Հոն՝ երկու երեք հոգիի ապաստանարան ըլլալու մեծութեամբ քարայր մը տեսաւ:

Քարայրին մօտէն յստակ աղբիւրի մը խոխոյիւնը լսեց, որ ժայռին կողէն կը բղխէր: Նոյն ժայռին երկայնութեանը զումի նման տունկ մը կախուած էր, բայց տերեւները չորցեր էին, եւ որուն պտուղները կէս փառած վիճակի մէջ գետնին վրայ հոս հոն ինկած էին. այս պտուղները չէր ուտուեր:

Ժէնըվիէվ թէեւ հովէն ու անձրեւէն պատուարուելու համար քարայրը մտաւ, բայց չափազանց կը մտէր եւ անօթութենէն կը տանջուէր, իր զաւակին ալ նայնպէս անօթութենէն կը ճչէր ու կուլար: Վերջապէս յուսահատուեալ, ծնկան վրայ եկաւ, ու զաւակը գետինը դնելէ ետքը՝ ձեռքերը միացուց. սով Աստուած իմ, ըսաւ, քու նայուածքդ բարեհաճէ վայրկեան մը արտասուող մօր մը եւ իր ողորմելի զաւակին վրայ դարձնել: Դու օր այս ձմրան եղանակին մէջ իսկ սա ժայռերուն բոլորտիքը թռչտող ագռաւները կը կերակրես եւ գետինը սողացող որդերուն անգամ ձմեռուան խիստ եղանակին մէջ սնունդ կը մատակարարես, կարող ես այս ամայի անտառին մէջ իմ եւ որդւոյս կեանքն ալ պահպանելու. այո, Տէր, քարերէն անգամ դու կրնաս մեզի հաց պարգեւել: Անշուշտ եմ օվ Տէր. թէ չպիտի թողուս որ մենք կորուսինք. այլ կը հաւատամ որ ինչպէս ապաստանարան մը շնորհեցիր մեզի, նոյնպէս սնունդնիս ալ պիտի հօգաս:

Հազիւ թէ այս աղօթքը ըրեր էր, ահա յանկարծ ամպերը ցրուեցան երկնից կամարէն, պայծառ արեւը ծագեցաւ եւ տաքութիւն մը սփռեց քարայրին մէջ. Այն պահուն, խոտերուն մէջէն խշրաւք մը լուռելով, քարայրին զրանը առջեւ եղնիկ մը երեւցաւ: Այս կենդանին, կերեւար թէ՛ ամենեւին մարդոցմէ հալածուած չլուլուն համար՝ կոմսուկիէն չի վախցաւ, ընդհակառակն

քարայրը մտաւ ու ժէնրվիէվի առջեւ կեցաւ: Այս քարայրը եղնիկին բնակարանն էր:

Ողորմելի Կոմսուհին նախ եւ առաջ վախցաւ, բայց քիչ քիչ ոգեւորեալ սկսաւ շոյել զայն, եղնիկն ալ իւր շարժումներովը կուզէր հասկցնել թէ այս բարեկամութեան նշաններուն անզգայ չէր: Այն ատեն ժէնրվիէվ մտածեց՝ անասնոյն կաթովը զինքը եւ զաւուկը սնուցանել: Ո՞վ Ատառած իմ, գոչեց արտասուտից աչօք, անօթութիւնը քնի բանի չ'ստիպել թշուառ մայր մը, ու զաւկին բերանը եղնիկին ստինքին մօտեցուց:

Այս եղնիկը, որուն ձագը գայլէ մը յափշտակուած էր, կաթին առատութենէն արդէն անհանգիստ կըլլար, ուստի առանց դժուարութիւն մը ցուցնելու՝ թողուց որ մանկիկը իր ստինքը ծծէ:

Երբ մանուկը կշտանալով բնայաւ, ժէնրվիէվ զայն իր հանդերձին մէջ փաթտելով քարայրին մէջ յարմար տեղ մը գրաւ որ հանչի: Զաւկին պէտքը հողալէն ետքը, քարայրէն դուրս ելաւ ու ժայռերուն ստորոտը բուսած վայրի դդուկներէն քանի մը հառ ժողուելով, անոնց մէջը պարպեց ու աղբիւրին ջրովը լուալէն ետքը՝ կանանչ խոտեր ժողուեց, քարայրը վերադարձաւ ու զանոնք իր ձեռքովը եղնիկին կերցուց:

Անասունը իւր նրախաագիտութիւնը յայտնելու համար՝ զանոնք ուտելէն ետքը սկսաւ իր բարերարին ձեռքը լիզել: Այն ատեն ժէնրվիէվ յաջողեցաւ առանց դժուարութեան՝ եղնիկին կաթը այն դդուկէն պատրաստած ամաններուն մէջ կթել, ու զանոնք դէպ ՚ի երկինք բարձրացնելով սկսաւ աղօթել:

Ո՞վ Տէր, այս թանկագին պարգեւիդ համար ընդունէ իմ նրախաագիտական արցունքս, այս, այս կաթը բուտնբաւ բարերարութեանդ շնորհիւն է. այս չոր ապուստ՝

ներսն մէջ այս աղբիւրը դուն բղինցուցիր, որպէս զի իմ ծարաւս անցունեմ, դու հրամայեցիր որ թոշնիկ մը այս անապատին մէջ բերէ ձգէ դդու մի սերմը, որ քու պարգեւներդ մէջը ամփոփելու համար անոր պտուղէն ամաններ չինեմ, դու աէր, դու առաջնորդեցիր իմ քայլերուս աս մարդասէր կենդանիին բնակարանը մտնելու, որով այլեւս ոչ ես ու ոչ զաւակս սնօթութիւնէ տանջուելու, մեռնելու վախը չունինք, հետեւաբար միմիայն քեզի վատահելով այս դառն ձմեռուան մինչեւ վերջը պիտի համբերեմ:

Այս խօսքերէն վերջը՝ խմեց զայն: «Ո՛հ, ինչ քաղցր սնունդ մ'է, յարեց ուրախութեամբ. կեանքիս մէջ կրնամ ըսել թէ սակէ աւելի քաղցրահամ բան մը իմած չէի: Աստուած իմ, երբ ծնողացս հետ փառաւոր սեզան կը նստէի՝ ինչո՛ւ չի զիտացայ քու պարգեւներուդ յարգը, ո՛հ, անոնց համար բաւական շնորհակալ չըլլալուս ու աղքատաց շատ մը բարիքներ ըրած չըլլալուս համար ներումն կը խնդրեմ: Չգիտէի թէ սնօթութիւնը որչափ զբնդակ բան մ'էր մարդուս. թէ կրնայի շատերու համեզ կերակուրներ տալ՝ առանց մեծ կորուստ մը ընելու»:

Ժէնըվիէվ ժայռերուն ու ծառերու հին կոճղներուն վրայէն փափուկ ու չոր մամուռներ ժողվեց, ու քարայրին մէկ խորը իր եւ արդւոյն համար անկողին մը պարասեց, անձրեւէն ու հովէն պտտապարուելու համար ալ՝ քարայրին մուտքը ծածկող եղեւնիներու ճիւղերուն մէջ չոր ոտներ անդաւորեց:

Հին եղեւնիի մը արմատին վրայ ողորկ եւ չոր ճիւղ մը տեսնելով զայն կտրեց, անհաւատար երկայնութեամբ երկու կտոր ըրաւ ու զանոնք կակուզ ճիւղով մը իրարու վրայ հաստատելով խաչ մը տնկեց:

Կտնանչ վարագոյրի մը պէտք քարայրին վրայէն կտա-

ուած ճիւղերու մէջէն մթնշաղ լոյս մը կը թափանցէր, ու այս փոքրիկ քարայրը՝ հաւատարիմ եղնիկին շնչառութենէն կը տաքնար: Այն ատեն ժէնըվիէվ Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ. որ զինքը ստորերկրեայ մութ բանտէն ազատելով այս ապաստանարանը պարգեւեր էր. ուր կօլօյի հալածանքներէն ալ չէր վախնար:

Ու թէեւ կը մտածէր որ շատ նեղութիւններ ունէր տակաւին կրելիք, բայց յոյսը Աստուծոյ չի կտրելով՝ գէպ 'ի խաչին նայեցաւ ու ըսաւ: «Ո՛վ Փրկիչ իմ, դու որ իմ սիրոյս համար խաչին վրայ մտար, քու պաշապանութիւնդ ինձմէ՛ մի՛ զլանար, ես միշտ քու խաչիդ առջեւը պիտի ըլլամ, որ պիտի յիշեցնէ ինձի քու սէրդ. քու օրհնակիդ հետեւելով համբերութեամբ պիտի տանիմ ամեն զրկանք ու նեղութիւն, եւ քեզի հետ պիտի կրկնեմ միշտ, «Հայր, թող քու կամքդ կատարուի եւ ոչ թէ իմա»:

Այս աղօթքէն ետքը քաղցր քունի մը մէջ ընկզմեցաւ: Հաւատարիմ եղնիկն ալ որ ըովէն չէր զատուէր, անոք ստքերուն տակը պառկեցաւ:

ԳԼ. Բ

ԺԵՆԵՎԻԻՎԻ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժէնըվիէվ այս անտառին մէջ ճգնաւորի պէս կեանք մը անցուց. ձմեռը անցաւ՝ ամառ եկաւ որուն յաջորդեց երկրորդ ձմեռը, ու ամենեւին արտաքոյ կարգի բան մը չի պատահեցաւ:

Ամառը օգին տաք եղած ատենը ժայռերուն վրայ կամ եղեւնիներուն մէջ նստած՝ ազգաններուն ու թռչնոց ձայնէն ուրիշ բան չէր լսէր. աշնան տխուր դիշերները ու ձմեռն ալ քարայրին մէջ փակուած՝ ձիւնին անհուն սարածութեանը վրայ կը նայէր, ու գո՛հ կըլլար որ վայրի դազաններու հետքն իսկ չէր տեսնէր: Այն ատեն, իւր ծնողքը, ամուսինը բարեկամները ու կամ գոնէ մարդկային դեմք մը տեսնելու փափագ մը կ'ունենար:

Ո՛հ, որչափ երջանիկ են արդեօք անոնք, կ'ըսէր ինքնիրեն, որ ընկերութեան մէջ են, կրնան խօսիլ ու իրենց ուրախութիւնը կամ ցաւերը իրարու կ'իմայնեն. ո՛հ, որչափ անմիտներ կան անոնց մէջ որ իրենց այն քաղցր երջանկութեան յարգը չի գիտնալով, շատ անգամ կը դառնացնեն իրենց կեանքը: Բայց անմիջապէս յուշաբերելով կը յարէր. ո՛վ Աստուած, Քեզի հետ խօսելու երջանկութիւնը՝ մարդոց հետ տեսնուելու երջանկութենէն շատ աւելի անասունան է եւ քաղցր թէեւ բնակիչներով լեցուն քաղաքներէ հեռու ըլլանք, թէեւ ամայի անապատի եւ մութի մէջ ըլլանք, սակայն քանի որ զու մեր քովն են, յանհունա ուրախ ենք որ ամեն ժամ քեզի հետ խօսելու երջանկութիւնը կը վայելենք:»

Այսպէս միշտ Աստուծոյ հետ խօսելը իրեն սովորու-

թիւն ընելուն՝ օրուան ժամերը վայրկեանի պէս կը տանէին, թէպէտեւ արմատներ ու վայրի պտուղներ փնտաւը քաղելու համար բաւական ժամանակ կ'աշխատէր ու նեղութիւն կը կրէր. սակայն շատ անգամ անգործ կը նըստէր ու չէր գիտեր թէ ինչպէս իր ժամանակը անցունէ: Ուտի, կրէր ինքն իրեն, «ինչու քովս ասեղ, դերձան եւ կամ բուրդ չ'գտնուէր, որ իմ այս երկար ու անգործ ժամերս օգտակար աշխատութեամբ կարճեցնէի, ու դաւկիս հանդերձներ չ'իսէի. շատեր կը զանգատին աշխատութեան համար, բայց պէտք է գիտնան թէ՛ կեանքը, առանց աշխատութեան տխուր եւ տաղտկալի կըլլայ, թէ՛ ամենապժուարին աշխատութիւնը ծուլութեան հետ բաղդատելով, քողոյր ու դիւրատար է մարդուս:»

Կը ցաւէր նաեւ որ կարգալու գիրք մը չ'ունէր քովը՝ ջգիրք կարգալը շատ օգտակար եւ զուարճալի է, կ'ըսէր, թէեւ աշխարհիս կրեսը տեսնուած Աստուծոյ հազարաւոր հրաշալիքները մէյմէկ կրթական գիրքեր են, հետեւաբար մտադա կրնայ ամենաչնչին ծաղիկը, կամ ամենախոքը միջառը խիստ մօտէն քննելով Աստուածային գիտութեան եւ մարդասիրութեան նշանները տեսնել անոնց վրայ:»

Գարնան մէջ, երբ արեւուն ճառագայթները մինչեւ քարայրին մէջը կը թափանցէին, ուրախութեամբ կ'ըսէր, «Բարեբար Տէր, ստուգիւ արեւը քու հայրական ինամատարութեանդ մէկ ապացոյցն է, վասն զի քու խաչեցեալ Որդիդ մեզի ըսաւ. «Աստուած որեւը բարիներուն վրայ ալ կը ծագէ չարերուն ալ, ասով պէտք է սովորիմ թէ ես իմ թշնամեացս անգամ բարիք ընելու եմ:»

Իր օրապահիկին համար մտատանջութեան մէջ եղած ատենը՝ թռչնոց դայրայիկները լսելով, կրէր, «ով սիրուն ու փոքրիկ արարածներ, պէտք չէր որ ես ալ ձեզի պէտ ուրախ ըլլայի ու երգէի, ձեզի համար Յիսուս ըսաւ մեզի:

«Տեսէք սա թռչունները, որ ոչ կը սերմանեն, ոչ կը հըն-
 ձեն եւ ոչ կ'ամբարեն, սակայն երկնաւոր Հայրը կը սնու-
 ցանէ զիրենք. ո՞չ ապաքէն մարդիկ անոնցմէ աւելի յարգի
 են Աստուծոյ առջեւ»: Այո՛, Տէր իմ, դու զիս այս թռչ-
 յուններէն աւելի կը սիրես, եւ պարտաւոր եմ անոնցմէ
 աւելի գոհ եւ շնորհակալ ըլլալ այս ամայի անտառին մէջ
 իսկ, ուր թէեւ մարդկային ձեռք մը ինձի համար չէ սերմա-
 նած ու չէ հնձած, սակայն քու շնորհիւզ կրնամ ապրիլ»

Անտառին մէջ տեղ տեղ բուռած ծաղիկները տեսնե-
 լով կըտէր. «Բուք սլ, ս' գեղեցիկ ծաղիկներ, դուք ալ Աս-
 տուծոյ խնամատարութիւնը կը հաստատէք. միթէ Յիսուս
 ձեզի համար չըսած թէ, «Տեսէք դաշտերու ծաղիկները,
 որ ոչ կ'ոչխատին ու ոչ կը հիւսեն, սակայն ես կըսեմ թէ
 Սողոմոն անգամ իւր ամեն չքեղութեամբը չկրցաւ ամե-
 նեւին ամենաչին ծաղիկի մը պէս հազուիլ»։ Արդ, Աստ-
 ուած որ դաշտերուն խոտերը այսպէս կը զարդարէ, ո՞չ
 ապաքէն զձեզ աւելի շքեղապէս պիտի զարդարէ ո՞վ կար-
 ձամբա մարդիկներ: Ուստի չեմ ուզեր որ ես ալ կարծու-
 միտ ըլլամ, թէեւ չեմ կրնար ոչ մանկ ու ոչ կարել, եւ
 չպիտի տանջեմ ինքզինքս, ըսելով «արգեօք ինչ պիտի
 ուտեմ, ինչ պիտի խմեմ, եւ ինչ պիտի հագնիմ, այլ նա-
 խախնամութեան տնօրէնութեանը պիտի ապաւինիմ, որ
 կը հոգայ ինձի պէտք եղած ամեն բաները»

Ամառը սաստիկ տաք եղած ժամանակ, երբ իր ծա-
 բաւը անցունելու համար աղբիւրին կը մօտենար, ո՞վ Տէր,
 կը գոչէր, ինչպէս որ այս աղբիւրը իմ ցամաքած չրթունքս
 կը զովացնէ, նոյնպէս քու Աստուածային խօսքերդ ալ
 հոգիս կը զովացնեն. վասն զի դու էիր ըսողը, «Ո՛վ որ
 ծարաւի է՝ թող ինձի գայ, ես անոր ծարաւը կ'անցունեմ,
 իմ անոր տուած ջուրս՝ յաւիտենական կենաց համար
 պիտի ըլլայ: Այո, այս հոգեւոր աղբիւրը, որ է ճշմարիտ

հաւատքը, ուրախութեամբ եւ մխիթարութեամբ կը լեցնէ
 իմ հոգիս, որ արտաքին մխիթարութիւններէ եւ ընկե-
 րային զուարճութիւններէ զրկուած է»

Անմարդարնակ անտառը չրջապատող անտառի ժայ-
 րերը քննելով, որոնք հազարաւոր տարիներէ 'ի վեր հող-
 մերուն եւ մրրիկներուն դէմ դրած էին, Յիսուսի սա-
 խօսքերը կը յիշէր. «Ո՛վ որ իմ խօսքերուս ականջ կը դնէ
 եւ անոնց կը հետեւի, կը նմանի այն մարդուն որ իւր
 տունը ժայռերուն վրայ կը շինէ»: Ես ալ քու խօսքերուդ
 վրայ իմ փրկութեանս հիմերը պիտի դնեմ, որպէս զի ժայ-
 րերուն պէս հաստատուն ըլլան»

Փուշերն ու տառասոկներն անգամ կարեւոր դասեր
 կը մատակարարէին իրեն. «Եթէ ասոնք խաղող կամ ու-
 րիշ ընտիր պտուղներ տային, կ'ըսէր, ինձ աւելի հաճելի
 եւ աւելի օգտակար պիտի ըլլային. բայց Յիսուսի խօս-
 քին համեմատ՝ անկարելի է փուշերէն խաղող եւ տա-
 տասոկներէն թուզ քաղել. քանզի բարի ծառը բարի պը-
 տուղ կուտայ իսկ անպիտան ծառը՝ անպիտան պտուղ:
 Ուրեմն օշխատիմ ես ալ բարի ծառի նմանիլ եւ կրցածիս
 չափ բարիք ընել: Չեմ ուզեր երբէք նմանիլ փուշերու
 եւ տատասոկներու, որոնք բարի պտուղ չեն տար եւ ըզ-
 մարգ վիրաւորելէն զատ ուրիշ բան չեն ըներ»:

Ահա այսպէս բնութեան հրաշալեաց վրայ սքանչա-
 նալով, բարեպաշտ խորհրդածութիւններ կ'ընէր եւ իւր
 ժամանակը կ'անցնէր, բայց ոչ գարնան արեւը եւ ոչ
 նոյն իսկ գարունը իւր ծաղիկներովը եւ թռչուններովը
 այս սննապատին մէջ իրեն այնչափ քաղցր եւ այնչափ
 կրթական երեւցան, որչափ իւր որդւոյն ներկայութիւնը
 եւ դաստիարակութիւնը:

Օղբ գեղեցիկ եղած օրը իւր զաւակը գրկած դուրս
 կ'երկեր ու քարայրին առջեւը կը պտրտէր, գորովանօք

անոր հետ խօսելով, թէ եւ նա չէր կրնար առկառնի իւր մօրը խօսքերը հասկնալ, եւ իբր 'ի պատասխան' իւր փոքր բազուկները ժպիտով մը մօրը կ'երկնցընէր, այս քաղցր ժպիտը բոլոր անտառը կը շքեղացընէր, եւ ժէնըվիէվի շուրջը եղած տխրութիւնը կը փարատէր. այն ատեն ծնկան վրայ գալով կըսէր. «Ո՛վ Տէր, որչափ շնորհակալ ըլլամ այս սիրելի զաւակը ինձ պարգեւելուց համար՝ քիչ է. այս դժնդակ ընտելութեանս մէջ ամեն օր ինձ ուրախութիւն, մխիթարութիւն եւ զուարճութիւն կը պատճառէ, Ո՛վ երկնային Հայր, բարեհաճէ զայն օրհնելու մեծցընելու եւ երջանկաղընելու. Ո՛հ, ինչպէս գեղեցիկ են անոր աչքերը, ինչպէս անոր դեղին ճակատը ոսկեղոյն խոպոպիքներով զարդարուած է, եւ ինչպէս սիրուն են անոր վարդազոյն աչակրը. ո՛հ, ինչպէս հանդարտութեամբ կուրծքիս վրայ կը հանգչի Այն, շատ իրաւամբ մեր Փրկիչը ըսաւ թէ. «Եթէ այս փոքր մանկանց չ'նմանիք՝ արքայութիւնը պիտի չկարենաք մանել»։ Որչափ գանկալի էր որ աշխարհիս մարդիկը այս անմեղ մանկան պէս նըպարտութենէ, նախանձութենէ, ռիսակալութենէ եւ ամեն տեսակ միասակար մոլութիւններէ զերթ ըլլային. այն ատեն սասցիւ արքայութիւնը մեր սրտերուն մէջ պիտի ունենայինք, ու այն ատեն այս մանկան իւր մօրը կուրծքին վրայ երջանիկ կզածին պէս՝ մենք ալ աշխարհիս մէջ երջանիկ կեանք մը պիտի ունենայինք»։

Շատ անգամ եկեղեցի երթալու մեծ իղձ կ'ըզգար. «Ինչպէս երջանիկ են անոնք, կ'ըսէր, որ անթիւ հաւատացելոց բազմութեան հետ կը միանան եւ եկեղեցի կ'երթան Աստուծոյ խօսքը լսելու համար. Ո՛հ, եթէ զամբաստան ձայնը գոնէ առնէի, սառցիւ ինքզինքս երջանիկ պիտի համարէի. Սակայն, կը յարէր, համայն բռնութիւնը, երկինք եւ երկիր, նոյնպէս քու տաճարները

են, ո՛վ Աստուած, եւ զքեզ սիրող ու փառաբանող սիրաբէքու սեղանդ. Ուրեմն այս ժայռուս անապատը թող քեզի նուիրած իմ տաճարս ըլլայ, եւ սիրտս ալ անոր սեղանը»։
 Զմեռը երբ ալ չէր կրնար զուրս ելնել, քարայրին մէջ փոքր խաչին առջեւը ծնկան վրայ կ'ուզար ու կ'աղօթէր։

ԳԼ Ժ

ՅԱՒԱԿԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Փուշերու եւ վայրի խտերու մէջ երբեմն բուսած գեղեցիկ ծաղիկի մը պէս ժէնըվիէվի զաւակը՝ այս առանձնութեան մէջ հրեշտակային գեղեցկութեամբ կը մեծնաու կը զարգանար. թէ եւ միայն խտերով, արմատներով, կաթով եւ ջրով կը սնանէր, եւ իւր զգեստը այժեամբ մօրթէ էր, զոր մայրը օր մը ազուեսի մը բերնէն յափը տակեր էր։

Իւր իմացականութիւնը քիչ քիչ ամփոփուելով՝ ըսկցաւ առարկաները ճանչնալ, մօրը խօսքերը հասկընալ եւ զանոնք կրկնել։

Ժէնըվիէվ՝ որ երկար ատենէ 'ի վեր մարդկային ձայն մը լսած չէր, աննկարագրելի ուրախութիւն մը զգաց՝ երբ առաջին անգամ անոր խօսիլը լսեց. այն ատեն ժամերով անոր հետ կը խօսէր, ու քիչ ժամանակի մէջ քարայրին եւ ձորակին մէջ եղած առարկաներուն անունները սոր-

Քննարկ, այնպէս որ ալ եւս խօսակցելու կարող եղան:

Յաւակին իմացականութեան զարգացումը եւ որդի-
ական սիրոյն առաջին զգացումները՝ ժէնրվիէվի անպատ-
ժելի օւրախութիւն մը պատճառեցին, այսպէս ամեն օր
ճորանոր զուարճութիւններ զգալով՝ ձմեռուան խիստ օ-
րերը իրենց համար քաղցրութեամբ անցան:

Ձմեռուան վերջերը՝ Յաւակ հիւանդացաւ, որով եր-
կար ատեն չկրցաւ քարայրէն դուրս ելնել: Բայց գարնան
ռիթմները առողջանալով, գեղեցիկ աւառու մը՝ ժէնրվիէվ
զայն փոքր ձորակը տարաւ:

Երբ Յաւակին իմացականութիւնը բացուեցաւ. առա-
ջին անգամ դարնան գեղեցկութիւնը տեսնելով իր վրայ
մեծ ապաւորութիւն ըրաւ. ուստի աչքը չորս կողմը շրջե-
լով, «Մայր իմ, ըսաւ, այսօր ամեն բան փոխուած կը
տեսնեմ, ամեն բան առաջուանէ աւելի գեղեցիկ է. այս
անտառը ձիւնով պատած էր եւ այսօր այնպէս կանան-
չազարդ գեղեցկացած է, որ եղեւիները անոնց քովը սեւ
կ'երեւան, թուփերն ու ծառերը, որոնք ասկէ առաջ մերկ
էին, եւ հազիւ քանի մը դեղնած տերեւներ ունէին, հիմա
քնքուշ եւ կանանչ տերեւներով ծածկուած են. արեւը
աւելի պայծառ կ'երեւի եւ ջերմութիւն մը կը տարածէ
ամեն կողմ Գետինը նայէ, մայր իմ, որչափ գեղեցիկ
գոյնզգոյն անթիւ ծաղիկներ բուսած են: Հապա սա հեշտա-
լուր ձայները ինչ են, որոնք ստերուն մէջէն ու թու-
փերուն տակէն կը լսուին. եկու տեսնենք՝ ո՛ր կից կ'ընեն
այս ձայները, եկու, մայր իմ»:

Ժէնրվիէվ մամուռով պատած եւ դեղին ավիներէ
հովանաւորեալ ժայռի մը վրայ նստաւ, զաւակն ալ ծըն-
գացը վրայ նստեցուց, եւ ձմեռուան մէջ ու գարնան առջի
օրերը ըրածին պէս՝ քանի մը հաս վայրի տունկերու
հայտեր նեակեց իրենց առջեւ: Անմիջապէս բազմաթիւ,

թռչուններ եկան հոն ժողովեցան զանոնք տակու: Ահա
այս թռչուններն են, ըսաւ մայրը, որ այնպէս հեշտապէ
կերպով կ'երգեն:

— Ո՛վ փոքրիկ գեղեցիկ արարածներ, պատառ մա-
նուկը ուրախութիւնէն յափշտակուելով, այնպէս ներգաչա
նակաւոր երգողը դ՛ուք էք, ո՛հ, այո՛, ձեր ձայնը ապառ-
ներուն ձայնէն աւելի քաղցր է, որոնք ձմեռուան մէջ
տխուր կերպով կը կանչեն, եւ դուք անոնցմէ աւելի գե-
ղեցիք էք: Բայց ըսէ ինձ, մայր իմ, ինչ է պատճառը որ
բնութիւնը այսպէս դեղեցիկ է այսօր. այս ամեն հրաշալի
բաները ո՞վ հոս ամփոփեց. չեմ կարծեր որ հիւանդու-
թեանս ժամանակ դուն զարգարած ըլլաս այս անտառը,
որովհետեւ վայրկեան մը քովէս չգատուեցար, ասկէ զատ,
չեմ կարծեր որ դուն կարող ըլլաս ասոնք ընելու:

— Ո՛չ, սիրելի զաւակս, ես կարող չեմ բան մը ը-
նելու, պատասխանեց մայրը, կը յիշե՞ս՝ արդէն ըսի քեզ
թէ մենք երկնաւոր Հայր մը ունինք, որ արեւը, լուսինը
եւ մոլորակները ստեղծեց, նոյն հայրերնիս է որ այս ա-
մեն անտառները զարգարեց՝ որպէս զի մենք զուարճանանք:

— Ո՛հ, ինչպէս բարի եւ ձարտար է մեր երկնաւոր
Հայրը, ըսաւ Յաւակ»:

Այն ատեն ժէնրվիէվ սորվեցուց անոր թէ ինչպէս
Աստուած աշխարհս ստեղծեց, թէ Աստուած է միայն բա-
ցարձակ Տէր եւ իշխան տիեզերաց. թէ ասանց անոր
հրամանին տերեւ մը անգամ չի շարժիր, ու մեր պէտքերուն
համար ամեն բան առաջուց հօգացած է, եւ մենք պար-
տիմք ամեն ժամանակ սիրել, պաշտել եւ փառաբանել
զայն:

Հետեւեալ առաւ. Յաւակ՝ մայրիկը խիստ կանուխ
արթնացուց, որպէս զի երթան տեսնեն թէ Աստուած նոյն
գիշերը ուրիշ ինչ ըրաւ: Ժէնրվիէվ ժպտաբուն մէջ տեղը

եղակներ տեսնելով իւր որդւոյն ցուցուց որ հասածները ժողովէ, Յաւակ անոնցմէ իւր մօրը տուաւ եւ ինքն ալ կերաւ. «Ո՛հ, ինչպէս բարի է Աստուած, ըսաւ, որ մեզ այսպիսի ախորժելի պատուղներ կուտայ:

— Այո՛, զաւակս, բայց մի մոռնար անոր շնորհակալ ըլլալու:

Այն ատեն Յաւակ ծնկան վրայ գալով եւ իւր նայնուածքը դէպ ՚ի երկինք վերցընելով ըսաւ. «Շնորհակալ եմ, բարի Աստուած, օրհնեալ ըլլայ անունդ, որ մեզի ասանկ ազւոր եղակներ տուիր ուտելուն»:

Այս ըսելով դարձաւ իւր մօրը հարցուց. «Արդեօք Աստուած լսեց իմ խօսքերս, մայր իմ»:

— Այո՛, անշուշտ, պատասխանեց մայրը ժպտելով, ու զայն իւր գրկացը մէջ սեղմելով յարեց, մտքէզ անցած խօրհուրդներն անգամ գիտէ: Աստուած ամեն բան կը տեսնէ, ու կը լսէ:

Յաւակ ամեն օր կ'ուզէր որ մայրը ղինքը փոքր ձուրաղը տանի որ հոն զրօսնուն եւ խօսակցին:

Հետեւեալ իրիկունը անձրեւ դալով, նոր տերեւներ եւ ծաղիկներ բացուեցին էին. Յաւակ մեծ ուրախութեամբ իւր մօրը քովը վազելով. «Մայր իմ, ըսաւ, տես, ինչպէս նոր ծաղիկներ բացուեցին այս իրիկուն, բայց սա կոկոնին ալ նայէ, կ'երեւի թէ Աստուած այս դիչեր փամանակ չէ ունեցեր զայն լմացնելու:

— Ո՛հ, զաւակս, պատասխանեց ժէնրվիէզ, Աստուած ամենակարող է, մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ բոլոր անտառը ծաղկեցնել եւ չորցընել:

— Բայց, կրկնեց Յաւակ, ինչպէս Աստուած մութ տեղը եւ անոնց ճրագի կրցաւ աշխատիլ:

— Աստուած ճրագի պէտք չունի, ցորեկուան պէս գիչերն ալ կը տեսնէ: Ինչու ինկ ամենածածուկ եւ ան-

թափանց տեղերը պահուած գաղտնի բաներն ալ կը տեսնէ:

Աստու մը Յաւակ ուրախութեամբ մօրը քովը վազելով ըսաւ. «Մայր իմ, եկու հետս որ խիստ գեղեցիկ բան մը ցուցմնեմ քեզի: Եւ մօրը ձեռքէն քաշելով մացառներուն քով տարաւ. «Նայէ, մայր իմ, սա փշալից մացառներուն ներսը շինուած գեղեցիկ բան մը կայ:

— Թոչունի բոյն է այն, զաւակս, պատասխանեց ժէնրվիէզ. ինչպէս որ բնակելու համար մինք քարայր մը ունինք. Թոչուններն ալ բոյն ունին, որ խիստ ճարտարութեամբ շինուած է: Մէջը նայէ, կրկնեց զայն գրկելով. Թոչնիկները կը տեսնես, դեռ ոչ փետուր ունին, ս'չ կըրնան թռչիլ եւ ոչ բոյնէն դուրս ելնել:

— Ի՞նչ գեղեցիկ եւ քնքուշ փոքրիկ թոչուններ են ասոնք: Բայց ըսէ ինձ, մայր իմ, արդեօք ցուրտէ եւ անօթութենէ չեն վնասուիր:

— Ո՛հ, սիրելի զաւակս, բարեբարն Աստուած զանոնք պատասպարելու համար հոգ կը տանի: Բոյնին մէջը մամուռներով եւ առնկերով փափուկ աղուամազով պատած է, որպէս զի թոչնիկները տաքնան եւ հանգիստ ընեն. բոյնը կըր ձեւ մը ունի, որպէս զի ասդիս անդին զարնուելով ձագերը չվնասուին: Տես ինչ ճարտարութեամբ այս թոչնիկներուն հայրն ու մայրը սա զարմանալի բոյնը շինած են, որուն նմանը մինք չենք կրնար շինել: Աստուած սորվեցուցած է անոնց որ իրենց ձագերուն պահպանութեանը համար բոյն շինեն: Գիչերը, առտու եւ իրիկուն օրը զովանալուն պէս՝ մայրը կը վազէ կուգայ, եւ իւր թեւերը անոնց վրայ տարածելով բոյնին մէջ կը նստի, որպէս զի ցուրտէն զանոնք պատասպարէ: Այս մացառներուն փուշերն անգամ իրենց ծառայութիւն կը մատուցանեն. վասն զի չար եւ որկրամոլ ագլուաները զանոնք ուտելու համար եկած ժամանակին փուշերէն կարգի-

ուին եւ չին կրնար անոնց մօտենալ: Բայց այս թռչնիկներուն մայրը խիստ փոքր ըլլալուն՝ առանց վրաւորութեան գիւրութեամբ մը փուշերուն մէջէն կրնայ անցնիլ: Կը տեսնեն, սիրելի զաւակօ, ընտելեան մէջ ամեն բան, փուշերն անգամ աստուծոյ բարութիւնը եւ նախախնամութիւնը կը յայտնեն»:

Ժէնըվիէվ իւր խօսքը դեռ լմնցուցած չէր, երբ թրուշիկներուն մայրը թռչելով մացառներուն մէջ մտաւ եւ բոյնին ծայրը կեցաւ: Անմիջապէս բոլոր ձագերը զուլտնին վերուցին եւ ճուռողելով կտուցնին բացին, մայրերնին անոնց ուսելիք տուաւ: Ասոնք տեսնելով Յաւակ՝ ուրախութենէն կը ցափէր:

Թռչնիկները, կրկնեց ժէնըվիէվ, իրենց տակիքը հոգալու անկարող ըլլալով, մայրերնին իրենց կը բերէ. եթէ բերած հունտերը մեծ եւ կարծր ըլլան, նախ զանոնք կը փշրէ, իւր բերանին մէջ կակղցնելէն ետքը կուտայ: Միթէ Աստուծոյ այս կարգադրութիւնը զարմանալի չէ, Աստուած իւր բոլոր արարածոց, մինչեւ իսկ ամենափոքր թռչնոց պէտք եղածը՝ առաջուց հոգացած է. նոյն հոգատարութիւնը մեր վրայ ալ ունի, այո՛, սիրօտուն զաւակօ, մինչեւ այս վայրկեանիս զքեզ ամեն վտագներէ նոյն խնայողութեամբ, եւ միշտ պիտի պահպանէ»:

— Այո՛, մայր իմ, բարի Աստուած զմեզ մինչեւ չարտօր խնամեց ու զիս ալ քեզի տուաւ որ սիրես. այո՛, զիտեմ որ այս թռչունին իւր ձագերը սիրելէն աւելի զիս կը սիրես, առանց քեզի ես շատոնց կորուսած էի» Այս բռնիկ իւր մօրը փաթտուեցաւ:

Յաւակ ամեն օր նորանոր բաներ կը գտնէր իւր մօրը ցուցնելու եւ անոնց վրայ հարցումներ ընելու, եւ որովհետեւ մօրը միակ հօգը անոր դաստիարակութիւնն էր, եւ զայն զբացուցնելու համար տղայական խաղալիք մը

չունէր եւ ոչ ալ ընկեր մը, ուստի իւր իմացակամութիւնը քիչ ժամանակի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ստացաւ: Յաւակ իւր մօրը վրայ շափազանց սէր ունէր, ամեն առտու գեղեցիկ ծաղիկներ ժողովելով փունջ մը կը շինէր, եւ իւր ձեռքը եղէգով հիւսած գեղեցիկ փաքը կողովներու մէջ ելակներ, վայրի մորմենիներ եւ ուրիշ վայրի պտուղներ կը ժողվէր ու իւր մօրը կը տանէր, իրենց մերկ քարայրը խխունջներու, խեցեմորթներու եւ անոնց նման փայլուն քարերով կը զարդարէր: X

Բնութեան մէն մի տեսարանը Յաւակին վրայ ազդեցութիւն կ'ընէր. ծաղիկներուն բացուիլը, պտուղներուն աստիճանաբար հասուննալը, թռչուններուն մեծնալը, արեւուն ծագիլը, մարը մտնելը, ծիածանին երեւիլը՝ իւր զարմանքը կը գրգռէին, եւ շատ անգամ իւր մայրը կը կանչէր որ իրեն հետը բնութեան վրայ զմայլի, ու ՚ի միասին ամենակարողին շնորհակալ կ'ըլլային որ իրենց համար այնչափ բաներ ստեղծեր էր:

Ժէնըվիէվ իւր որդւոյն այնպէս մեծնալը տեսնելով, ուրախութեան արտասուք կը թափէր եւ կ'ըսէր, «Ո՛վ Տէր, անմեղ սիրտը թէեւ անապատին մէջ ըլլայ, արքայութեան մէջ կը կարծէ գինջը, եւ զքեզ սիրող ու միշտ իւր սրտին մէջ ունեցող անձը զժբարդութեանց եւ փորձութեանց մէջ իսկ երկնային երջանկութիւն մը կ'զգայ»:

Ժէնըվիէվ զգուշացուց իւր զաւակը այն կողմերը առատութեամբ գտնուած թունալի տունկերէն, որոնք խիստ փայլուն եւ գեղեցիկ գոյներ ունէին. եւ պատուիրեց որ առանց իրեն ցուցնելու բան մը չուտէ: Սորովեցուց անոր նմանապէս անհնազանդութեան, յամառութեան, անձնահաճութեան եւ որկրամոլութեան վտանգները: «Այս պակասութիւնները, կ'ըսէր, թունաւոր տունկերէն աւելի վտանգաւոր են. մեղքը շատ անգամ այս տունկերուն կը

նմանի, որոնք փայլուն կերեւին, բայց անոնց գործածութիւնը մահացու է: Այո՛, շատ անգամ չարութիւնը բարիք գործելէն աւելի մեր սիրտը կը գրաւէ եւ մեր միտքը կը հրապուրէ, բայց պէտք է զգուշանալ Աստուծոյ կամաց դէմ գործելէն:

ԳԼ. ԺԱ

ՉՄԵՌԸ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՉ

Այսպէս անմեղ զբօսանքներով գարունը ու ամառը անցուցին ու աշունը եկաւ. երկնից երեսը զրեթէ միշտ խիտ եւ տխուր ամպերով ծածկուած էր, երկիրը նոր բան մը չէր բուսեր, թռչունները իրենց երգերը դադրեցուցեր եւ անոնցմէ շատերը՝ այն կողմէն հեռացեր էին, ծաղիկները կը թառամէին ու կ'ոչոչանային, եւ տերեւները զեղնելով կ'իջնային եւ կամ ցրտաշունչ հողմերէն աստ անդ կը նետուէին:

Ժէնըվիէյ՛ երբ ձմեռը մօտենալուն վրայ սիրտը կտարած՝ քարայրին դրանը տուչեւ նստեր կը մտածէր, ահա Յաւակ իրեն քով վազելով գոչեց.

— Մայրիկ, միթէ Աստուած այսուհետեւ պիտի չի սիրէ՞ զմեզ որ այսպէս անտառին ծառերը ու տունկերը հեարդհեռէ կը չորնան ու տերեւներն կը թափեն, արդեօք աշխարհս պիտի վերջանայ:

— Այ, զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէյ. որչափ որ մենք բարի ըլլանք, Աստուած այնքան պիտի սիրէ զմեզ:

Ինչ որ կը տեսնենք երկրիս վրայ՝ անցաւոր բաներ են, մի միայն Աստուածային սէրն է յաւիտենական: Բնութեան աշօ մերկացու մը ուրիշ բան չի նշանակեր բայց եթէ ձմեռուան մօտենալը, ձմեռէն ետքը գարուն պիտի գայ այսպէս կըլլայ ամեն տարի. նմանապէս, տառապանքէն ետքն ալ ուրախութիւն կուգայ, թէեւ մարդ նեղութեան մէջ եղած ատենը՝ ետքէն գալիք ուրախութեան չի հաւատար: Իսկ ես պիտի չի զժգոհանամ, եւ բոլոր յոյսովս հանդերձեալ երջանկութեանս վրայ պիտի մտածեմ որպէս զի ընդի պէս հանգիստ եւ ուրախ ըլլամ:

Ժէնըվիէյ սկսաւ իր ձմեռուան համար պատրաստութիւնները տեսնել. վայրի խնձորներ, տանձ, կաղին, սաւրը, վերջապէս ուտուելիք պտուղները կը հաւաքէր, բաց ասկից, Յաւակին օգնութեամբը եղնիկին համար չոր խոտեր կ'ամբարէր: Իրենց օրապարհիկէն աւելի հագուստը կը մտածէր: Ունեցած մէկ շրջագետը այնչափ տարիներէ 'ի վեր զիչեր ցորեկ հագած ըլլալէն՝ ալ եւս պատաստ պատաս եղած էր. արտասուալից աչօք քարայրին դուռը նստած՝ 'ի զո՛ւր կը ջանար կապերտները փուշերով ու խոտի թելերով իրար կպցնել: «Աւա՛ղ, կըսէր հառաչելով որչափ երջանիկ պիտի ըլլայի՛ եթէ ասեղ մը ու քանի մը թել դերձան ունենայի: Ո՛հ, ընկերութեան մէջ ապրող որչափ մարդիկ կան, որք Աստուծոյ անթիւ բարիքները կը վայելեն ու ամենեւին մտքերնուն չեն անցուներ Անոր շնորհակալ ըլլալու:

Օր մը Յաւակ մօրը արտմութիւնը տեսնելով ըսաւ.

— Մայր իմ, կը յիշե՞ս, անցած օր երբ քեզի կը հարցնէի թէ ինչո՞ւ համար մեր եղնիկը բուրդերը վրայէն կը թափէ, պատասխանեցիր որ Աստուած տարին երկու անգամ նոր զգեստ կուտայ անոր:

— Ճշմարիտ է զաւակս:

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը յուսահատիս, բարին Աստուած անշուշտ քեզի ալ նոր զգեստ մը պիտի տայ, վասն զի անտարակոյս զքեզ մեր եղնիկէն շատ աւելի կը սիրէ:

— Իրաւունք ունիս պատասխանեց ժէնըվիէվ ժըպտելով, պէտք է որ այս մասին անհոգ ըլլամ. Աստուած մեր ամեն պէտքերը կը հոգայ, նա որ անասնոց ու ծաղկանց նոր զգեստներ կը պարզեւէ, անշուշտ մեզի ալ պիտի տայ:

Քանի մը օր անցնելէն ետքը Յաւակին պատուիրելով որ քարայրէն դուրս չելնէ. խոշոր փայտ մը առաւ ձեռքը, կաթով լեցուն դռու մի ամանը պարանոցէն կախեց եւ անտառին հեռաւոր անկիւնները գնաց, որպէս զի ուտուեալիք պտուղներու ուրիշ ծառեր ալ գտնէ: Բարձր լեռան մը գագաթը հասնելով, ծառի մը տակ նստաւ քիչ մը յոգնութիւն առնելու, ու երբ կաթին ամանը բերանը աանելու վրայ էր՝ ահա յանկարծ տեսաւ ահռելի գայլ մը՝ որ բերանը ոչխար մը առած՝ լեռան միւս կողմէն վազելով կուգար. գիշատիչ կենդանին երբ ժէնըվիէվին մօտենալով զայն տեսաւ, կանգ առաւ ու կատաղութեամբ սկսաւ անոր նայիլ. ժէնըվիէվ առջի բերան բաւական սոսկաց, բայց ոգևորուելով՝ քովը ունեցած փայտովը գայլին վրայ յարձակելով անանկ սաստիկ հարուած մը իջեցուց զլիսուն, որ գագանը զգացած ցաւէն պարտաւորեցաւ ոչխարը բերնէն ձգել եւ մինչև լեռան ստորոտը գլորիլ, ուսկից ղու նալով փախաւ: Ժէնըվիէվ թէեւ ոչխարին քով վազելով աշխատեցաւ անոր բերնին մէջ քանի մը կաթիլ կաթ լեցնել որպէս զի զայն կենդանացնէ, բայց չի յաջողեցաւ, վասն զի խեղճ անասունը արդէն մեռած էր:

Այս անկենդան ոչխարին երեւոյթը ժէնըվիէվի մշտնադէմ մէջ դառն յիշատակներ արթնցուց. լմենղճ ոչխար, ըսաւ հառաչելով, անշուշտ գու ալ իմ ծննդավայրս ծնած

եւ. ինչո՞ւ հիմա ողջ առողջ չըլլայիր որ ուրախութեամբ զքեզ սնուցանէի եւ խնամէի, որչափ պիտի զուարճանար զաւակս զքեզ տեսնելով: Թերեւս ամուսնոյս բազմաթիւ հօտերէն ես, ո՞չ Տէր Աստուած, գոչեց յանկարծ, ինչ կը տեսնեմ, այո՛, այս ոչխարը մերն է, վասն զի մեր հովիւներուն շինած նշանը կայ վրան: Ո՛հ, ուրեմն ինչո՞ւ ողջ չըլլայիր, եւ ինչու մարդկային ձայն մը չունենայիր որպէս զի երբ հարցնէի թէ ինչ կընէր իմ տնակինս, պատասխանէիր. թէ արդեօք ժէնըվիէվի վրայ կը մտածէ՞ տակաւին, արդեօք սրտմտած է թէ ոչ անմեղութիւնս ճանչցած. աւանդ, նա այսօր հոն առատութեան մէջ կ'ապրի, իսկ ես հոս առանձնութեան եւ թշուառութեան մէջ կը տառապիմ:

Յանկարծ միտքը նոր խորհուրդ մը եկաւ, «Կ'երեւի թէ իմ ծննդավայրէս շատ հեռու ըլլալու չեմ, ըսաւ ինքնիրեն, որովհետեւ այս գայլը պիտի չկրնար ոչխարը մինչև հոս բերել: Արդեօք զաւակս առնեմ ծննդավայրս վերադառնամ»: Ասոր վրայ երկար ատեն մտածեց յորդ արտասուք թափելով եւ վերջապէս ըսաւ. «Ո՛հ, աւելի ազէկ է որ հոս կենամ. քանզի երդում ըրած եմ, եթէ վախէս ստիպեալ ըրած ըլլամ այն երդումը, դարձեալ իրաւունք չէ որ դրժեմ: Եւ ո՞վ գիտէ՞ կարելի է այս բռնելիք յանդուգն ընթացքովս կեանքս ազատող երկու անձանց մահուան պատճառ ըլլամ: Ո՛հ, ո՛չ, հոս պիտի մնամ, որչափ որ Աստուած կամի: Եթէ Աստուծոյ կամքը զիս այս անապատէն հանել է՝ օր մը քանի մը զթասիրտ անձանց քայլերը կրնայ այս անբնակ անտառը առաջնորդել: Աւելի լաւ է թշուառութեան համբերել քան թէ խիղճը բռնաւորել:

Այն ատեն զնաց աղբիւրին եզերքէն կարծր եւ օուր խեցի մը գտաւ, անով ոչխարին վրայի մորթը հանեց եւ

աղբիւրին ջրով լուալէն ու արեւուն չորցընելէն ետքը վրան առաւ, եւ իրիկունը ուշ ատեն քարայրը դարձաւ: Յաւակ հեռուէն զայն տեսնելուն պէս անոր առջեւը վազեց եւ ուրախութենէն պոռաց. «Ո՛ւր մնացիր, մայր իմ դիս մտատանջութեան մէջ թողուցիր»: Բայց յանկարծ զարմանօք կանգ առաւ. վասն զի մութէն եւ վրայի մորդէն զայն չճանչնալով անմիջապէս ետ քաշուեցաւ, որ քարայրին մէջ պահուի, ու երբ էւր մօրը ձայնը լսեց որ կ'ըսէր.» Մի՛ վախնար, սիրելի զաւակս, ես եմ», սիրտը հանդարտեցաւ:

— Դո՛ւն ես, մայր իմ, պոռաց, օրհեալ ըլլայ Աստուած, բայց ըսէ ինձի ի՛նչ է այդ վրայինդ, հիմա ինձի պէս հագնուած ես, այդ զգեստը ո՛ւրկից գտար:

— Բարերարն Աստուած պարգեւեց զայս:

— Ես քեզ չըսի՞, սիրելի մայր իմ, թէ Աստուած ձմեռուան համար քեզ նոր զգեստ մը պիտի տայ: Ի՛նչ հասաք եւ ձերմակ զգեստ մ'է այդ, յաւելցուց ձեռքովը ոչխարին մորթը շոշափելով, ստուգիւ Աստուծոյ մէկ պարգեւն է այս»:

Այս ըսելով քարայրին մէջ մտան, երբ Յաւակ աման մը լեցուն կաթ եւ պտուղներով լեցուն փոքր կողով մը բերաւ իւր մօրը առջեւ դրաւ, այն ատեն ժէնրվիէվ մի առ մի պատմեց անոր այս մորթին ինչ կերպով ձեռք բերած ըլլալը:

Երբ Ձմեռը սաստկացաւ, ժէնրվիէվ եւ Յաւակ պարտաւորեցան քարայրէն դուրս չելնել. միայն օդը բաց ու գեղեցիկ օրերը ձորակին մէջ քիչ մը պտըտելու կ'ելնէին:

— Սիրելի զաւակս, ըսաւ օր մը ժէնրվիէվ, պտըտած ատեննին, Աստուծոյ մարդասիրութիւնը եւ հայրական խնամքը ձմեռուան մէջ անգամ ամեն տեղ կրնանք տեսնել: Տես, արեւը ձիւնին վրայ իւր ձառագայթները սփռած

ժամանակը կարծես թէ կարմիր, կապոյտ եւ կանանչ կայծեր կ'արձակէ վրան: Թէեւ ծառերը իրենց տերեւներէն մերկացած են, բայց Աստուած եղեւիններուն տերեւները կանանչ թողուցած է, որպէս զի անտառին անասունները կարենան պտտսպարան մը գտնել: Խոհներուն (չալը չրթը) վրայ ձմեռուան խիստ եղանակին մէջ անգամ կապոյտ եւ թարմ մրգիկներ կը գտնուին որպէս զի թռչունները անոնցմով կերակրուին:

«Տես, մեր աղբիւրը ամենեւին չ'սառիր, որպէս զի թէ մենք եւ թէ թռչունք կարենանք անկէ ջուր խմել. ջուրին բոլորտիքը տեսակ մը ջրային խոտեր կ'աճին, անոնցմով բազմաթիւ թռչնիկներ կը սնանին: Աստուած ամենադժնդակ եղանակին մէջ անգամ իւր շնորհքը եւ բարութիւնը արարածոց կը պարգեւէ»:

Գէշ օդ եւ սաստիկ հով եղած օրերը՝ Յաւակ քարայրին դրան առջեւ սերմեր եւ հունտեր նետելով տեսակ տեսակ թռչուններ հոն կը ժողվուէին որ ուտեն. շատ անգամ այ՛ չոր խոտեր կը դնէր քարայրէն դուրս որպէս զի այժեամսները եւ նապաստակները եթէ անօթենային՝ վազելով հոն կուզային. ասանկով այս կենդանիները այնչափ ընտանեցան, որ նապաստակները իւր ձեռքէն կուզային ուտելու, եւ այժեամսերն այ հետը կը խաղային ցատկելով եւ վազվտակելով:

Ձմեռուան երկար գիշերները՝ ժէնրվիէվ շատ անհանգիստ կըլլար, քանզի Յաւակ առջի իրիկունէ կը քնանար, եւ ինքը առանձին մութ քարայրին մէջ նստած երկար ատեն արթուն կենալով չէր կրնար քնանալ. «Ո՛րչափ երջանիկ պիտի ըլլայի կըսէր եթէ ճրագ մը, զիրք մը եւ կամ կանուփ եւ իլ մը ունենայի: Իմ ծառաներէս ամենէն յետինը անգամ այսօր ինձմէ՛ շատ աւելի երջանիկ է, անոնք ձմեռուան երկար գիշերները տաք սենեկի մէջ

փաթտուեցաւ, եւ միայն սա խօսքերը կրցաւ բերանէն հանել. «Մի մեռնիր, մայր իմ. մի մեռնիր, կաղաչեմ:

— Մի լար, սիրատուն գաւակ, մեռնիլը կամ չմեռնիլը մեր ձեռքը չէ, երբ Աստուած այնպէս կ'ուզէ՝ կ'ըլլայ:

— Դուն չըսիր ինձ, մայր իմ, թէ Աստուած բարի է. ինչպէս կրնայ քեզի ասանկ չարութիւն մը ընել:

— Ո՛հ, սիրելի որդեակ, Աստուած ինքը յաւիտենական ըլլալով մեզի ալ մշտնջենաւոր կեանք մը կուտայ. Կեցիք այս խօսքս բացատրեմ քեզի. կը յիշե՞ս զգետաներս հինցած ըլլալուն համար վրայէս հանեցի . . . ու Աստուած աւելի աղէկը տուաւ ինձ, ա՛նա նոյնպէս այս իմ մահկանացու մարմնէս պիտի մերկանամ, որ հող պիտի դառնայ, ու ես Հօր Առտուծոյ քով պիտի երթամ. այն ատեն այս ողորմելի մարմնոյս անդ՝ ուրիշ աւելի գեղեցիկ մը պիտի տայ. այո՛, հոն, երկինքը ես երջանիկ պիտի ըլլամ, հոն ամենեւին պաղէն եւ հիւանդութիւններէն պիտի չվախնամ, հոն ոչ լաց կայ եւ ոչ տառապանք, բայց միայն յաւիտենական ուրախութիւն: Ինչպէս որ դարունը ձմեռէն գեղեցիկ է, այնպէս ալ երկինքը երկրէս գեղեցիկ է: Ամենէն զուարթ գարունը երկնից հետ բաղդատելով տխուր եւ տրտում գիշերի կը նմանի: Բարի եւ առաքինի մարդը օր մը երկինք պիտի ելնէ:

— Մայր իմ, ես ալ հետոյ կուգամ, ու չեմ ուզեր հոս վայրենի գազաններուն հետ մինակ մնալ, վասն զի անոնց հետ խօսեցած ատենս՝ ինձի չեն պատատիւաներ, ուստի կ'ուզեմ ես ալ քեզի հետ մեռնիլ:

— Ո՛հ սիրատուն որդեակ, դուն տակաւին պիտի ապրիս. բայց եթէ բարեպաշտ եւ առաքինի մնաս, անշուշտ օր մը պիտի դաս զիս գտնես երկինքը, քանզի դուն ալ օր մը պիտի մեռնիս: Հիմա մտիկ ըրէ որ ուրիշ բան մը ըսեմ քեզի, երբ տեսնես որ ալ չեմ խօսիր, չունչս կը

դադրի, աչքերս կը մարին, չրթունքս կը գունատին, եւ ձեռքերս կը պաղին, երեք օր եւս քովս կեցիր, այն ատեն մարմնոյս անտանելի հոտէն զիտցիր որ մեռած եմ. ուստի ձգէ անապատը, չիտակ դէպի արեւելեան կողմը գնա. երկու կամ երեք օր քալելէդ ետքը՝ այս անտառին ծայրը պիտի հասնիս, եւ մեծ քաղաք մը պիտի տեսնես, որուն մէջ անթիւ մարդիկ կը բնակին:

— Անթիւ մարդիկ, պոռաց ճաւակ զարմանքով, ես կը կարծէի թէ այս աշխարհիս մարդկային արարածները մինակ մենք ենք. ինչո՞ւ մինչեւ հիմա այդ բանը չ'ըսիր ինձի: Ո՛հ, եթէ քալելու ոյժ ունենայիր, հիմա իսկոյն այն քաղաքը կերթայինք:

— Ս. փսոս, դաւակս. այն քաղաքին մարդիկն են որ զիս ալ քեզ ալ պիտի մեռցընէին, բայց զթալով՝ վայրենի դազաններուն մէջ, այս անապատը ձգեցին:

— Ուրեմն ես ալ չեմ ուզեր անոնց քով երթալ, ես կը կարծէի թէ անոնք ամենքնին ալ քեզի պէս բարի են, մայր իմ. միթէ այն մարդիկն ալ պիտի չի մեռնին:

— Այո՛, աշխարհի վրայ ամեն մարդ մահկանացու է, օր մը պիտի մեռնի:

— Ո՛հ, արդեօք կը յիշե՞ն թէ օր մը իրենք ալ պիտի մեռնին:

— Այո՛ կը յիշեն, բայց իրենց ընթացքը չեն ուղղեր ու զեղխութեամբ կ'ապրին. երկիրը անոնց խիստ պատուական պտուղներ կուտայ, զորոնք այս անապատին մէջ չենք կրնար գտնել, խիստ ընտիր ըմպելիներ կը խմեն եւ խիստ քաղցրահամ կերակուրներ կ'ուտեն, Մաղկանոց ամեն գոյները ունեցող պատմուճանները կը հագնին, ու երեւելի մարդիկ՝ խիստ փայլուն եւ թանկագին զարդեր ալ ունին: Բնակութիւննին այնչափ գեղեցիկ է, որ չեմ կրնար բերնով պատմել: Չմեռ ժամանակ ալ այնչափ ա-

զէկ պատասպարուած են, որ ամենեւին ցուրտ չեն զգար, եւ գիշերները իրենց սենեակները օրուան պէս կը լուսաւորեն: Բայց ասոնց մեծ մասը Աստուծոյ այս ամեն բարութեանց համար ամենեւին չեն մտածեր շնորհակալ ըլլալու, ընդհակառակն զիրար կ'ատեն, իրարու նեղութիւն կը պատճառեն եւ իրարու հետ կը կռուին: Թէեւ գրեթէ ամեն օր իրենցմէ մէկը կը մեռնի, բայց ողջ մնացողները ամենեւին հոգերնին չեն ըներ, եւ անկարգ ընթացքնին կը շարունակեն, կարծես թէ յաւիտեանս երկրի վրայ պիտի ապրին:

— Ուրեմն ստուգիւ չեմ ուզեր անոնց մէջ մտնել, ըսաւ Յաւակ. այն մարդիկը ոչ միայն մեր անտառի ազգաւներէն աւելի չար են եղեր, այլ մեր եղնիկէն ալ անմիտ, որ ամենեւին մեր խօսքերը չհասկընար. Կերակուրնին իրենց ըլլայ, աւելի աղէկ կ'ընտրեմ վայրենի անասնոց հետ ուտել, քանզի ասոնք բաց 'ի գայլէն խաղաղութեամբ կ'ապրին իրարու հետ, եւ հանդարտութեամբ խոտ եւ տունկ ուտելով կը մնանին, այո՛, աւելի կ'ուզեմ հոս մնալ, քան թէ այդ կարգի մարդոց քով երթալ:

— Այսու ամենայնիւ պարտ ես երթալ, անոնք քեզի չարութիւն մը պիտի չընեն: Մտիկ ըրէ՝ ուրիշ ինչ պիտի ըսեմ, մինչեւ հիմա քու երկնային Հօրդ վրայօք խօսեր էի, բայց դուն երկրի վայ եւս հայր մը ունիս, ինչպէս որ զի՞ մայր ունեցար:

— Հայր մը ունիմ երկրի վրայ, պոռայ տղան ուրախութեամբ, եւ ո՛ր է հիմա, արդեօք ան ալ քեզի պէս է, եւ Հօր Աստուծոյ պէս անտեսանելի չէ՛:

— Այո՛, սիրասուն զաւակ, ըսաւ մայրը, դուն զայն պիտի տեսնես ու պիտի խօսիս հետը:

— Պիտի տեսնեմ ու պիտի խօսիմ հետը, բայց ինչո՛ւ ինքը չի գար զմեզ տեսնելու, եւ ինչո՛ւ զմեզ առանձին

այս վայրի անապատին մէջ թողուցած է, արդեօք ան ալ այն չար մարդիկներէն մէկն է:

— Ո՛չ զաւակս, հայրդ բարի է, բայց չգիտեր որ մենք այս անապատին մէջ կը բնակինք, չգիտեր որ տակաւին կենդանի ենք: Այնպէս համոզուած է թէ մենք սպաննուեցանք, քանզի մարդիկ սուտ խօսքերով հաւատացուցին թէ ես խիտ յանցաւոր մ'եմ:

— Սուտը ի՞նչ կը նշանակէ, ընդմիջեց Յաւակ:

— Չեղածը կամ մարդուս մտքէն չանցածը խօսելուն սուտ կ'ըսեն. օրինակի համար՝ մարդիկ իրարու կ'ըսեն թէ զիրար կը սիրեն, մինչդեռ զիրար կ'ատեն, ան այս է սուտ խօսիլը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ այդ բանը, ամենեւին ատանկ խորհուրդ մը եկած չէ միտքս: Ո՛հ, ինչ տարօրինակ էակներ են եղեր մարդիկ:

— Այնպէս ուրեմն սուտով մը հայրդ խաբեցին, ըսաւ Ժէնըվիէվ աչքէն վազած արտասուքը սրբելով, ու զաւակին հասկըցածին չափ իւր պատմութիւնը անոր պատմութէն ետեւ՝ յաւելցուց. «Տես այս ոսկի մատնիս, զոր քու հայրդ տուած է ինձ:

— Հայրս տուած է քեզ, ո՛հ, տուր ուրեմն որ մօտէն նայիմ զայն, մեր երկնային Հօր գեղեցիկ պարգեւները ինչպէս արեւը, լուսինը, եւ ծաղիկները արդէն տեսած եմ, բայց երկնային հօրս պարգեւները տեսած չեմ տակաւին: Ժէնըվիէվ մատնին մատէն հանելով անոր տուաւ. «Ո՛հ, ինչ գեղեցիկ է. ըսաւ Յաւակ. հայրս ասկէ ուրիշ գեղեցիկ բաներ ունի, եւ ինձ ալ պիտի տայ:

— Անշուշտ, ըսաւ Ժէնըվիէվ մատնին վերստին մատը դնելով, Երբ ես մեռնիմ, այս մատնին մատէս հանէ առ, քանզի մինչեւ մեռնելս կ'ուզեմ պահել զայն ինչպէս օր սէրս եւ հաւատարմութիւնս մինչեւ ցմա՛ն պահեցի: Անոր

վրայ ունեցած սէրս այս մատնիքն ոսկիքն նման մաքուր էր, եւ հաւատարմութիւնս յաւիտեանական, երբ մարդոց մէջ մտնես, Սիկիսմոնտ կոմսը հարցուր, քանզի հայրդ այսպէս կը կոչուի: Աղաչէ զիմացդ եղնող մարդոց որ ըզքեզ անոր քովը տանին, բայց քու ո՛վ ըլլալդ եւ ինչ պատճառաւ կոմսին քովը երթալ ուզելդ մի՛ ըսեր, մատնիքն ալ ամենեւին մէկու մի՛ ցուցըներ, հորդ առջեւը եղնուող պէս՝ մատնին անոր տուր եւ ըսէ. «Հայր իմ, մայրս այս մատնիքն քեզ կը զրկէ որ քու որդիդ ըլլալս ճանչնաս: Մայրս քանի մը օր առաջ մեռաւ, եւ վերջին անգամ մ'աղքեզ բարեւելով՝ կ'ըսէ թէ ինքը անմեղ էր եւ քու ըրածիդ համար կը ներէ քեզի. երկրի վրայ զքեզ տեսնել չկարենայով. յոյս ունի վերստին երկինքը տեսնելու: Կը խնդրէ որ միշտ առաքինի կեանք մը ունենաս, իրեն հաւամար չցաւիս, եւ զիս խնամես»: Ամեն բանէ աւելի, սիրելի զաւակս, մի՛ մոռնար իմ անմեղութիւնս եւ հաւատարմութիւնս ապացուցանելու, ըսէ որ մինչեւ կենացս վերջին շունչը նոյն բանը հաստատեցի քեզի, եւ իւր անունը տալով մեռայ: Խօսք տուր ինծի, զաւակս, որ այս ամեն ըսածներս մի առ մի պիտի րոտս հորդ, ու ապահովցուր զայն որ՝ մինչեւ մեռած վայրկեանս զքեզ սիրածիս պէս զայն ալ կը սիրէի, պատմէ նաեւ թէ ինչ կեանք անցուցինք այս անապատին մէջ, եւ ինչ վիճակի մէջ մեռայ: Կ'աղաչեմ զինքը որ իմ մարմինս ասկէ վերցընէ ու իւր նախահարցը գերեզմանին մէջ թաղել տայ, քանզի ես անոնց անարժան չէի:

—Աս ալ ըսեմ որ մինչեւ հիմա չես գիտեր: Ես ալ քեզի պէս հայր եւ մայր ունիմ, եթէ անոնք իմ զօրաղդութենէս ետքը կենդանի մնացին, աղաչէ հորդ, որ զքեզ անոնց քովը տանի. երբ անոնք իրենց սիրելի թողը տեսնեն, անսահման ուրախութիւն մը պիտի զգան, զօրաղ-

դութեան եօթն տարիներու տառապանքնին պիտի մոռնան: Քոմսը աւաղ, ըսաւ հեղեղի պէս արտասուք թափելով, հայրս եւ մայրս ինձ համար շատ արտասուք թափած եւ խիստ վշտացած են: Ո՛հ, սիրելի ծնողքս, որչափ կը փափաքէի մեռնելէս առաջ ձեր ակնածելի դէմքը վերստին տեսնելու, եւ դուք ոչ նուազ անձկանօք պիտի ցանկայիք զիս տեսնել եթէ կենդանի ըլլալս գիտնայիք. բայց, ափսոս. դուք իմ մարմինս երկար ատենէ ՚ի վեր ետի անապատի մը մէջ հող դարձած կը կարծէք: Ի՛նչ ուրախութիւն որ երկինքը վերստին զիբար պիտի տեսնենք, եթէ այս միսթարութիւնը չունենայինք, այս աշխարհիս վրայ մեր կրած նեղութիւնները անտանելի պիտի ըլլային, եւ մենք խեղճ մարդկային արարածներ՝ յուսահատութեամբ պիտի տառապէինք: Կուրձօ, խեղճ զաւակ, ու կը ցաւիս որ քիչ ժամանակէն մայրդ պիտի կորսնցընես, բայց Աստուած քեզ բարի հայր մը տալով քու կորուստդ պիտի մոռցընէ, սրբէ ուրեմն աչացդ արտասուքը, հայրդ զքեզի պիտի սիրէ, գորովանօք պիտի խնամէ, եւ բնաւ պիտի չձանձրանայ զքեզ գգուելէ ու իմ վրայօքս հարցումներ ընելէ, ու ամեն անգամ որ զքեզ տեսնէ՝ պիտի չի կրնայ իւր վշտայից եւ միանգամայն ուրախալից արտասուքը զսպելու:»

Ժէնըվիէվ լալէն ուժաթափ հեծկտանօք խօսքը ընդմիջեց. եւ մամուային անկողնոյն վրայ երկնցաւ, սակայն այն ատիճան տկարացեր էր որ երկար ատեն չկրցաւ բերնէն խօսք մը հանել:

ԳԼ ԺԳ

ԳԼ ԺԳ

ՅԱՒԱԿ ԻՒՐ ԿՐՕՆՔԸ ԿԸ ՍՈՎՐԻ

Չմեռուան սաստիկ ցուրտը տակաւ առ տակաւ հեռանալով՝ զարնանային հեշտալից օդերը սկսեցին Արեւը մինչեւ քարայրին ներսը կը թափանցէր եւ զգալի տաքութիւն մը կը տարածէր. պատերուն վրայ եղած սառոյցները հալեցին. սակայն ժէնըվիէյի հիւանդութիւնը օրէ օր կը ծանրանար, եւ իւր մահամեծ ըլլալը զգալով պատէն կախուած խաչելութիւնը վար ստաւ, իւր քովը դրաւ.

Աւանդ, ըսաւ, ուրեմն զրկուած եմ մահուան անկողնոյս քով քահանայ մը ունենալու միտքարութեանէն, որ Չերմեռանդ խրատներովը քաջալերէ զիս, եւ իւր բարեբար ձեռք կենաց հացը տայ ինձ, որպէս զի դէպ 'ի յաւիտենականութիւն կատարելիք ճանապարհորդութեանս մէջ զօրանամ: Բայց, ո՞վ Տէր, դու քովս ներկայ ես միշտ, քանզի լքեալ եւ թախծեալ անձը սուանձին չես թողուր ուքեզի համար նեղութիւն կրող եւ հառաչող մարդոց օգնութեան կը հասնիս եւ կը զօրացնես զանոնք. ըստ որում Դու ըսիր՝ «Դրան առջեւ կեցած կը զարնեմ, եթէ մէկը ձայնս լսելով բանայ ինձ, այն ատեն ներս պիտի մտնեմ ու բնակութիւնս հոն պիտի հաստատեմ»:

Այս խօսքերէն ետքը երկար ատեն լռութեամբ ազօթք ըրաւ ձեռքերը Չերմեռանդութեամբ միացուցած՝ եւ աչքը դէպ 'ի յերկիր խոնարհեցուցած:

Յաւակ գիշեր ցորեկ իւր մօրը քովէն չէր դատուեր,

ու աֆնչափ տրտում էր, որ ոչ ուտել կ'ուզէր եւ ոչ խումել: Ձեռքէն եկած ամեն ծառայութիւնները կ'ընէր եւ խանդակաթ սիրով կը խնամէր զայն. թեւերուն հասածին չափ՝ քարայրին խոնաւ պատերը չոր մամուռով կը մաքրէր, որպէսզի խոնաւութենէ յառաջ եկած ջուրը՝ հիւանդ մօրկանը վրայ չի կաթկթի: Շատ անգամ ժայռերու վրայէն չոր մամուռներ կը փողուէր իր մօրը խոնաւացած անկողինը նորոգելու համար:

Երբեմն առուակէն թարմ ջուր բերելով կ'ըսէր. «Միթէ ծարաւի չեմ մայր իմ, չրթունքներդ ցամքեր ու բորբոսիկներ չորցեր են, եւ դուն հրատապ կը տոջորիս», երբեմն ալ թարմ կաթով լեցուն զգմաման մը ներկայացընելով կ'ըսէր. «Միրելի մայրիկս, քիչ մը խմէ՛, պատուական կաթ մ'է, դեռ նոր կ'իթեցի յ. եւ զայն խմցնելէն ետքը լալով կը համբուրէր մայրիկը ու կ'ըսէր. «Մայր իմ, սիրելի մայրիկս, ինչո՞ւ ես քու տեղդ չի հիւանդանայի ու չի մեռնէի»:

Առտու մը ժէնըվիէյ վաղցր ու երկար քունէ մը հանդարտութեամբ արթննալով սկսաւ բողբոսիքը փրնտուել փայտէ փոքր խաչը՝ զոր սրտին վրայ բռնած քրնացած՝ բայց քունին մէջ կորսնցուցեր էր: Յաւակ զտաւ զայն եւ մօրը յանձնելով՝ ըսաւ. — Սիրելի մայրիկ, աս փայտին կտորը ինչ կ'ընես որ միշտ ձեռքէդ չես ուզեր վար ձգել:

— Սիրելի զաւակս, պատասխանեց թշուառուին, կը կարծէի թէ տակաւին շատ պիտի ապրիմ, ապա թէ ոչ՝ մինչեւ հիմա քեզի սորվեցուցած էի. բայց հիմա կը ըզգամ որ կարեւոր բան մը ամենեւին երկնցնելու չէ եղբր իմացնելու. ուստի մտիկ ըրէ, արդէն սորվեցուցի քեզի թէ մեր երկնային Հայրը Որդի մը ունի, որ ամեն բանի մէջ Իրեն հաւասար է, բայց չի կրցայ պատմել թէ ի՞նչ

գործեր ըրաւ այս Որդին մեղի համար. վասն զի աշխարհէ եւ մարդոցմէ հեռու բնակելուդ, շատ բաներ պիտի չկարենայիր հասկընալ: Հիմա որ գիտես թէ երկրի վրայ մարդիկ կան, եւ անոնց սովորութիւնները եւ բնութիւնները կը ճանչնաս, հիմա որ մեռնիլը ինչ ըսել է գիտես, Հօր Աստուծոյ Որդւոյն պատմութեան ամենէն երեւելի մասերը քեզի պիտի սորվեցընեմ. այն ատեն պիտի հասկընաս թէ այս ձեռքիս փայտի կտորը ինչ կը նշանակէ: Արդ ուշադրութեամբ մտիկ ըրէ եւ բնաւ մօրդ խօսքերը մի մտնար:

«Մարդիկ աշխարհիս վրայ այնչափ վաթխարացան եւ այնչափ մոլորեցան որ աշխարհս ապականեցաւ եւ ամենեւին արքայութեան արժանի մարդ չգտնուեցաւ: Այն ատեն երկնային Հայր Աստուած անոնց վրայ զթալով, իւր միակ եւ սիրելի Որդին երկինքէն զրկեց, որպէս զի զանոնք մոլորութենէ դարձնէ եւ փրկութեան ճամբան ցուցընէ անոնց:

«Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, որ սրբութեամբ զօրութեամբ եւ սիրով Հօր Աստուծոյ հաւատար է, աշխարհք եկաւ, մարմին առաւ ու ծնաւ գրեթէ մերինին նման քարայրի մը մէջ, ուր բաւական անասուններ ալ կային: Երբ մեծցաւ՝ քիչ մը ժամանակ եւս մեր անտառէն աւելի ահռելի անապատի մը մէջ անցուց, ուր շարունակ աղօթք կ'ընէր որ մարդիկ իւր քարոզութիւնները մտիկ ընեն եւ իրեն հաւատան:

«Այնուհետեւ սկսաւ քաղաքները պտըտիլ եւ քարոզել որ երկնաւոր Հայրը զինքը մարդոց փրկութեան համար աշխարհք զրկած է, թէ ամէն մարդիկ Աստուծոյ փառաց արժանի ըլլալու համար պէտք է առաքինի ըլլան, զԱստուած սիրեն եւ մէկզմէկ շատեն: Ով որ ըսաւ իմ խօսքերուս ականջ կը դնէ, չարութենէ ետ կը կենայ եւ ար-

գաթութեան ճամբուն մէջ կը մանէ՝ երկնից արքայութեան արժանի պիտի ըլլայ, ուր մշտնջենաւոր երջանկութիւն մը պիտի վայելէ. բայց այն որ իմ ձայնիս ականջ չդնէր, ու ինձ չհետեւիր՝ որ մը զժօխք պիտի երթայ որ սոսկալի եւ անվերջ տառապանքներով լեցուն է:

«Սակայն մարդիկ չուզեցին Յիսուսի մտիկ ընել, եւ ոչ իսկ հաւատացին թէ երկնային Հօր Որդին է եւ անոր կողմէն զրկուած: Այն ատեն Յիսուս սկսաւ հրաշքներ գործել, որ իւր Աստուծոյ Որդի ըլլալը անպարտօնանէ:

«Անգամ մը՝ կին մը ինծի պէս անանկ հիւանդ էր, որ բժիշկները չկրցան առողջացընել, Յիսուս անոր ձեռքէն բռնեց, այսպէս քու ձեռքդ բռնածիս պէս, եւ անմիջապէս կինը ոտք ելաւ, եւ առաջուանէ աւելի առողջ եւ առողջ եղաւ:

«Անգամ մ'ալ՝ քեզմէ քիչ մը աւելի մեծ տղայ մը մեռաւ, որ մօրը մէկ հատիկ զաւակն էր, ինչպէս որ դուն իմ մէկ հատիկ զաւակս ես, եւ մայրը աստիկ կ'ողբար: Հօր Աստուծոյ Որդին անոր լացերուն զթալով՝ քաղցրութեամբ մը ըսաւ. «Մի լար, կին դու», եւ անչնչացեալ մարմնոյն դառնալով, «Ելիր», ըսաւ, եւ դիակը նոյն վայրկենին կենդանացաւ, ոտք ելաւ եւ իւր մօրը քովը դնաց:

«Անոր նման շատ հրաշքներ ալ գործեց. Վոյրերուն աչքը բացաւ, բորոսները, կաղերը, դիւահարները բժշկեց, Ըուրը գինիի փոխեց, քիչ մը հացով եւ երկու ձուկով մեծ բազմութիւն մը կշտացուց, եւ այլն:

«Բայց մարդիկ դարձեալ չէին ուզեր հաւատալ որ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է եւ անկէ զրկուած, վերջապէս անոր քարոզութիւններէն ձանձրանալով, որ անդադար կը կրկնէր թէ իրենք չար մարդիկ են եւ պէտք է մոլորութենէ դառնալ եւ բարի ըլլալ, այս բռնած խաչիս ձեւովը խաչ մը չինեցին, Աստուծոյ Որդւոյն ձեռքերն ու

խաչին վրայ, եւ կը յիշեցնէ մեզի որ երկնից արքայու-
թիւնը մտնելու համար մենք ալ փորձութեանց հանդի-
պելու եւ մեռնելու վիճակեալ ենք: Ահա այս պատճառաւ
մեծ յարգ կ'ընծայենք այս նշանին որ այնչափ պարզ
կ'երեւի:

«Ա. փոսոս, սիրելի զաւակս, այս խաչէն զատ բան մը
չունիմ որ քեզի յիշատակ թողում, շարունակեց ժէնը-
վիէվ արտտուածութիւնս աչօք Յաւակին երեսը նայելով. բայց
երբ մեռնիմ, պաղած ձեռացս մէջէն քաշէ առ եւ պահէ
զայն, ու երբ մեծնաս եւ հարստանաս, մի ամէնար մօրդ
այս փոքրիկ յիշատակը բնակութեանդ ամենափառաւոր
անկիւնը դնելու, որպէս զի միշտ յիշեցնէ քեզի Յիսուսի
մեր սիրոյն համար անոր վրայ մեռնիլ, եւ թէ մայրդ ալ
այս վայրկեանիս զայն գրկած կը մեռնի: Սիրէ քու նման-
ներդ, անոնց բարիք ըրէ, եւ զո՞նէ քու անձդ անոնց օգ-
տակար ըլլալու համար: Անմեղ եւ անստղիւս կեանք մը
վարէ, եւ վերջապէս աւելի յարգէ քու մօրդ քեզի թողու-
ցած այս փոքր ժառանգութիւնը՝ քան թէ այն անբաւ
հարստութիւնները որ կրնայ հարգ օր մը քեզի թողուլ:»

Այսչափ երկար խօսելէն ետքը՝ ժէնըվիէվ ստիպուե-
ցաւ վայրկեան մը հանդէսնու:

«Աստուած զքեզ անվտանգ հօրդ քովը տանի, կըրկ-
նեց, քանզի թարձրախիտ եւ անապատ անառններէ, սե-
պացեալ ժայռերու եւ խորին գահավէժներու վրայէ պիտի
անցնի, եւ դու, խեղճ զաւակ, խիտ տկար ես այս եր-
կար եւ վտանգաւոր ճանապարհորդութիւնը ընելու: Սա-
կայն կը յուսամ որ Աստուած պիտի օգնէ քեզ երկնային
հօրդ քովը երթալու ինչպէս որ այս աշխարհիս աւելի վը-
տանդաւոր պանդխտութեանը մէջ կ'օգնէ մեզ իւր քովը
հասնելու: Մի մոռնար դիմամանները կաթով լեցընելու եւ
հետդ առնելու, որպէս զի ճամբան ծարաւդ անցընես, գա-

ւազան մ'ալ առ, որպէս զի ինքզինքդ վայրի գազաննե-
րէն պաշտպանես: Անմեղ զաւակ, դուն անտարակոյս տը-
կար ես, բայց Աստուած որ այն սոսկալի գայլին զուեթը
ջախջախելու կարողութիւն տուաւ ինձ, անշուշտ զքեզ
ալ պիտի պաշտպանէ կատաղի գազաններու յարձակու-
մէն: Ով որ յոյսը Աստուծոյ վրայ կը դնէ՝ ամենեւին վախ-
նալու վտանգ մը չունի»:

Իրիկուան մութին հետ ժէնըվիէվ տկարութիւնն ալ
չափազանց աւելցաւ, շնչառութիւնը այնչափ դժուարացաւ
որ երեսը ցուրտ քրտինքով թրջեցաւ: Այն ատեն վերս-
տին իւր բոլոր ուժը ժողվելով մամռային անհողմոյն վրայ
նստաւ, իւր ցաւագին եւ հանդարտ նայուածքը վշտայից
որդւոյն վրայ դարձուց, եւ սրտաշարժ ձայնով ըսաւ անոր
«Յաւակ, ծնկան վրայ եկու որ օրհնեմ զքեզ, ինչպէս որ
իմ մայրս զիս օրհնեց իւր մեռնելու ատենը: Կարծեմ որ
վերջին վայրկեանս հասած է»:

Ողորմելին Յաւակ հեծկլտանօք ծնկան վրայ եկաւ,
խորին արտմութեամբ նկարուած դէմքը դէպ 'ի դետինը
խոնարհեցուց, իւր փոքրիկ դողափուն ձեռքերը միացու-
ցած՝ շերտաճանդութեամբ վեր վերցուց. ժէնըվիէվ ձեռքը
տղուն գլխուն վրայ դրաւ եւ սրտաշարժ ձայնով ըսաւ,
«Աստուծոյ օրհնութիւնը անպակաս ըլլայ քու վրայէդ սի-
րելի զաւակս. Յիսուս Քրիստոս միշտ հետդ ըլլայ, եւ Հո-
զին Սուրբ առաջնորդէ քեզ ու շնորհօքը լեցընէ զքեզ,
որպէս զի առաքինի մարդ մը ըլլաս, երբէք մեղաց մէջ
չիյնաս, եւ ես կարող ըլլամ օր մը զքեզ երկինքը տեսնել»:

Այնուհետեւ իւր զրկացը մէջ առաւ զայն, խանթա-
դատանօք համբուրեց եւ յաւելցուց. «Սիրելի զաւակս, եթէ
մարդոց մէջ մտնես, անոնց մէջ շատ գէշ օրինակներ պիտի
տեսնես, չըլլայ որ անոնց նմանիս, եւ մղութեանց մէջ
իյնաս: Երբ պատուոյ եւ հարստութեանց հասնիս, չըլլա

որ սին փառքեր՝ ողորմելի մօրդ յիշատակը մոռցընել տան քեզի: Յաւակ, թէ որ մոռնաս խանդաղատանքս, մայրական արտասուքս եւ կենաց վերջին կէտին վրայ եղող մօր մը խօսքերը, ու մօլի մարդ մը ըլլաս, ո՛հ, յաւիտեանս իրարմէ պիտի զատուինք հանդերձեալ աշխարհին մէջ. կ'աղաչեմ, որդեակս, որ քու առաքինութիւնդ եւ բարեպաշտութիւնդ միշտ պահես»:

Ժէնըվիէվ չկրցաւ խօսքը աւելի յառաջ տանիլ, ու իւր ցաւոց անկողնոյն վրայ ինչալով աչքը գոցեց: Յաւակ չէր գիտեր թէ արդեօք մայրը մեռած էր թէ կը քննանար: Անոր քովը ծուներ իջած կուլար եւ հեծկտանօք անդադար աղօթք կ'ընէր. «Ո՛վ Տէր, կ'ըսէր, Աստուած իմ բարերար, մի թողուր որ մայրս մեռնի. ո՛ Յիսուս Քրիստոս, կը պաղատիմ, արթնցուր զայն նորէն»:

ԳԼ ԺԴ

ՄԻԿԻՍՄՈՆՏ ԽԻՂՃԷՆ ԿԸ ՏԱՆՋՈՒԻ, ԿՈՂՕ ԱԼ
ԺԷՆԸՎԻԷՎԻ ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ:

Կոլոյի ամբաստանութեամբը Սիկիմոնտ կոմսը իւր գիւրագրդու բարկութենէն յաղթուելով՝ ժէնըվիէվի դատապարտութիւնը ստորագրելէն եւ զրկելէն ետքը՝ սիրտը կարեւիք խոցուած եւ մտազբաղ իւր վրանը քաշուեր էր: Այն միջոցին իր զինակից Սուլֆ ասպետը բանակէն քանի մը մղոն հեռու գտնուելէն՝ վերադարձին Սիկիմոնտի վրանը մտաւ, անոր որպիսութիւնը իմանալու համար:

Այն ատեն կոմսը իր տրամութիւնը ու բոլոր եղածները պատմեց անոր. ծերունի ասպետը կայծակնահար եղած՝ գոչեց. «Ո՛վ սիրելի իշխանս, ի՞նչ ըրիր. կ'երդնում որ կինդ անմեղ է. անանկ բարեպաշտ եւ բարեկիրթ աղջիկ մը այդպէս չուտով չմօլորիր, հաւատա՛ ինձ, ես փորձով գիտեմ: Նսեւ ներէ՛ համարձակութեան» եթէ ըսեմ թէ Կոլօն նշանաւոր չարագործ մ'է, գիտեմ որ շողօքորդութեամբ քու վստահութիւնդ շո՞հած է, բայց հաւատա իմ սա խօսքիս զոր շատ անգամ համարձակեր եմ քեզի կրկնելու. «Այն որ կը շողօքորթէ եւ միշտ քեզի իրաւունք կուտայ՝ քու թշնամիդ է, իր սրտէն կ'անսարգէ զքեզ եւ միայն իւր անձին օգուտը կը վնասէ. իսկ այն որ քեզի տնածելի երեւելէն չվախնալով ճշմարիտը կը խօսի՝ քու բարեկամդ է»:

Հետեւաբար մտիկ ըրէ ինձ, սիրելի իշխանքս, աճապարէ իսկոյն տուած այդ անխօհեմ վճիռդ ես ատնելու: Ո՛վ Աստուած իմ, ի՞նչպէս բարկութենէն սխա-

լեցաւ մեր բարեմիտ իշխանը: Դու որ քու հպատակներէդ մէկը առանց դատաստանի դատապարտած առեհդ՝ կը մըտածէիր թէ քնչ մեծ մեղք գործեցիր, հիմա ինչպէս առանց հարցուփորձի առաքինի կինդ դատապարտեցիր: Ե՛րբ պիտի կարենաս այդ բարկութիւնդ սանձելու: Քանի անգամ բարկութեանդ վրայ զղջացիր, եւ ես այս անգամ կը վախնամ որ սոսկալի դժբաղդութիւն մը չպատճառէ:

Այս խօսքերուն հետեւանքը սա եղաւ որ՝ կոմսը իւր սխալմունքը ճանչցաւ անխոհեմութեամբ աճապարեւուն համար, սակայն տակաւին կը տարակուսէր թէ արդեօք ժէնըվիէվ կինն է յանցաւորը թէ ոչ իւր մտերիմ կոյօն. ըստ որում այս տեսուչին իրեն գրած նամակը անակ սուտերով լեցուն էր՝ եւ խորամանկ նամակագրերը իւր ճարպիկ խօսքերովը նամակին պարունակութեանը աջակիտի հաստատութիւն կուտար, որ նախանձուտ իշխանը իւր բարկութենէն բոլորովին ինքզինքէն ելաւ: Այսու ամենայնիւ՝ իւր մտերիմ վուլֆին յորդորներէն շարժեալ նոյն վայրկենին երկրորդ սուրհանդակ մը զրկեց կոյօյին՝ հրամայելով որ մինչեւ իւր վերադարձը ժէնըվիէվ կոմսուհւոյն չդալ՛ի, այլ զայն իւր բնակութեան մէջ պահէ առանց անոր ամենաթեթեւ նեղութիւն մը իսկ պատճառելու: Իւր ամենէն ընտիր ձին սուրհանդակին տուաւ, եւ հրամայեց որ կարելի եղածին չափ շուտով կնէ, մեծ գումար մը խոտտանալով անոր՝ եթէ ժամանակին իւր բերդը հասնի, եւ անկէ հաճելի պատասխան մը բերէ:

Մինչեւ սուրհանդակին վերադարձը կոմսը մտատանջութեամբ կը տառապէր. երբեմն ժէնըվիէվ անմեղ կ'երեւէր իրեն, եւ երբեմն ալ «Անհնար է, կ'ըսէր, որ կոյօն մայնչափ երախտիքս վայելելէն ետքը՝ ասանկ սոսկալի կերպով զիս խաբել համարձակի»: Այս անտանելի անըս-

տուգութիւնը անզաղար կը տանջէր զինքը, ու օրը անգամ մը իւր մտերիմ վուլֆը կը զրկէր ճամբան նայելու թէ արդեօք պատգամաւորը ետ կը դառնայ, ու ամբողջ գիշերներ վայրկեան մը չէր կրնար աչքը դոցել: Վերջապէս պատգամաւորը հասաւ եւ իմացուց որ ժէնըվիէվ եւ իւր որդին գիշեր ժամանակ անտառը ասբուելով՝ կոմսին հրամանին համեմատ՝ զլիսատուեր են: Այս քսամենելի լուրին վրայ՝ կոմսը գրեթէ կայծակնահար գետինը ինկաւ: Սուլֆ տրոմած՝ դուրս ելաւ վրանէն, եւ կոմսին ասպետները գտնելով խնդիրն անոնց պարզեց, որոնք կոյօն անիծեցին եւ երդում ըրին որ ՚ի դարձին զայն սպաննեն:

կոմսը պատերազմին մէջ վերք մը առած ըլլալով ամբողջ տարի մը հիւանդ անցուց. վասն զի իւր մտատանջութիւնը եւ խիղճը իւր առողջութիւնը կուշացնէին, ու երբ քիչ մը առողջացաւ՝ մեկնելու հրաման խնդրեց: Հտկառակորդք բոլորովին յաղթուած ըլլալով, եւ անոնց կողմէն երկիւղ մը չմտալով, իշխանը հրամայեց անոր որ մեկնի: կոմսը իւր հաւատարիմ վուլֆին եւ իւր քաջ զինակիցներուն ընկերութեամբը իսկոյն ձամբայ ելաւ գէպ ՚ի իւր երկիրը:

Իրիկուն մը ուշ ատեն՝ իւր կոմսութեան առաջին գիւղակը հասնելով, անոր բարի բնակիչները, այր, կին եւ տղայք իրենց խրճիթներէն դուրս ելան եւ զայն զիմաւորեցին բարձրաձայն լալով. «Բարի եկար, բարի յարգելի իշխան, մհ, սոսկալի դժբաղդութիւն մը պատահեցաւ: Ո՛ւր է մեր բարի կոմսուհին, անիծեալ ըլլայ այն անօրէն կոյօն»: կոմսը ձիէն իջնելով, մարդասիրութեամբ բոլոր ժողովուրդը բարեւեց, եւ իւր բացակայութեան ժամանակ երկրին մէջ պատահածներուն վրայ հարցումներ ընելով

տեղեկութիւն առաւ: Ամենքը միաբերան ժէնըվիէվի ա-
ռաքինութիւնները կը գովէին եւ կոլոյժի շարութիւնները
կը պատմէին:

Կոմսը տրամութեամբ եւ սիրտը վերաւորեալ՝ իր գըղ-
եակը գնաց: Երբ բերդին մօտերը հասաւ, բոլոր պատու-
հանները լուսաւորեալ տեսաւ, եւ աւելի մօտենալով, երա-
ժշտութեան ձայներ լսեց: Կոլո ըստ օտփորութեան այն
իրիկունն ալ իւր բարեկամաց փառաւոր ինչոյք մը կու-
տար, քանզի կը կարծէր որ կոմսը իւր ընդունած վէրքէն
պիտի չազատի. արդէն ինքզինքը բոլոր կոմսութեան տէրը
կը կարծէր, եւ այսպէս շարունակ դրօսանքով եւ ինչոյ-
քով իւր խղճմտանքը կ'ուզէր հանդարտեցնել:

Կոմսը իւր ընկերացը հետ բերդին դուռը հասնելով
հրամայեց որ փողերը հնչեցնեն: Բերդին պահապանն ալ
իւր փողովը պատասխանեց, Կոլո եւ բոլոր կոչնականները
անմիջապէս ոտք ելան եւ «Կոմսը եկաւ, Կոմսը եկաւ»
պոռայու ձայները ամբողջ բերդը հնչեցուցին: Կոլո, որ
կոմսին այսպէս յանկարծ վերադարձը չէր յուսար, ածա-
պարեց վար իջնալ եւ խոնարհութեամբ կոմսին ասպա-
տանը բռնել, բանդի կոմսը դեռ ձիուն վրայէն վար իջած
չէր:

Սիկիսմոնտ սուր նայուածքով մը անորնայեցաւ՝ ա-
ռանց խօսք մը արտասանելու, եւ Կոլո գունատեալ եւ
երկիւղալից կ'երեւէր իբր յանցաւոր իւր դատաւորին
առջեւ: Իւր խղճին խոտփութիւնը դէմքին վրայ յայտնի
կ'երեւէր, եւ անստոյգ ու երերուն քայերով տիրոջը առ-
ջեւէն կը քալէր, ու իր դողոջունն եւ ուժաթափ ձեռքովը
բռնած աշտանակով կոմսին ելլելիք սանդուղը կը լուսա-
ւորէր:

Սիկիսմոնտ բերդին ամէն կողմը անկարգութիւն եւ
խառնակութիւն տեսաւ, ամեն կողմ օտար դեմքերու հան-
դիպեցաւ, հին ծառաներէն մէկ քանինքը մնացէր էին,
որոնք արտասուալից աչօք կոմսին գալուստը ողջունեցին:
Ջիսուց սրահը մտնելով իւր սաղաւարտը եւ սուրը սե-
ղանին վրայ դրաւ, եւ բոլոր բանայինքը կոլոյժին առնե-
լով իւր հաւատարիմ վուլֆին տուաւ, հրամայելով անոր
որ բերդին դռները աղէկ մը պահպանէ, որպէս զի մէկը
չկարենայ դուրս ելնել. այնուհետեւ ծառաներուն հրամա-
յեց որ հոգնած ընկերներուն պէտքերը հոգան, եւ ձեռ-
ձեռքովը նշան ըրաւ ամենուն որ մեկնին եւ զինքը մի-
նակ թողուն:

Կոմսը ամենէն առաջ ուզեց իւր ամուսնոյն սենեակը
մտնել, Կոլո զժէնըվիէվը բանտարկելէն ետքը անոր սեն-
կին դուռը կըպէր եւ ալ ամենեւին հոն ոտք կոխած չէր:
Քանզի իւր խղճմտանքը կը տանջէր զինքը: Ուստի ամեն
բան ժէնըվիէվի անկէ մեկնած ատենը ձգած վիճակին
մէջ կը գտնուէր: Անկիւն մը՝ սակաւին անոր ձեռագործը
կը կենար, որուն վրայ կիսկատար ասղնագործ մը կը տես-
նուէր, որ կը ներկայացընէր մարգարիտներով բանուած
ղափնեայ պտակ մը սա վերնագրով:

առ.

ԴԻԻՅԱԶՆ ՍԻԿԻՍՄՈՆՏ

ԻՒՐ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄ ԱՄՈՒՍԻՆ

ԺԵՆՆՎԻԻՎԻՆ

Ուրիշ անկիւն մը ժէնրվիէվի վիւր երաժշտական տեսարակի մը վրայ գրուած էր, որու մէջ շատ մը պարզ եւ բարեպաշտական երգեր եւ տաղեր կային մեծ մասամբ իրմէ շարագրեալ, ամուսնոյն բացակայութեանը ժամանակ: Գրասեղանին զգրոցներուն մէջ իրեն ուղղուած քանի մը նամակաց օրինակները գտաւ, որոնք խիստ ազնիւ եւ առաքինի զգացմունքով, եւ օրոյ ու հաւատարմութեան հաւատարմութեան լեցուն էին, բայց այս նամակներէն եւ ոչ մէկը իւր ձեռքը հասեր էր. ժէնրվիէվ գրեր էր թէ ամեն օր իրեն համար աղօթք կ'ընէր, որպէսզի Աստուած ողջ առողջ զինքը իւր երկիրը վերադարձնէ, եւ զիչեր ցորեկ իրեն համար կը մտածէր, թէ կոմսին պահած երկար եւ անիմանալի լուսթեանը համար՝ շատ զիչերներ լացերով առանց քնանալու անցուցեր էր:

Կոմսուհւոյն զրկած նամակները ինչպէս նաեւ կոմսէն ժէնրվիէվի գրուածները Կոլո գրուեր եւ անյայտ ըրեր էր:

Կոմսը բոլորովին շուարած՝ մինչեւ կէս զիչեր իւր կնոջ սենեակը մնացեր էր ձեռքը կուրծքին վրայ եւ սիրտը անձայն տրտմութեամբ լցուած, երբ յանկարծ բան-

տապեալին Պէրթա աղջիկը ներս մտնելով ստորերկրեայ բանտին մէջ ժէնրվիէվի գրած նամակները յանձնեց, իրեն նուիրած մարդարտեայ մանեակը ցուցուց, (զոր կոմսը անմիջապէս ճանչցաւ), եւ կոմսուհւոյն վրայ իւր ամեն զիտցածը ու դատապարտուած զիչեր անոր իրեն ըսածները մի առ մի պատմեց: Այն ատեն կոմսին վիշտը սաստկացած սկսաւ լալ. բոլոր տեսածները եւ լսածները նա մանաւանդ այն նամակը ժէնրվիէվի անմեղութեան յայտնի սպացոյցները եղան, այնչափ արտասուք թափեց որ ժէնրվիէվի նամակը բոլորովին թրջեցաւ, ու իւր հառաչանաց եւ հեծեծանաց մէջ կը պոռար, «Ժէնրվիէվ, միթէ կարելի էր որ ես զքեզ ու իմ որդիս սպաննել տայի: Ո՛հ ինչ թշուառ մարդ եմ եղեր»:

Իւր հաւատարիմ՝ Վուլֆ ասպետը անոր հառաչանքը լսելով վազեց եկաւ եւ աշխատեցաւ զայն միտիթարելու:

Կոմսը երկար ատեն լալէն ետքը՝ յանկարծ աշխուժիւ ոտք ելաւ իւր սուրը ուղեց՝ երթալ անօրէն Կոլոն սպաննելու համար: Բայց Վուլֆ չթողուց, ըսելով որ զայն ալ լսելէն առաջ պէտք չէր դատապարտել: Այն ատեն կոմսը հրամայեց որ անօրէնը նոյն վայրկեանին բռնեն, շղթաներու զարնեն, ու այն ստորերկրեայ բանտը նետեն, ուր ժէնրվիէվ այնչափ երկար ատեն տառապեցաւ: Կոլոյի բարեկամներն ալ առ ժամանակեայ կերպիւ բանտարկուեցան:

Հետեւեալ առաւօտ կոմսը հրամայեց որ Կոլոն իւր առջեւը բերեն, եւ մինչեւ անոր գալը՝ ժէնրվիէվի վերջին նամանակը անգամ մը եւս կարդալով սիրտը չափազանց փղձկեցաւ իւր կնոջ այս խօսքերուն վրայ. «Ներէ՛ անոր,

սիրելի ամուսինս, ինչպէս որ ես կը ներեմ, չըլլայ որ բարկութեանդ մէջ սպաննես, կը լսե՛ս, կաղաչեմ քեզի, քանզի չեմ ուզեր որ իմ պատճառաւ կաթիլ մը արիւն անդամ հոսի»:

Երբ Կոլօ ներս մտաւ, կոմսը լալէն կարմրած աչքերը անոր վրայ դարձնելով հարցուց. «Կոլօ, ի՞նչ ըրի ես քեզի որ ինծի ասանկ անդամանելի ցաւ մը պատճառեցիր: Ի՞նչ ըրին քեզ իմ կինս ու զաւակս որ զանոնք սպաննեցիր: Դեռ տղայ էիր երբ այս բերդը եկար, ուր այնչափ բարիք գտար. ո՛հ ինչո՞ւ ուրեմն այս կերպով վարձատրեցիր զանոնք»:

Կոլօ կարծեք էր որ կոմսին անմիջական բարկութեանը զո՛ն պիտի ըլլայ, բայց անոր այս անյուսալի քաղցրութիւնը իւր սիրտը վերաւորեց. ուստի հառաչելով ըսաւ. «Ափսոս, տէր իմ, չար կիրքս զիս կուրացուց, կինդ՝ երկնային հրեշտակի մը պէս անարատ է, ու ես անոր սատանան եղայ, ուզեցի զայն հրապուրել, բայց կինդ բուրովին կամացս դէմ կեցաւ. այն ատեն կատղեցայ եւ միտքս զրի որ վրէժս լուծեմ, ու մի եւ նոյն ժամանակ իմ կեանքս ազատեմ. որովհետեւ կը վախնայի որ չըլլայ թէ ձեզի իմացնելով զիս սպաննել տայ. ահա այս պատճառաւ սուռ տեղը ամբաստանեցի զայնս»:

Կոմսը մխիթարուեցաւ քիչ մը, տեսնելով որ Կոլօ՝ կոմսուհւոյն անմեղութիւնը խոստովանեցաւ, ուստի նշան ըրաւ որ զայն նորէն բանաւ տանին, ու ինքը երեսը երկու ձեռացը մէջ առած՝ սկսաւ լալ, անիծանելով իւր բարկասիրտ ընաւորութիւնը:

Այն օրէն սկսեալ, կոմսը այնպիսի խորին մելամաղձութեան մէջ ինկաւ, որ շատերը սկսան անոր ապրելէն վախնալ. վիշտերը երբեմն զինքը մինչեւ յիմարութեան կը տանէին: Բոլոր մերձարնակ ասպետները կուգային

զինքը մխիթարելու. բայց անոնց խօսքերը ամենեւին աղջեցութիւն մը չէին ընէր իրեն ու ժէնըվիէվի սենեկէն դուրս չէր ուզեր ելնել, եւ միայն բերդին մատուռը կ'երթար:

Իւր ամենէն մեծ հոգն եղաւ ժէնըվիէվի գերեզմանը վնասել տալ, որպէս զի փառաւոր շիրիմը մը մէջ փոխադրէ զայն, ու անոր վրայ յալով իւր սիրտը մխիթարէ. բայց ամենեւին մէկը չկրցաւ անոր թաղուած տեղը գտնել, որովհետեւ ժէնըվիէվի երկու դահլճները վախերնէն աներեւոյթ եղեր էին, եւ մարդ չէր գիտեր ինչ ըլլաինին: Այն ատեն կոմսը ննջեցելոց հոգւոյն համար փառաւոր պաշտօն մը մատուցանել տուաւ բերդին եկեղեցւոյն մէջ, ուր ժողովուրդ էին իւր մարդիկը, երկրին բոլոր ասպետները իրենց ընտանիքովը, եւ անթիւ բազմութիւն: Կոմսը աղքատաց առատ ողորմութիւն բաշխեց, նւ նոյն եկեղեցւոյն մէջ չքեղ շիրիմ մը կանգնել տուաւ ՚ի յիշատակ իւր կնոջ:

ԳԼ. ԺԵ.

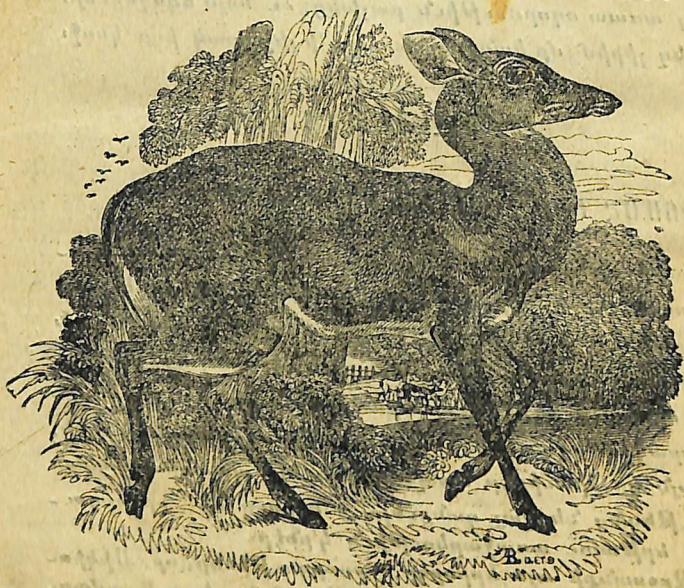
ԿՈՄՍԸ ԻԻՐ ԿԻՆՆ ՈՒ ԶՍԻԱԿԸ ԿԸ ԳՏՆԷ

Քանի մը տարիներ անցան եւ տակաւին կոմսը բերդէն դուրս չէր ելնէր. իւր բարեկամ ասպետները եւ հաւատարիմ Վուլֆ ամէն ջանքերնին ՚ի գործ կը դնէին զայն սփոփելու եւ մխիթարելու համար: Մէկը խնջոյք մը կ'ուտար, որու մէջ հուշակաւոր երաժիշտ մը անոր ուղեալ մը խիթարական եղանակներ կը նուազէր ու կ'երգեր, ուրիշ մը զայն կը հրաւիրէր ասպետական եւ պատերազմական կրթութեանց ներկայ գտնուելու. երրորդ մը որսորդութեան երթալու առաջարկութիւն կ'ընէր:

Զբօսանքի այս երրորդը, որսորդութիւնը, որ Սիկիսմոնտ մանկութենէն ՚ի վեր չառ կը սիրէր, իւր մելամաղձութիւնը փարատելու խիստ յարմար երեւցաւ: Ասպետ-

ները այս բանս զիտելով, յաճախ կը պատրաստուէին եղջերուներու եւ վարաղներու, կամ գայլերու եւ արջերու որսի երթալ, որոնցմէ այն ատեն Գերմանիոյ ընդարձակ անտառները լեցուն էին, եւ կոմսը կը պարտաւորէր ամեն անգամ անոնց առաջարկութիւնը ընդունելու: Վուլֆին աղաչանօքը Սիկիսմոնտ եւս որ մը մեծ որսի պատրաստութիւն մը տեսնելով, իւր բոլոր բարեկամները հրաւիրեց ընկերանալու:

Չմեռուան վերջերը գեղեցիկ օր մի էր, եւ ձիւնը նոր իջած ըլլալով որսորդութիւնը կը զիւրացընէր, առտուն կանուխ բոլոր աղտուական ասպետներուն եւ բազմաթիւ ծառաներուն հետ մեկնեցաւ: Ամենքն ալ ձի հեծած էին մէկ քանի ջորիներ իրենց պէտք եղածը կը տանէին: Փողին ուրախալի ձայնը անառօք կը հնչեցընէր: Բազմաթիւ եղջերուներ եւ վարաղներ որսալէն ետքը կոմսը եղնիկ մը

տեսնելով իւր ձին մտրակեց եւ անոր ետեւէն վազեց. կենդանին ժայռերուն վրայէն ու մացառներուն մէջէն

ժախչելով, գնաց ապաստանեցաւ Ժէնըվիէվի քարայրը, այս այն եղնիկն էր՝ որ Ժէնըվիէվը ու զաւակը սնուցեր էր իր կաթովը:

Կոմսը ձիւն վար իջաւ, կապեց զայն ծառի մը, եւ ձրւնին վրայ եղնիկին քայլերուն հետքին ետեւէն երթալով մինչեւ քարայրին բերանը հասաւ, ու ներս նայելով գունատեալ եւ ծիւրած մարդկային կերպարանք մը տեսաւ: Ժէնըվիէվ իւր վերջին հիւանդութիւնը անցընելով այնչափ նիհարցեր էր որ այս անապատին մէջ առողջանալու յոյս չկար, եւ ամեն օր իւր մահուան կ'ըսպատէր:

«Եթէ մարդկային էակ մ'ես, դուրս ելիր եւ դէպ 'ի յոյսին եկու»: պոռաց կոմսը: Ժէնըվիէվ ոչխարի մորթովը ծածկուած, խարտեաչ երկայն մազերը ուսերուն վրայ թափած, թեւերը եւ ոտքերը մերկ, պաղէն դողդղալով եւ մահատիպ դէմքով դուրս ելաւ:

«Ո՞վ ես դուն, պոռաց կոմսը սոսկումէն ետ քաշուելով, եւ ինչպէս այս տեղս կը գտնուիս»: Քանզի կոմսը չճանչցաւ զայն, բայց Ժէնըվիէվ զայն տեսնելուն պէս ձանչցեր էր:

«Սիկիսմոնտ, բաւ տկար ձայնով մը, ես քու Ժէնըվիէվ ամուսինդ եմ. զոր դուն 'ի մահ դատապարտեցիր, բայց զիտէ Ս.ստուած որ ես անմեղ եմ»:

Այս խօսքերուն վրայ կոմսը կայծակի հարուածէ զարնուածի պէս մնաց. արդեօք երա՞զ կը տեսնէր: Իր մեղաւաղձութիւնը շատ անգամ զինքը յիմարութեան տանելով, եւ այս միջոցիս իւր մարդոցմէն հեռու՝ այս առանձին եւ անսկալի ձորին մէջ գտնուելով, կը կարծէր թէ Ժէնըվիէվի քայրացեալ ոգին է իւր տեսածը:

Ոհ, պոռաց յանկարծ սրտամտիկ ձայնով մը, ո՞վ վախճանեալ կնոջս ոգին, ինչո՞ւ իմ մեղքս երեսիս զարնելու համար ինձի կը ներկայանաս: Արդեօք անուկի սպանու-

թիւնը նոյն այս տեղս գործադրուեցաւ, եւ քու անշնչաց-
եալ մարմինդ այս քարայրին մէջ թաղեցին: Այո՛, այսպէս
պէտք է ըլլայ, եւ քու ոսկերտութիւնդ զայրացած են ինձ
դէմ քու արիւնտովդ ներկուած այս հողին վրայ կոխելու
համար, եւ քու ստուերդ կը զայրանայ քու մարդասպա-
նիդ դէմ, որ կը համարձակի հանդարտ գերեզմանիդ մօ-
տենալու: Տեղդ դարձիր ուրեմն, երանելի ստուեր, խրղճ-
մտանքիս պատճառած վիշտը բաւական է ինձի: Գարձիր
խաղաղութեան օթեւանդ եւ բարեխօսէ՛ այնպիօր թշուառի
մը համար, որ երբէք հանդստութիւն պիտի չտեսնէ երկ-
րի վրայ, ապա թէ ոչ այդպիսի ցաւագին դէմքով մի՛ ե-
րեւիր ինձի, հրեշտակի մը կերպարանքը առ ու ըսէ թէ կը
ներես իմ յանցանացս:

— Սիկիսմոնտ, ըսաւ ժէնըվիէվ հառաչելով, իմ ազ-
նիւ եւ սիրասուն ամուսինս, ես սողուեր չեմ, այլ ստու-
գիւ քու ժէնըվիէվ ամուսինդ եմ: Ես դեռ կենդանի եմ,
վասն զի իմ երկու դահիճներս գթալով՝ խնայեցին ինձի:

Այլ սակայն կոմսը տակաւին վախով ու սոսկումով
պաշարուած՝ անշարժ կեցեր էր, քող մը իւր աչքերը
ձածկեր էր կարծես, եւ ժէնըվիէվի խօսքերը ամենեւին
չէր լսեր: Անշարժ անոր կը նայէր, եւ իւր առջեւը՝ ողի
մը կը կարծէր զայն:

Ժէնըվիէվ ուզեց անսր ձեռքը բռնել, բայց կոմսը
խկոյն քաշեց եւ գողգոջուն ձայնով պոռաց. «Պող զիս:
Թող կաղաչեմ, ձեռքդ ցուրտ եւ սառած է . . . բայց ոչ,
զիս ալ քու հանգչած դերեզմանդ տար, ըստ որում կեանքը
ալ եւս տանջանք է ինձի համար եւ մահը՝ քաղցր կերելի:

— Սիկիսմոնտ, կրկնեց ժէնըվիէվ, եւ մի եւ նայն
ժամանակը սիրով եւ հրեշտակային քաղցրութեամբ անոր
երեսը նայեցաւ. Գու կինդ չե՞ս ճանչնար, յարեց, նայե-
անգամ մը, ես քու ժէնըվիէվդ չեմ, ձեռքդ ինձի տուր:

քու նուիրած մատնիդ տակաւին մառս է, ինքզինքիդ ե-
կուր: Ով Աստուած ամենակարող, ազատէ զայն իւր ա-
ղետալի ցնորքէն»:

Կոմսը վերջապէս իւր սոսկումը փարատելով, եւ խոր
քունէ մը արթնցածի պէս՝ «Այո՛, դուն ես, Ժէնըվիէվս»,
ըսաւ ու անոր ոտքը ինկաւ:

Երկար ատեն ժէնըվիէվի գունատեալ եւ նիհարացած
դէմքը դիտեց, եւ այս միջոցին չի կրցաւ բերնէն խօսք
մը հանել: Վերջապէս յորդ արտասուք թափելով իւր սիր-
որ հանդարտեցուց եւ ըսաւ. «Ուրեմն դո՛ւն ես սիրելի
Ժէնըվիէվս ո՛հ, ինչ սրտաճմլիկ վիճակի մէջ կը գտնուես,
ես եմ քու այս թշուառութեան անդունդը գահավիժելուդ
պատճառը: Ո՛հ, ալ երկրի վրայ ապրելու արժանի չեմ, ու
չեմ համարձակիր երեսդ նայելու: Կ'աղաչեմ ներէ ինձ:

— Սիրելի Սիկիսմոնտ, պատասխանեց ժէնըվիէվ, նոյն-
պէս լալով, քեզի դէմ ամենեւին որս չպահեցի սրտիս մէջ,
ըստ որում շատ աղէկ գիտէի թէ նենգամիտ մարդիկ ըզ-
քեզ խաբեցին, ընդհակառակը միշտ միեւնոյն սիրով կը
սիրէի զքեզ: Ոտք ելիր եւ բազկացս մէջ եկու, զքեզ նու-
րէն տեսնելու ուրախութեանէս է որ կուլամս:

Սակայն կոմսը հողիւ անոր երեսը նայելու կը հա-
մարձակէր: Բնայց ինչո՞ւ զիս չես յանդիմաներ, գոչեց, ո՞վ
երկնային հրեշտակ, ո՞վ անմեղ եւ քաղցր էակ, որչա՞փ
թշուառ եմ եղեր որ այս աստիճան զքեզ տանջեր եմ:

— Հանդարտէ սիրելիդ իմ Սիկիսմոնտ, պատասխա-
նեց ժէնըվիէվ, այս ամենը Աստուծոյ նախախնամութեանը
կողմանէ եղած համարէ. նա այսպէս ուզեց, ու անոր կամ-
քը օրհնեալ ըլլայ: Եթէ այս անապատը չգայի, գուցէ աչ-
խարհիս փառքը եւ հարստութիւնները զիս մոլորեցընէին,
մինչդեռ այս առանձնութեանս մէջ հողուոյս փրկութիւնը
չահեցայ:

Այս խօսակցութեան վրայ հասաւ Յաւակ՝ կաշիէ հազուատով, ձիւնին վրայ բոկոտն քաղելով իւր թեւերն տակը աղբիւրին բոլորտիքէն հաւտքած թարմ խոտեր առած ու ձեռքը արմատ մը բռնած էր, զոր մեծ ախորժակով կ'ուտէր:

Երբ Յաւակ ասպետի փառաւոր հագուստով եւ սաղաւարտին վրայ չքեղ փետուր մը ունեցող կոմսը տեսաւ, վախցաւ ու կանգ առնելով պռոսաց «Մայր իմ, ո՞վ է այս մարդը, արդեօք այն չարագործ մարդոց մէկն է, զոր դուն յիշեցիր, եւ զմեզ սպաննելու համար հոս եկած է: Ո՛հ, մի՛ լար, մայր իմ, յաւելցուց իւր մօրը քով վազելով, ես զքեզ կը պաշտպանեմ, մինչեւ ոսքերուդ տակ մեռնիլս պիտի չթողում որ քեզի չարութիւն մը հասցնէ:

— Սիրելի զաւակս, պատասխանեց ժէնըվիէվ, մի՛ վախնար, աղէկ նայէ՛ անոր ու գնա ձեռքը համբուրէ, նա քու հայրդ է. տես ինչպէս կուլայ: Աստուած զայն հոս դրկեց՝ որ զմեզ հետը իւր տունը տանի»:

Յաւակ իւր գոռու մազերովը ձիւղ հօրը կը նմանէր. անոր կենդանի պատկերն էր:

Երբ կոմսը իւր սիրելի եւ մատղաշ զաւակը այս խեղճ վիճակին մէջ տեսաւ, սկսաւ դառն արտասուք թափել, ու զայն իւր բազկացը մէջ առնելով, սիրով կը համբուրէր՝ անդադար կրկնելով. «Ո՛վ սիրելի զաւակս, սիրելի զաւակս»:

Այնուհետեւ սրտի խորին յուզմամբ աչքը դէպ ՚ի երկինք վերցնելով, ու զաւակը եւ կինը գրկացը մէջ առած՝ պռոսաց. «Ո՛վ Աստուած իմ, օրհնալ ըլլայ անունդ որ արժանի ըրիր զիս գտնելու իմ սիրելի զաւակս, զոր առաջին անգամ կը տեսնեմ, ինչպէս եւ իմ պաշտելի կինս, որ գերեզմանէն յարութիւն առած կը թուի ինձի»:

Ժէնըվիէվ ալ Չերմեռանդութեամբ իւր ձեռքը միացուց, ու բարեպաշտ նայուածքը դէպ ՚ի երկինք վերցնելով գո-

չեց, «Այո՛, ո՞վ Տէր, քու բարերարութիւններդ անսահման են, եւ վայրկեանի մը մէջ չկարող ես երկար տարիներու տառապանքները մոռցնել տալ մարդուս: Փառք երկնային նախախնամութեանդ»: Յաւակ ալ իւր ծնողաց հետեւելով՝ փոքրիկ ձեռքերը դէպ ՚ի երկինք վերցուց եւ իւր մօրը վերջին խօսքը կրկնեց. «Փառք երկնային նախախնամութեանդ»: Երեքնին ալ երկար ատեն անչարժ եւ լուռ մնացին:

Վերջապէս ժէնըվիէվ խօսիլ սկսելով. «Սիրելի ծնողքս կենդանի են տակաւին, հարցուց, ինչպէս են, զիտե՛ն արդեօք որ ես անմեղ եմ. աւանգ, եօթը տարիէ ՚ի վեր անշուշտ իմ մահուանս վրայ կուլան, եւ ես ալ այսչափ ատենէ ՚ի վեր անոնց վրայօք լուր մը առած չեմ»:

— Այո՛, կենդանի են, պատասխանեց կոմսը, առողջ վիճակի մէջ են, ու քու անմեղութեանդ վստահ են: Հիմա անմիջապէս պատգամաւոր մը պիտի դրկեմ անոնց քու զանուիլդ աւետելու համար:

Ժէնըվիէվ նորէն ձեռքերը միացուցած՝ դէպ ՚ի երկինք վերցուց, ու երախտագիտութեան արտասուք թափելով գոչեց. «Օրհնալ ըլլայ անունդ, ո՞վ Տէր, որ իմ ազաւանքս ընդունեցիր, եւ սրտիս ամեն բաղձանքները կատարեցիր. ամուսինս պատերազմէն դարձուցիր, անմեղութիւնս յայտնեցիր, զիս ամեն փորձանքներէ, բանա՛է եւ մահուանէ ազատեցիր, սիրելի զաւակս իւր հօրը բազկաց մէջ յանձնելու երջանկութիւնը պարգեւեցիր ինձի, եւ ահա իմ պաշտելի ծնողքս ալ տեսնելու արժանի կ'ընես»:

Այս ըսելէ ետքը իւր ամուսինը քարայրին մէջ տարու, քանզի իւր մերկ ոտքերը ձիւնին մէջ ըլլալուն՝ ցուրտին չէր կրնար դիմանալ. կոմսը ներս մտնելու ատենը պարտաւորեցաւ՝ կծկուել ու քարայրին չոր պատերը, մամուռով ծածկուած փոքր խաչը, անոր առջեւ դրուած քարը, որ ժէնըվիէվի յաճախակի ծնրադրելներէն յղկուեր

էր, մամուային անկողինը, դժամանները եւ եղէգներէ շին
 ուած փոքր կողովները աչքէ անցունելով, որոնք ողորմելի
 իշխանուհւոյն բնակութեան բոլոր կարասիքն էին, սիր-
 ար փղձկեցաւ, իւր կնոջ քովը նստաւ, ու զաւակը ծն-
 ցացը վրայ առաւ: Քարայրին մէջէն՝ դուրսի սեպացեալ
 ժայռերուն եւ անոնք եղեւնիներուն ձիւնապատ պատ-
 կերները կը տեսնուէին:

— Ժէնըվիէվ, ըսաւ այն ատեն կոմսը, Աստուած իւր
 ամենակարող զօրութեան ո՞ր հրաշքովը զքեզ այս անուելի
 անապատին մէջ պաշտպանեց, արդեօք երկինքէն հրեշ-
 տակ մը զրկեց զքեզ սուղեցանելու եւ խնամելու համար:
 Աւազ, ինչպէս անցուցիր այս եօթը երկար տարիները ա-
 ռանց պատառ մը հացի, տառնց կրակի, առանց անկողնոյ
 առանց կարեւոր զգեստուց, մերկ ոտքերդ ձիւներուն մէջ
 . . . մանաւանդ քեզի. պէս իշխանուհի մը եւ դուքսի
 մը աղջիկը, որ ատենօք ոսկի եւ արծաթէ ամաններով
 կ'ուտէր կը խմէր, որ ծիրանի եւ մետաքսեայ զգեստներ
 կը հագնէր եւ փափկութեամբ մեծցեր էր: Այսչափ փոր-
 ձութեանցդ եւ տառապանացդ պատճառը ես ըլլալէս ետ-
 քը՝ տակաւին կը սիրեմ զիս, ո՞վ խանդակաթ եւ հաւա-
 տարիմ կիսս. ո՞ն, ինչ անդին զանձ մ'ես եղեր դու ինծի
 համար եւ ես աւանդ քու յարգը չեմ զիտցեր:

Ժէնըվիէվ հրեշտակային ժպտով անոր խօսքը ընդ-
 միջեց. մեռէ, սիրելի Սիկիսմոնտ, լռէ՛, ատոր վրայօք չի
 խօսիրք, հաւատա ինձ թէ այս անտառին մէջ շատ դու-
 արձութիւններ ունեցայ: Միթէ չքեզ դղեակներն ալ վիշ-
 տերէ ազատ են, միթէ երջանկութիւնը միշտ հոն կը գըտ-
 նուի, դուն ալ վիշտեր չունեցար: Հիմա թողունք այս
 խօսքերը, եւ ուրիշ աւելի կարեւոր նիւթերու վրայ խօ-
 սիրք, Տեո, ինչպէս զաւակդ վարդի պէս մեծցած է պարզ
 սնունդով, եւ բաց օդին շարունակ սովորելով խիտ քա-

ջառողջ եղած է. մեր բերդին մէջ թերեւս փափկութեամբ
 մեծնալով տոգոյն եւ անզօր պիտի ըլլար մեծ գերդաս-
 տաններու տղայոցը նման, եւ մենք՝ անոր թէ բնական
 եւ թէ բարոյական վիշտեր պիտի պատրաստէինք, ուստի
 ուրախացիր, եւ փառք տուր Աստուծոյ:

Այնուհետեւ պատմեց կոմսին թէ ինչ հրաշալի կեր-
 պով Աստուած զինքը եւ իւր որդին պահպաներ էր այն
 անապատին մէջ: Սիկիսմոնտ անձկութեամբ մտիկ ընելէն
 ետքը գոչեց. «Նախնամութեան բարիքները՝ անվախճան
 են, զաւակս, չըլլայ որ ամենեւին մոռնաս զԱստուած.
 քանզի դուն երբ անզօր մանուկ մ'էիր հօրմէդ զրկուած
 եւ մայրդ զքեզ սուղեցանելու անկարող, Աստուած զձեզ
 երկուքնիդ ալ պահպանելու համար այս բարի անասունը
 զրկեց ձեզի. եւ երբ մայրդ կրած այս տառապանքներէն
 մեռնէր, դուն՝ վայրենի գազաններով լեցուն այս անա-
 պատին մէջ պիտի կորսուէիր, ու մէկը պիտի չկրնար քու
 թշուառութիւնդ ինձ իմացընելու. սոյն այս անասունը իմ
 առաջնորդս եղաւ եւ զիս ձեր բնական տեղը բերաւ: Ահա
 Աստուած այսպիսի պարզ, դիւրին եւ հրաշալի միջոցնե-
 րով մեզ օգնութեան կը հասնի ճիշդ պէտք եղած ժամա-
 նակը: Ուրեմն, որդեակս, որչափ ժամանակ որ ապրիս-
 փառաբանէ զԱստուած:

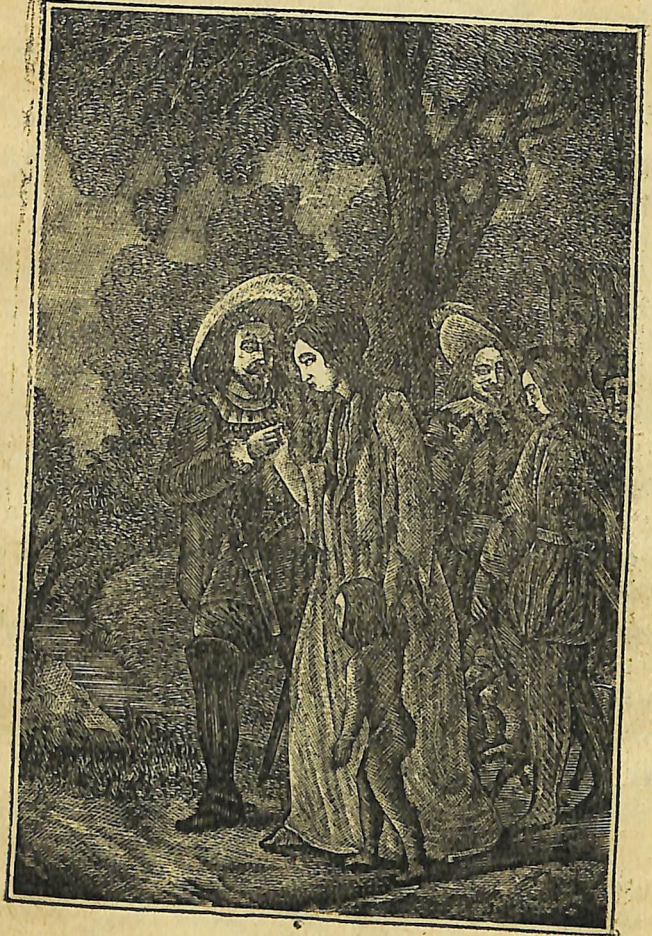
ԺԵՆԸՎԻԵՎ ԴՂԵՍԿԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Միկիմոնտ իւր կինն ու զաւակը առած քարաբէն զուրս ելլելով քովը կախուած արծաթեայ որսի փողը նընչեցուց իւր մարդիկը կանչելու համար: Երջակայ անտառներն եւ հովիտները փողին ձայնին արձագանքը կրկնեցին, եւ Յաւակ՝ որ այսպիսի ձայն մը լսած չէր, ուրախութենէն կը ցատկէր եւ իւր հօրը ըրածին պէս փողը հնչեցունել կաշխատէր, իսկ մայրը անոր մանկական հետաքրքրութեանը վրայ կը ժպտէր:

Անմիջապէս կոմսին ասպետները եւ ծառաները՝ ոմանք ռաքով ամեն կողմերէն վազելով եկան, եւ ապշեալ մնացին երբ կոմսը տժգոյն եւ նիհար կնոջ մը ձեռքէն բռնած ու անոր քով շնորհագեղ մանուկ մը կեցած տեսան. ուստի լուռ եւ ակնածութեամբ անոնց բոլորտիքը շարունցան, վասն զի տեսան նաեւ որ կոմսը, կինն ու մանուկը կուլալին:

Այն ատեն կոմսը խռովեալ ձայնով մը ըսաւ. Ազնիւ ասպետներս, եւ հաւատարիմ ծառաներս, ահա իմ Ժէնըվիւնը կինս. եւ ահա իմ Յաւակ զաւակս:

Այս խօսքերուն վրայ՝ ամենքն ալ զարմացան եւ ուրախութեան ձայներ հանեցին. Ով Աստուած, ինչ կը տեսնենք, մեր յարգելի կոմսուհին է. ուրեմն չսպաննեցին զայն, թէ ոչ՝ գերեզմանէն յարութիւն առաւ. Ոչ, անկարելի է. բայց այո՛, նոյն ինքն է, այս ինչ թշուառ վիճակի մէջ է.

տեսէք ինչպէս դունատեալ է, եւ ինչպէս սիրելի եւ գեղեցիկ է իւր զաւակը: Այսպէս ուրախութեան, վշտակցութեան, հիացման եւ հետաքրքրութեան ձայներով անդադար հարցումներ կ'ընէին:

Կոմսը իւր կնոջ պատմութիւնը համառօտիւ անոնց պատմելէն ետքը՝ մէկ քանի հրամաններ տուաւ, երկու ասպետ զրկեց որ երթան բերդէն կոմսուհւոյն համար ըզգեստներ եւ զահաւորակ մը բերեն, եւ անոր ընդունելութեանը համար մեծ պատրաստութիւններ ընեն: Քանի մը ուրիշ ասպետներու ալ հրամայեց որ բեռնակիր ջորիներն ու ձիերը ճամբայ հանեն, ծառաներուն ալ պատուիրեց փայտ ժողվել, ժայռի մը տակ կրակ մը վառել ու ճաշ մը պատրաստել: Կրակին քովը օթոց մը տարածեց, ուր ամուսինը նստեցուց եւ իր վրայ ունեցած գեղեցիկ ծիրանի վերարկունով անոր ուսերը ծածկեց, գլուխը ծածկելու համար ալ ազնիւ կերպաս մը տուաւ անոր: Այն տեն բոլոր ասպետները. զորոնք ճանչցած էր ժէնըվիէվ, մի առ մի ակնածութեամբ մօտեցան ու բարեւեցին զայն եւ իրենց վշտակցութիւնը եւ ուրախութիւնը յայտնեցին:

Ատոնցմէ վերջը ազնիւ Վուլֆ մօտենալով, կոմսուհւոյն ձեռքը համբուրեց եւ զայն արտասուօք թրջելով ըսաւ. «Սիրելի տիկին, գո՞հ եմ որ մահը իմ ճերմակ մահերուս խնայեց ու մինչեւ հիմա չմեռայ. որով այս երջանիկ օրը տեսնելու բարեբաղդութիւնն ունեցայ. այտուհետեւ գո՞հ սրտով պիտի մեռնիմ»:

Ապա ծաւակը գրկելով, անոր գեղեցիկ այտերը համբուրեց եւ ըսաւ. «Բարի եկար, սիրուն դաւակ, հօրդ կենդանի պատկերն ես: Երանի թէ անոր պէս քաջ եւ ազնիւ ըլլաս, մօրդ պէս քաղցր եւ զթափրած, ու երկուքին պէս՝ առաքինի եւ բարեպաշտ»:

Ճաւակ, որ 'ի սկզբան վախեր էր ինքզինքը յան-

կարծ այնչափ բազմութեան մէջ տեսնելով՝ քիչ քիչ համարձակութիւն առած անոնց մօտեցաւ: Ամեն կողմ անթիւ նորանոր առարկաներ տեսնելով, հետաքրքրական եւ ծիծաղաշարժ հարցումներ կ'ընէր, եւ բոլոր բազմութիւնը մասնաւորաբար ծերունին Վուլֆ աշխոյժ մանկան միամիտ դիտողութեանց եւ խելայի հարցումներուն վրայ կը զուարճանային:

Ամեն բանէ աւելի զինքը զարմացընողն էր ձիաւորներուն երեսոյթը. քանզի ինչպէս որ առաջին անգամ ձիաւոր տեսնող քանի մը ժողովրդոց պատահեցաւ, Յաւակ կը կարծէր թէ ձին եւ վրայի մարդը միայն մէկ հողի ունին: «Հայր իմ, ըսաւ, վեց ոտք ունեցող մարդիկ կան աշխարհիս մէջ»:

Այն ատեն կոմսին առաջարկութեամբ ձիաւորներէն մէկը ձիէն իջաւ եւ կենդանին Յաւակին քովը տարաւ: «Հայր իմ, ըսաւ մանուկը, այս կենդանին ս'ըրկից բռնեցիր, մեր անտառին մէջ ասոր նման կենդանի մը տեսած չեմ»: Ձին աւելի մօտէն քննելով եւ անոր բերանը զըրւած արծաթէ գեղեցիկ սանձ մը տեսնելով հարցուց. «Ուրեմն ձիերը ոսկի եւ արծաթ կ'ուտեն»:

Երբ կրակին բոցը տեսաւ, «Մայր իմ, ըսաւ, միթէ մարդիկ այս նիւթը ամպերուն մէջի փայլակներէն առած են, թէ՛ այս ալ Աստուծոյ մէկ պարգեւն է, Ո՛հ, ինչ գեղեցիկ պարգեւ մ'է՛ տոյս, շարունակեց կրակին տաքութիւնը զգալով, եթէ գիտնայինք, մենք ալ բարի Աստուծոյ կ'աղաչէինք որ մեզի ալ տար, որպէս զի օստտիկ ձըմնուան մէջ տաքնայինք»:

Ճաշը ընկու ատեն՝ գեղեցիկ պտուղները մանաւանդ ծիրանները իւր ուշադրութիւնը գրաւեցին. որոցմէ հատ մը առնելով. «Հայր իմ ըսաւ, անշուշտ ձեր երկրին մէջ չ'մտն չկայ, որ ասանկ գեղեցիկ պտուղներ ունիք. ինչ

երջանիկ էք որ անանկ երկրի մէջ կը բնակիք»:

Երկար ատեն ուշադրութիւնը իւր առջեւը դրուած բաժակին վրայ դարձուցեր էր եւ չէր համարձակեր անոր դպչելու. վերջապէս զգուշութեամբ զայն բռնելով, «Ո՛հ, ես կը կարծէի թէ պիտի հալի. ուրեմն սառ չէ եղեր», ըսաւ: Երբ իրեն հասկըցուցին ինչ բանով շինուած ըլլալը, «Բարի Աստուած ինչ գեղեցիկ եւ զարմանալի բաներ ըսեղծեր եւ մարդոց տուեր է», յարեց. այնուհետեւ չափազանց զուարճութիւն մը զգաց երբ ապակիին մէջէն իւր մայրը, հայրը եւ ճաշի նստող բոլոր բազմութիւնը տեսաւ:

Ծառային մէկը իւր առջեւը արծաթի պէս փայլուն պնակ մը դրաւ. Յաւակ զայն դիտելու ժամանակը՝ իւր պատիկերը անոր մէջը տեսնելով, այնչափ վախեցաւ որ ձեռքէն ձգեց զայն. վասն զի կը կարծէր թէ մարդկային էակ մը կայ անոր մէջ եւ իւր ձեռքը պնակին տակը դրաւ որ իւր տեսած տղան բռնէ բայց երբ զինքը վստահացուցին եւ ինչ ըլլալը բացատրեցին, աներկիւզ՝ պնակին մէջ նսեցաւ, ուր իւր դէմքը զուարթ կամ տխուր ձեւացընելով լըզքօսնուր, որով եւ բոլոր սեղանակիցներուն զուարճալուծն պատճառ կըլլար: Կոմսը եւ կոմսուհին անդադար չալու ատեննին իսկ՝ չէին կրնար իրենց ծիծաղը զսպել:

Ճաշը հաղիւ լմնցեր էր, երբ կոմսուհոյն զգեստները բերին. Ժէնըվիէյ քարայրը մտաւ, եւ նախ ծնկան վրայ դալով շորհակալ եղաւ Աստուծոյ որ այսպիսի հրաշքով զինքը ազատեց. այնուհետեւ հագուեցաւ, փայտեայ խաշը առաւ, իբր իւր տառապանաց յիշատակը, եւ քարայրէն զուրս ելաւ իւր աստիճանին վայելուչ կերպով հագուած:

Որովհետեւ գահաւորակը բերելու համար օձապտոյտ եւ երկար ճամբաներէ պիտի անցնէին. ուստի մինչեւ անոր հասնիլը՝ ծառաները եղեւնիի ամուր ֆիայտերէ տեսակ մը պատգարակ շինեցին: Կոմսը անոր վրայ օթոց մը

տարածել տալով ժէնրվիէվը ու Ցաւակը անոր վրայ նստեցուցին եւ բազմութեամբ ճամբայ ելան դէպ 'ի բերդը:

Կէս ճամբան՝ գահաւորակը զիրենք դիմաւորեց. ժէնրվիէվ իւր որդւոյն հետ անոր մէջ մտաւ, ու աւելի հանգիստ եղաւ: Երբ անտառէն դուրս ելան, ժողովուրդը բազմութեամբ անոնց առջեւն ելաւ. բարի կոմսուհին գտնուելուն լուրը շուտով շրջակաները տարածուեր էր: Ամբողջ գիւղերը պարպուեր էին, երկրագործները իրենց աշխատութիւնը թողլով, ամենքնին ալ գեղեցիկ զգեստնին հազած՝ ճամբուն վրայ լցուեր էին որպէս զի իրենց բարի իշխանուհին տեսնեն: Ամենուն համար ընդհանուր տօնախմբութիւն մը եղեր էր: Գահաւորակը քանի որ բերդին կը մօտենար, նոյնչափ աւելի կը շատնար ժողովուրդը: Բոլորն ալ ուրախութեան ձայներով եւ վշտակցութեան արտասուքով կը բարեւէին զկոմսուհին:

Այս բազմութեան մէջ երկու ուխտաւորներ տեսնուեցան երկար մորուքով ու գլխարկնուն եւ վերարկուներնուն. օծիքնուն վրայ խեցիներ փակցուցած: Ասոնք գահաւորակին երկու կողմը ժէնրվիէվի առջեւ ծնկան վրայ եկան. այս երկուքը այն գահիճներն էին, որոնք հըրաման ընդունած էին կոմսուհին սպաննելու: Երկուքնին ալ, մանաւանդ Քորէնց, ներումն խնդրեցին ժէնրվիէվէն, որ փոխանակ զինքը ի Պրապանտ ծնողացը քովը տանելու՝ անօգնական այն անապատին մէջ թողուցեր էին, եւ Կոլօյի վրէժխնդրութենէն վախնալով իրենք սուրբ երկիրները ուխտի գացեր ու քանի մը օր առաջ վերադարձեր էին. բայց ինքզինքնին իրենց ընտանեաց անգամ ճանչցնել չհամարձակելով, վերադառնալէն 'ի վեր թափառական կը պտըտէին կոմսութեան մէջ, եւ կարծելով թէ ժէնրվիէվ մտած է, որոշեր էին որ իրենց ըրածը կոմսին չըսեն, որպէս զի անոր փշաք չի կրկնապատկեն:

«Օրհնեալ ըլլայ Աստուած, շարունակեցին նախկին գահիճները, որ զձեզ կատաղի գազաններուն ճիրաններէն ազատելով, ձեր ապարանքը կը վերադարձնէ»:

— Բարի մարդիկ, պատասխանեց ժէնրվիէվ, զանոնք սուք հանելով ու ձեռքերնին բռնելով, Աստուծմէ ետքը ձեզի կը պարտաւորիմ իմ եւ որդւոյս կեանքը: Ցաւակ, շնորհակալ եղիր ասոնցմէ. քանզի ասոնք են այն մարդիկը, որոնք պիտի սպաննէին զքեզ եթէ մարդոցմէ աւելի Աստուծմէ չվախնային: Անշուշտ զղջացած չէք հիմա, շարունակեց զքսուհին ուխտաւորաց դառնալով, մեր կենացը ինայեխուղ համար:

— Ամենեւին, պոռացին միաբերան, այն օրը զձեզ չսպաննելով, մեծ պատուիրագանցութիւն մը ըրած կըկարծէինք, բայց այսօր համոզուած ենք որ սխալեր ենք. թէ պարտաւոր էինք զձեզ ձեր ծնողացը քով տանիր:

Յետոյ ուխտաւորները կոմսին առջեւ ծնկան վրայ եկան անկէ ներողութիւն խնդրելով եւ անոր իրենց կանանց ու զաւակաց ըրած երախտեացը համար շնորհակալ եղան, քանզի մեծ զարմանքով իմացեր էին որ ժէնրվիէվ իւր վերջին նամակին մէջ մեծանձնութեամբ մը զանոնք իւր ամուսնոյն խնամոցը յանձներ էր եւ կոմսը իւր կնոջ այս բարեպաշտ կամքը հայրական հոգատարութեամբ կատարեր էր:

«Կնոջս եւ զաւակիս վրայ գթալնիդ եւ անոնց կենացը խնայելնիդ չէի գիտեր, ըսաւ կոմսը, բայց ձեր ռդորմելի ընտանիքը խնամելով առանց գիտնալու Փրկչին այն խօսքը կատարեցի թէ՛ Ողորմածները ողորմութիւն պիտի գտնեն: Գացէք ուրեմն խաղաղութեամբ եւ ես իմ պաշտպանութիւնս պիտի չզլանամ ձեզմէ»:

Երկուքն ալ սուք ելնելով գահաւորակը ասնօղնեւուն օգնեցին եւ ճամբան Հենց Քորէնցին ըսաւ. «Կը տեսնեա՞ս»:

բարեկամ, որ մարդ պէտք չէ վախնայ երբէք բարի գործ մը ընելէն՝ քանզի վաղ կամ անագան անոր բարի արդիւնքը երեւան կ'ելնէ ։

Երբ գահաւորակը բերդին մօտեցաւ, ժողովուրդը իր ուրախութիւնը յայտնելու համար՝ առանց հրամանի մը սպասելու՝ բոլոր զանգակները կը հնչեցընէին. բազմութիւնը ճամբուն վրայ խոնելէն զատ՝ ոմանք երկու կողմի ծառերուն վրայ ելեր, եւ ոմանք պատուանները եւ մինչեւ տանիքները յցուեր էին, որպէս զի երեսնց սիրելի կոմսուհին տեսնեն. որուն մահուանը համար այնչափ երկար ատեն լացեր էին. Ընդհանուր ինդակցութեան եւ գովաբանութեան ձայները խիստ եռանդուն էին.

Ժողովրդեան այնչափ յարգանաց վրայ ժէնըվիէզ ամչնալով՝ պարկեշտութեամբ աչքերը կը խոնարհեցընէր. ծաւակ իւր մօրը ծնկան վրայ նստած էր՝ տակաւին կաշիէ զգեստը հագած եւ քարայրին փոքր խաչելութիւնը ձեռքը բռնած։ Գահաւորակին աջ կողմը Սիկսմոնտ կոմսը կը յառաջանար ձիով, ձախ կողմը անոր հաւատարիմ Վուլֆը, եղնիկը՝ փոքր շան պէս ետեւէն կ'երթար. իսկ ասպետները եւ կոմսին ընկերները երկու խումբ եղած գարաւորակին բոլորտիքը շրջապատեր՝ անոր անցնելու ճամբան կը բանային.

Այս անհամար բազմութեան մէջէն որչափ կը յառաջանային, այնչափ ուրախութեան եւ յուզման ձայները ընդհանուր կ'ըլլային։ Մայրերը իրենց մանկանց կը ցուցընէին այն կոմսուհին, որոնց համար այնչափ ժամանակ լացեր էին. հայրերը իրենց զաւակներն վեր վերցընելով, իրենց մանկութեան բարեբարը կը ճանչցընէին անոնց. Ծերերն անգամ իրենց գաւազանին վրայ կ'ընթանաւ ուրախութեանէն կուլային եւ սրտի յսուզումնքէն կը գողային.

Երբ ժէնըվիէզ այսպիսի մեծ պատուով բերդին բակը

հասաւ, ներքին մեծ դրան առջեւ բոլոր շրջաբնակ ասպետաց տիկինները եւ օրիորդները տեսաւ, որոնք զինքը պատուով ընդունելու եւ իրենց յարգանքը մատուցանելու համար հոն ժողովուրդ էին.

Ամենքն ալ կոմսուհեոյն անմեղութիւնը ճանչցած՝ եւ իրաչքով մը աղատելուն համար խիստ ուրախ կ'երեւէին, Ամենքն ալ իրենց ամենէն ընտիր զարդերով զարդարուած էին, եւ իրենց զուխը կեցեր էր սպիտակներ հագած եւ պարանոցը չքեղ մարգարտեայ մանեակ մը դրած նորատի եւ գեղեցիկ օրիորդ մը, որ յառաջ անցնելով մրտենեայ պսակ մը ներկայացուց ժէնըվիէզին 'ի նշան անոր անմեղութեանը եւ հաւատարմութեանը, «Ընդունեցէք այս պսակը, ազնիւ տիկին, ըսաւ անոր, զոր ձեզ կը նուիրեմ 'ի զիմաց ամեն տիկնանց. Աստուած աւելի գեղեցիկը պահած է ձեզ երկինքը»։

Կոմսուհին այս ծաղկահաւ օրիորդը չճանչնալուն, իմացուցին իրեն թէ Պերթան է, նոյն օրիորդը որ բանտին մէջ իրեն այցելութիւն ըրեր էր, եւ հիմա հաղիւ տասն եւ չորս տարեկան կար։ Ազնիւ տիկին, ըսին միւս կիները, միայն Պէրթա ձեր դժբաղդութեան ցաւակից ըլլալու արժանի եղաւ, ուստի եւ մեք արժան համարեցինք որ դարձեալ ինքը առաջինը ըլլայ ձեր բարօրութեանը խնդակիցը։

Ժէնըվիէզ այն սոսկալի գիշերը յիշելով. «Ո՛վ Աստուած, ըսաւ, իբր թշուառ մեղապարտ այն պատերէն Գուրս ելած միջոցիս՝ ո՛վ կը կարծէր թէ օր մը Լայսպիսի փառաւոր կերպով նորէն պիտի վերադառնամ։ Դուք միայն դիտէիր. ո՛վ Աստուած, եւ ինձ համար այս սոյն գեղեցիկ օրը պատրաստեր իբր։ Եթէ առաքինութիւնը, շարունակեց կոմսուհին (ամօթխած պարկեշտութեամբ պըսակը ընդունելով եւ Պէրթան համբուրելով) այսպիսի պատիւներով եւ այսպիսի ուրախութիւններով կը սպակեա

երկրի վրայ, արդեօք երկինքը ինչ բարօրութիւններով պիտի վարձատրես:

— Իրաւունք ունիս, տիկին, ըսաւ Վուլֆ, թէեւ ամեն անգամ անմեղութիւնը երկրի վրայ այսպէս չպատկուիր, եւ այսպիսի փառաւոր յաղթութիւն մը չնշուներ, սակայն Աստուած երբեմն այսպէս կ'ուզէ որ ըլլայ, որպէս զի նախաճաշակ մը տայ մեզ թէ ինչպէս պիտի վարձատրէ երկինքը: Տէր կոմս, յաւելցուց ղէպ 'ի անոր դառնալով, գրեթէ ութսուն տարի է որ կապրիմ, այսպիսի մեծաշուք ուրախութեան օր մը ամենեւին չեմ տեսած:

— Ազնիւ բարեկամս, պատասխանեց կոմսը, պատճառը այն է որ Աստուած այս օրը պատրաստեց՝ մոլութեան վրայ առաքինութեան յաղթութիւնը հռչակելու համար:

Ասպետները եւ տիկինները այս խօսքերուն վրայ զայն ծափահարեցին: Օրիորդները այն ատեն որոշեցին որ մշտադալար եւ մշտածաղիկ մրտենին արտուհետեւ հարսանեկան պատկներու համար պահուի 'ի նշան կուսական անմեղութեան եւ հաւատարմութեան: Այս սովորութիւնը մինչեւ ցայսօր կը պահուի շատ երկիրներու մէջ:

Այս խնդակցութիւնները եւ սրտի յուզմունքները ժէնրվիէֆի վրայ այնչափ ազդեցութիւն ըրին, որ հանգրտանալու խիստ պէտք ունենալով՝ իւր սենեակը տարին զինքը, ուր այնչափ տարիներէ 'ի վեր ոտք կոխած չէր: Վերստին աստուծոյ շնորհակալ ըլլալէն եւ թշուառ ու հաւատարիմ Տրագոյի այրի կինն ու որբ զաւակները մը խիթարելէն եւ իւր պաշտպանութիւնը անոնց խոստանալէն ետք՝ աղաչեց որ զինքը աւանձին թողուն որպէս զի հանգստանայ:

Այն օրէն թէ Տրագոյի եւ թէ մտերիմ Պէրթայի ընտանիքը կոմսին բերդին մէջ երջանիկ կեանք մը անցուցին:

ԳԼ. ԺԷ.

Ժէն. Է. Վիէ. Վի. ՄՆՈՂ. ԲԸ

Սիկիւմոնտի բերդը այսպիսի ուրախութեան մէջ եղած միջոցին՝ Պրապապանտի դուքսին՝ բերդը խորունկ սուղի մէջ էր: Ժէնրվիէֆի բերկրառիթ լուրը անոր ծնողացը տանելու համար Վուլֆ ճանապարհին դժուարութեանց իւր ծերութեան եւ կոմսին խօսքերուն չնայելով տաան եւ երկու ձիաւոր ընկերներով մեկնեցաւ. բայց յանկարծակոն ուրախութեամբ մը անոնց վտանգաւոր ազդեցութիւն մը չտալու համար՝ որոշեց որ նախ այն եպիսկոպոսը գտնէ, որ Սիկիւմոնտի եւ Ժէնրվիէֆի ամուսնութեան արարողութիւնները կատարեր էր. քանզի գիտեր որ այն եպիսկոպոսը Պրապանտի դուքսին խիստ մը տերիմ բարեկամներէն մէկն էր, եւ անոր միջոցաւ կրնար առանց վտանգի այն երջանիկ լուրը կոմսուհւոյն ծնողացը հաղորդել:

Գրեթէ կէս ճամբան իմացաւ որ այն եպիսկոպոսը իւր ճամբուն աջ կողմը քանի մը մղոն հեռու քաղաքի մը մէջ նորակառոյց եկեղեցւոյ մը օժման հանդէսը կը կատարէր. անմիջապէս իւր ճամբայէն չեղելով՝ գնաց գրտաւ զան եւ նպատակը իմացուց: Եպիսկոպոսը ուրախութեամբ լցուած փառք տուաւ Աստուծոյ որ վերջապէս այնպիսի բարեպաշտ եւ պատուաւոր ընտանիքի մը տառապանաց վերջ տուաւ: Անհոգ եղիր, բարեկամ, ըսաւ անոր, այս երջանկառիթ լուրը անոնց հաղորդելու անվտանգ միջոց մը կը դրոնեմ. վաղը այն վշտակիր ծնողաց տունը գործով երթալու միտք ունէի, եւ հիմա կըրնանք միատեղ մեկնիլ: Անմիջապէս Վուլֆ եւ ձիաւորները ճամբայ ելան:

Պրապանտի դքսուհին իւր սիրելի աղջկան 'ի մահ գատապարտուելուն գոյժը աւած օրէն 'ի վեր՝ ամեն տարի իրենց բերդին եկեղեցւոյն մէջ անոր յիշատակին տարեզարձը կը կատարէին: Եթերորդ տարեդարձի առտուն՝ խոր տխրութեամբ՝ առանձին իրենց սենեակը քաշուեր էին: Ա՛լ վիշտերնէն ծերացիր եւ մաղերնին ժամանակէն թռաջ ձերմկեր էին. բերդը միշտ սգոյ մէջ էր, եւ ամենեւին ուրախութիւն մը չէր լսուեր հոն: Ժէնըվիէվի մահուան դարեդարձին հանդէսը կատարելու ժամը հասեր էր՝ եւ միայն եպիսկոպոսին կ'ըսպասէին, այն եպիսկոպոսին՝ որ Ժէնըվիէվի եւ Սիկիամոնտի ամուսնութեան հանդէսը կատարեր էր:

Իուքը արտմութեամբ լեցուած՝ մինչ ամօթ, կ'ըսէր ինքնիրեն, որ մեր ընտանիքը այս կերպով անհետ ըլլայ. . . . սակայն, ով Աստուած իմ, թող քու կամքդ կատարուի: Ահսոս, կ'ըսէր դքսուհին ալ, հառաչելով, մեր միակ աղջիկը, մեր սիրոյն արժանի այն անմեղ զաւակը դահիճներու զո՛հ ըլլայ, ո՛հ, ինչ սոսկալի բան. Ո՛վ Ժէնըվիէվ, մխիթարիչ հրեշտակի մը պէս զքեզ մեր մահուան անկողնոյն քովը տեսնելիս կը յուսայինք, որպէս զի մեր աչքերը գոցէիր. . . . Բայց, ով Տէր, կը յաւեկցնէր անմիջապէս, թող քու կամքդ ըլլայ:

Նոյն վայրկեանին եպիսկոպոսը ներս մտաւ. որուն դէմքը երկնային ուրախութեամբ մը կը փայլէր. «Փարատեացէք ձեր տրտմութիւնը, ըսաւ, եւ ուրախացէք Աստուծով: . . . Ու սկսաւ Նախախնամութեան դարմանալի տնօրէնութեանց վրայ խօսիլ, իրենց սիրելի աղջկան պատճառաւ զգացած տրտմութիւննին: Յակոբ Նահապետին իւր Յովսէփ որդւոյն կորստեան վրայ ունեցած վշտին նմանցուց, ու նկարագրեց անոնց թէ ինչպէս ուրախացաւ Յակոբ երբ իւր որդին նորէն գտաւ: Եպիսկոպոսին խօսքերը

մեծ ազդեցութիւն ըրաւ անոնց վրայ:

Յակոբին ուրախութեանց պատկերը եւ մարդուս բաղդին Աստուծոյ կամքէն կախեալ ըլլալուն մտածութիւնը՝ զիրենք ուրախութեամբ լցուց եւ տրտմութիւննին փարատեց:

— Որչա՛փ երջանիկ պիտի ըլլայինք, ըսաւ դքսուհին եթէ Յակոբին ուրախութիւնը մենք ալ ունենայինք:

— Այս կեանքին մէջ իսկ պիտի տեսնէք զայն, կըրկնեց եպիսկոպոսը, Աստուած կարող է նոյն հրաշքները այսօր ալ գործել, եթէ Աստուած մեզի վէրք մը կուտայ, զայն բժշկելու սպեղանին ալ կը շնորհէ. եթէ զմեզ թըռուառութեան կը տանի, անկէ ազատելու ալ կարող է: Յակոբին եւ Յովսէփին Աստուածը միշտ կենդանի է, Նա որ ձեր սիրտը զօրացուց եւ չթողուց որ չափազանց տրտմութենէն խորտակուի, նոյնպէս պիտի զօրացընէ հիմա ալ որպէս զի չափազանց ուրախութենէն չի վտանգի: Փոխանակ ցաւազին ողբեր երգելու՝ երթանք ուրեմն մատուռը, գոհանանք աստուծոյ, քանզի Ժէնըվիէվ կենդանի է եւ պիտի տեսնէք զայն:

Երկու ծերունիները հիացմամբ Եպիսկոպոսին կը նայէին, եւ կը զողային: Յոյսն ու երկիւղը իրենց սիրտը կը յուզեր, ու լսած խօսքերնուն չէին կրնար հաւատար:

Այն ատեն եպիսկոպոսը դուռը բացաւ, եւ Վուլֆը կանչեց, որ նախասենեակին մէջ կ'ըսպասէր, եւ ըսաւ, «հա՛ս պարտնը աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն կրնայ տալ մեզի»:

«Այո, տէր իմ, ստոյգ է բաւ Վուլֆ, Ժէնըվիէվ կուսուհին կենդանի է տակաւին, իմ աչքովս տեսայ զայն, եւ իւր ձեռքը սեղմեցի»:

Այս լուրը անմիջապէս բոլոր բերդին լեցուց, մարդիկը եւ դքսուհւոյն մտերիմ բոլոր տիկիները հիացմամբ որք անոնց սենեակը վազեցին եկան:

Վուլֆ Ժէնրվիէյի պատահած երեւելի դէպքերը մանրամասն պատմած ատեն՝ աչքերը արտասուօք կը լեցուէին, եւ շատ անգամ ձայնը կը խեղզուէր: Բաղմութիւնը մեծ ուշադրութեամբ եւ անձկութեամբ մտիկ կ'ընէիր, եւ դուքսը ու դքսուհին հապիւ կը հաւատային:

Վերջապէս զիպուածներուն ճշմարտութեանը վրայ ալ չի տարակուսելով կենդանութիւն մը առին եւ երկուքնին մէկ տեղ պոռացին. «Ուրեմն Ժէնրվիէյ մեր սիրելի զաւակը կենդանի է. երթանք գրկենք զայն»:

Ամենքնին ալ հանդիսաւոր կերպով Աստուծոյ փառք տալէ ետքը առանց ժամանակ կորանցընելու՝ եպիսկոպոսը, Վուլֆ իւր խաւոր ճընկերներովը, եւ կոմսն ու կոմսուհին իրենց բազմաթիւ ծառաներովը ճամբայ ելան:

Այս միջոցին Ժէնրվիէյ՝ հղած խնամքներէն անզգայաբար անողջացեր էր, իւր այտերը սկսեր էին իրենց վարդի դոյնը ստանալ: Աշխարհի մէջ ունեցած իւր ամենէն մեծ բաղձանքն էր իւր սիրելի ծնողքն տեսնել: Յանկարծ անոնք եկան յուսացածէն աւելի շուտ: Անկարելի է իրար տեսած ատեննին զգացածնին նկարագրել: «Այսուհետեւ թող մեռնիմ, գոչեց բարեպաշտ մայրը Յակօր նահապետի նման. որովհետեւ դուն դեռ կենդանի ես, եւ անմեղութիւնդ ճանչցուեցաւ»: Բարի ծնողքը փոփոխակի իրենց աղջկան պարանոցին իյնալով, երկար ատեն լացին:

Երբ սիրելի Յաւակը տեսան, «Այս է մեր թոռը, ըսին ո՛հ, եկի՛ւ սիրասուն զաւակ, եկի՛ւ մեր գրկացը մէջ»:

— Աստուած օրհնէ զքեզ, սիրելի որդեակ, ըսաւ Պրապանտի դուքոր զայն իւր գրկաց մէջ առնելով եւ համբուրելով:

— Աստուծոյ աջը վրայ ըլլայ, սիրուն զաւակ, կրկնեց հանին, Յաւակը հաւին գրկէն առնելով եւ լալով համբուրելով զայն: Անկէ ետքը երկուքնին մէկտեղ խիստ

ջերմեռանդութեամբ գոչեցին, «Ո՛վ Աստուած, շնորհակալ ենք քու անբաւ բարիքներէդ. մենք որ մեր սիրասուն աղջկան կորստեանը վրայ կուլայինք, եւ ամենեւին չէինք յուսար մէկ մ'ալ զինքը աշխարհիս վրայ տեսնելու, անա Դու զայն մեր գիրկը վերադարձնելէդ զատ՝ զաւակ մ'ալ կը պարգեւես»:

Այն միջոցին եպիսկոպոսը անոնց մօտեցաւ. Արկիսմոնտ եւ իւր ամուսինը ուրախութենէն յափշտակուած՝ զայն չէին տեսեր: Ժէնրվիէյ երբ զայն տեսաւ, երկինքէն իջած հրեշտակ մը կարծեց. կրօնաւորը իւր խնդակցութիւնը յայտնելէն հետքը՝ ազլու ձայնով մը ըսաւ.

— Զեր հարսանեաց հանդէսին օրուան իմ նախագուշակութիւնս անա այսօր կատարուեցաւ, սիրելի աղջիկս, Աստուած քեզի մեծ փորձութիւններ զրկեց, որպէս զի այս աշխարհիս երջանկութիւններէն շատ աւելի մեծ երջանկութիւն մը պատրաստէ երկինքը, անանկ անօրինեց զիպուածները՝ որ վերջապէս մեր անխալութեանը հակառակ զմեզ վերստին միացուց. ուրեմն ուրախութեան արտասուօք փառք տան իւր անճառելի նախախնամութեանը՝ որ մինչեւ այսօր անվտանգ պահպանեց զքեզ: Երանի անոր, որ արիութեամբ կը համբերէ փորձութեանց, որովհետեւ նա պիտի արժանանայ այն անթառամ պսակին՝ զոր Տէրը իւր սիրելիներուն խոստացաւ, եւ անչուշտ եմ ես թէ այն պսակը երկինք պատրաստած է քեզի:

ԳԼ. ԺԸ

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ ԻՒՐ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Երբ ժէնըվիէզ կատարելապէս առողջացաւ, ամեն կողմէն այցելուներ կուգային զինքը տեսնելու եւ իրենց յագանքը մատուցանելու: Կոմսուհին սիրով անոնց այցելութիւնը կ'ընդունէր եւ որպէսզի ամեն զինքը տեսնելու գողները գոհ ընէ, հրամայեց վուլֆին որ ամենեւին մէկու մը արգելք չըլլայ եւ ամեն մարդ մինչեւ ամենէն յետին ծառաները ազատ ըլլան իւր սենեակը մտնելու: Այն ժամանակ այցելուներուն թիւը աւելի շատցաւ:

Ժէնըվիէզ ճերմակ շրջագգեստ հագած՝ սովորաբար թեւաթոռի մը եւ կամ իւր անկողնոյն վրայ նստած կ'ըլլար: Իւր քնքուշ դիմացը վրայ բարեպաշտութեան եւ քաղցրութեան այնպիսի հրեշտակային տպաւորութիւն մը կ'երեւէր, որ կարծես թէ փառաց ճաճանչափայլ շրջանակ մը անոր երեսը կը շրջապատեր: Իւր այցելուաց հետ միշտ մարդասիրութեամբ կը վարուէր: Քաղցր եւ օգտակար խօսակցութիւններով զանոնք կ'ըզմայլեցնէր:

«Սիրելի բարեկամներս, կ'ըսէր անոնց, ինձ վշտակից եւ ուրախակից ըլլայնուզ համար շնորհակալ եմ ձեզ: Ափսո՛ս, ձեզմէ շատերն ալ տեսակ տեսակ վիշտիք եւ տրտմութիւններէ ազատ չեն: Բայց միշտ ապահով եղիք, պիտեցէք զԱստուած, Նա զինքը սիրողները վստանգէ կ'ազատէ. թո՛ղ ինծի պատահածները ձեզի օրինակ ըլլան»:

«Գոհ եղիք ձեր վիճակէն, վասն զի դժգոհութեան մէջ երջանկութիւն չկայ: Գոհ կեանք մը վարելու համար խոհեմ մարդու մը ասկէ աւելի բան պէտք չէ: Ձեր սիրալ երկրային անցաւոր իրերու մի՛ յարէք: Ձեր վստահութիւնը միայն Աստուծոյ վրայ դրէք, եւ ոչ ստակի, որ

անարգ մտազ մ'է: Աստուծոյ ամենակարողութեան մէկ օրինակը իմ պատմութեանս մէջ կրնաք տեսնել»:

«Սերտիւ Աստուծոյ յարեցէք, աղօթք ըրէք շատ անգամ եւ խիղճերնիդ մաքուր պահելու ջանացէք: Ան որ զԱստուած կը սիրէ եւ անոր երկիւղը իր սրտին մէջ ունի, երկինքը կը շահի: Աղօթքը բարի գործեր գործելու եւ դժբաղդութեան մէջ համբերելու ոյժ կուտայ մեզի: աղօթքը ամպերուն մէջէն վեր կը բարձրանայ, եւ Աստուած կը լսէ զայն: Թէ ձախորդութեանց եւ թէ ստորերկեայ բանտերուն, ինչպէս նաեւ հիւանդութեան եւ մահուան մէջ մաքուր խիղճէն աւելի քաղցր հանդստութիւն չկայ: Ձեր կենաց ընթացքին մէջ ինծի պէս դուք ալ փորձեցէք»:

«Եթէ ըսենք թէ ամենեւին մնաք չունինք, ինքզինքնիս կը խաբենք: բայց եթէ մեր մեղքերը խոստովանինք, անկեղծութեամբ զըջացած սիրտ մը ունենալնիս կը յայտնենք, որով եւ Աստուած իւր արդարասիրութեամբ կը գթայ մեզի եւ կը ներէ»:

Այսպէս ժէնըվիէզ իւր փորձառութեան եւ զըժբաղդութեանց օրինակներովը իրեն այցելութեան եկողներուն խիստ օգտակար դասեր կուտար, մասնաւոր խորաններ կուտար ամուսնացելոց, հարց եւ մարց: Ամուսնացեալները կը յորդորեր որ իրարու փոխադարձ սէր եւ վստահութիւն ունենան:

Ծնողաց կո խրատէր որ իրենց գաւակը Աստուծոյ երկիւղին մէջ մեծցընեն: «Բարի կին, կ'ըսեր օր մը կնոջ մը, որ իւր գաւակը զրկած զինքը տեսնելու եկեր էր, որ իւր գաւակին իւր կենաց ընթացքին մէջ ի՛նչ ճապոյ սիրուն գաւակին իւր կենաց ընթացքին մէջ ի՛նչ ճակատագիր ունենալիքը յայտնի չէ, այսօր քաղցր ժպիտ մը իւր կենաց արշալոյսը կ'ողջունէ. բայց վաղը թերեւս այդ ժպիտը տրտմութիւններու, վիշտերու եւ արտասոււաց կը փոխուի. վասն զի մարդկային արարած մը բազդին փո-

փոխութիւններէն ազատ չէ: Չեր պարտքն է լաւ դաստիարակել զաւելներնդ որպէս զի կենաց ընթացքին մէջ ամէն տեսակ դժբաղդութեանց դիմանալու կարող ըլլան: Մայրս զիս գրկած ժամանակը՝ անտարակոյս մտքէն չէր անցընէր որ օր մը զխուս այնչափ դժբաղդութիւնն: Բայտի գան, եթէ զիս Աստուծոյ երկիւղին մէջ չմեծցընէր եւ չտրվեցընէր որ երկնային սուրբ նախախնամութեանը ապաւինելու եմ, անչուչա դժբաղդութեան մէջ պիտի կորսուէի, եւ ո՞վ գիտէ անապատին մէջ յուսահատութենէ ինչ պիտի ըլլայի: Եթէ Աստուծոյ, Յիսուսի եւ մեր հոգւոյն անմահութեանը չըլաւտայինք, մեր աշխարհային կեանքը իւր բոլոր վիշտերովը եւ թշուառութիւններովը խիստ անտանելի եւ յուսահատական պիտի ըլլար: Արդ սիրելի բարեկամուհիս, աշխատէ զաւակացդ սրտին մէջ անոնց մատաղ հասակէն կենդանի հաւատոյ սկզբունքները ցանել, որք անոնց երջանկութեան միակ պատճառը պիտի ըլլան:

Ժէնրվիէվի սենեակը մանող ամեն փոքր տղայք մէկ մէկ ընծայ ընդունելով դուրս կ'ելնէին, եւ այս ընծաները Յաւակին ձեռքը կը բաշխուէին:

Կոմսուհոյն բարի խրատները իրեն այցելութեան եկողներուն վրայ այնչափ ազդեցութիւն կընէր՝ որ ամենէն խտտասիրտ մարդերուն անգամ սիրտը կը շարժէր: Շատեր իրենց չար սովորութիւններէն ետ կեցան եւ կոմսուհոյն խրատներուն հետեւելով առաքինի մարդիկ եղան:

ԳԼ. ԺԹ.

ԿՈԼՕ ԻՐ ՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ԳՏՆԷ

Այցելութեան եկողներուն ամենքն ալ կոմսուհոյն քովէն մեկնելով կ'ուզէին Կոլօն ալ տեսնել: Կոլօ իւր զրպարտիչ, հարստահարիչ եւ մարդասպան ի մահ դատապարտուած էր. իւր դատաստանէն անմիջապէս ետքը թէեւ զինքը պիտի պատժէին, բայց ժէնրվիէվի թախանձանաց վրայ՝ մահուան պատիժը մշտնջենաւոր բանտի փոխուեցաւ: Բանտապետը անօրէն Կոլօն տեսնելու եկող բազմութեան ցուցընելու համար՝ գրեթէ ժամ մը հանգստութիւն չուներ. բայց յօժարութեամբ բանտին դուռը բանալով, ձեկէք, կ'ըսէր. վերը կոմսուհոյն սենեակը՝ առաքինութեան եւ անմեղութեան օրինակը տեսաք, հոս ալ մոլութեան եւ մեղաց պատկերը պիտի տեսնէք:

Երբ բանտապահը ձեռքը լապտեր մը ու բանալինբուռ արցակ մը բռնած ստորերկեայ բանտը տանող քարէ սանդուղէն կ'իջնար, եւ երկաթեայ ահապին դուռը կը բանար, բանտին մթութիւնը, խոնաւութիւնը ու Կոլօյի ահռելի կերպարանքը սոսկում մը կը պատճառէին ներկայներուն: Բանտարկեալին մագերը տակնուվրայ եղած, անկուած էին, մօրուքը երկնցած եւ տզեղացած, դէմքը գունատեալ եւ նիհարցած, նայուածքը վայրենի եւ սուկայի էր: Խղճմտանքը այն աստիճան կը նեղէր զինքը որ շատ անգամ սոսկալի ձայներ հանելով, կատաղութեամբ իւր շղթաները կը շարժէր, ու գլուխը պատին կը զարնէր: Հանդարտած ատենն անգամ այլանդակ խօսքերով լսողները կը սոսկացընէր:

Փինչ անմիտ եմ եղեր ես, կ'ըսէր, վայ անոր որ Աստուծոյ ճանապարհէն կը զարտուղի, սիրտը մոլութեամբ

կը լեցնէ, եւ խղճմտանաց ձայնը չլսեր, Եթէ 'ի սկզբան
քիչ մը խաբուսիկ սւրախութիւն զգայ, բայց վերջապէս
իւր բաժինը տառապանք եւ թշուառութիւն է, Վայ անոր
որ ապօրինաւոր ցանկութեանց կուտայ ինքզինքը. մա-
ցառի մը մէջ ծաղկեալ վարդը քաղելու յուսով ձեռքը եր-
կնցուցած ատենը՝ յանկարծ օձ մը զուրս կը յարձակի, ա-
նոր մարմնոյն կը փաթթուի, կը խեղդէ, կը սպաննէ զայն:

Թէեւ կոմսուհւոյն դէպքերը շատ անգամ պատմէր
էին, սակայն միշտ կը հարցընէր. «Ըսէ՞ք կաղաչեմ, ստոյգ
է որ կոմսուհին իւր զաւակին հետ գտնուեցաւ, ճշմարիտ
է այս թէ երազ: Ո՛չ, ոչ, երազ չէ տեսածս, ստուգիւ զայն
գտան, քանզի, Աստուած անաւոր վրէժխնդիր է, սոյն այս
քանտէն ազատեց զայն, ուր ես բանտարկեր էի, եւ զիս
նետեց հոս: Այո՛, այո՛, հոս անա այս տեղը նստած էր,
ուր ես հիմա կը գտնուիմ: Հիմա հաւատացի՞ք որ Աստ-
ուած իրաւարար է »:

Երբեմն ալ կ'ըսէր. «Զիս տանելու համար եկած էք,
երթանք ուրեմն, տարէք զիս կառափնարանը, յոժարա-
կամ կ'երթամ, զի ես աւաքինի մայր մը ու անոր զաւակը
սպաննեցի, ուստի պէտք է որ մեռնիմ:»

Երբեմն՝ բանտին դուռը բացուած ժամանակը՝ զինքը
տեսնելու եկող մարդիկը ուշադրութեամբ զիտելով եւ
բարձրաձայն ծիծաղելով կ'ըսէր. «Զձեզ ալ հոս բերին ինձ
ընկեր ընելու համար. զո՞ւք ալ անմեղը մոլորեցուցիք:
Տեսնեմ ձեռքերնիդ, մօր մը եւ խեղճ մանկան մը արտաս-
ուօքը եւ արեամբը շողախեալ են: Ինչո՞ւ կը պահէք, ին-
չո՞ւ չէք համարձակիր ցուցընել. իմ արժանաւոր ընկեր-
ներս էք, ուստի ներս մտէք, հոս ձեզի համար բաւական
տեղ կայ Անոնք որ ինձ կը նմանին՝ պէտք են ին-
ընկերանալ:»

Ահա այսպէս յուսահատ վիճակի մէջ Կոյօ իւր խղճ-

տաղնապէն տանջուելով քանի մը տարի չարաչար տառա-
պելէն ետքը իրեն զատավճիօը գործադրուեցաւ:

ԳԼ Ի

ԱՌԱՆՁՆԱՐԱՆ

Պատիկ տղաքները ժէնըվիէվը, Յաւակը եւ Կոյօն
տեսնելէն ետքը իրենց հասակին հետաքրքրութեամբ կը
փափաքէին հաւատարիմ եղնիկն ալ տեսնել. Կոմսը բեր-
զին պարտէզին մէջ գեղեցիկ ախոռ մը շինել տուաւ ա-
նոր համար. կենդանին պարտէզին եւ բակին մէջ բերդին
ներքին կողմը համարձակ կը պտտէր:

Օրը քանի մը անգամ ժէնըվիէվի սենեակը կ'երէր
եւ մինչեւ որ կոմսուհւոյն զգուանքը չընդունէր՝ վար չէր
իջներ: Ամենուն հետ այնպէս ընանեցած էր, որ իրեն ու-
տելիք տուողներուն ձեռքին մէջէն կ'ուտէր. որսական քա-
րակներն անգամ անոր հետ ընտանեցած՝ չէին զպչէր: Փոքր
տղայք մեծ հաճոյք կ'ըզգային այն գեղեցիկ կենդանին
տեսնելու, զան շոյելու եւ անոր հաց տանելու համար:
«Ով Աստուած, կ'ըսէին մայրերը, առանց այս հաւատարիմ
եղնիկին՝ մեր պաշտելի կոմսուհին եւ սիրելի կոմսը անա-
պատին մէջ պիտի կորուսէին:»

— Ամենեւին պէտք չէ որ կենսանի մը նեղենք, կ'ը-
սէր եղնիկին պահապան
եզները եւ մեզ կա
մէջ կոմսուհւոյն
կեանք մը պի
ուանց կենդ
պիտի ըլլաք
և

Յուսիս իւր հինաց վերջին օրը՝ անվտանգ անցաւ, մարկա-
յոյզ փոթորիկէ մը ետքը զարնան գեղեցիկ իրիկունի մը
կը նմանէր, եւ իւր մանչ՝ մարը մանող արեւուն հետ կըր-
նայ բազդատուիլ, որ կը լուսաւորէ զմեզ մինչեւ որ ա-
նհրեւոյթ կ'ըլլայ մեր աչքէն, որպէսզի լուսագոյն աշխար-
հի մը մէջ աւելի պայծառ կերպով ծագի:

Անթիւ բազմութիւն մը անոր յուղարկաւորութեանը
ներկայ գտնուեցաւ, մարդ չկար որ անոր մահուանը վրայ
չիլայ: Սիկիսմոնտ եւ Յաւակ իրենց արտասուօքք անոր
գերեզմանը թրջեցին, իսկ եղնիկը անոր գերեզմանին քո-
վէն ամենեւին չզատուեցաւ, եւ ոչ իսկ իրեն տրուած
ուտելիքը կ'ուտէր: Առտու մը զայն ժէնըվիէփի գերեզմա-
նին վրայ մտած գտան:

Կոմսը ժէնըվիէփի համար մարմարիոնէ փառաւոր գե-
րեզման շինել տուաւ. վրան ալ եղնիկին պատկերը նկա-
րագրել տարով:

Ժէնըվիէփի աղաչանօքը կոմսը անապատին մէջ քա-
րայրին ձախ կողմը՝ առանձնարան մը եւ ալ կողմը փոքրիկ
մատուռ մը շինել տուաւ, որուն պատերուն վրայ վար-
պետ պատկերանմաներու ձեռքով ժէնըվիէփի պատմու-
թեան զխաւոր պարագաներուն պատկերները նկարուեցաւ:
Փողովուրդը հոն շատ անգամ այցելութիւններ ընելով՝
նոյն տեղը յարգելի եղաւ, եւ առանձնարանի կրօնաւորը
ամեն կէտէն ան ստեղծութիւն մանրամասն պատմու-
թիւն տրուեցաւ, իսկը եւ գծուած

2013

